

**Vanhempien kokemuksia voimaantumisestaan
MES®-ohjelman aikana**

TAIJA YLÄTALO

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2016

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

TAIJA YLÄTALO: Vanhempien kokemuksia voimaantumisestaan MES®-ohjelman aikana

Pro gradu -tutkielma, 96 s., 2 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Aino Ritala-Koskinen

Marraskuu 2016

Tutkielmani aiheena on lastensuojelun avohuollon palveluita tarjoavan yrityksen MES®-ohjelman läpikäyneiden vanhempien kokemukset voimaantumisestaan ja vanhemmuudessa tapahtuneista muutoksista, sekä vertaisryhmän merkityksestä voimaantumisprosessissa. Tavoitteenani on selvittää, millaisia voimaantumisen kokemuksia vanhemmille on syntynyt ohjelman aikana ja mitkä asiat edesauttoivat vanhempia muutoksessa vanhempana toimimisessa ja heissä itsessään MES®-ohjelman aikana. Tutkielmani asettuu osaksi lastensuojelun tutkimusta, sillä MES®-ohjelma on tarkoitettu lastensuojelun asiakasperheiden vanhemmille.

Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä on voimaantuminen erityisesti sosiaalityössä, sekä vanhemmuus ja vertaisryhmästä saatava tuki. Voimaantuminen kietoutuu sekä vanhemmuudessa vahvistumiseen että vertaisryhmässä tapahtuvaan voimaantumisen prosessiin. Lastensuojelun tärkeä tehtävä on tukea vanhempien omaa vanhemmuutta, jotta vanhemmat pystyvät parhaalla mahdollisella tavalla vastaamaan lapsensa tarpeisiin ja turvaamaan lapsen hyvinvoinnin. Tukemisessa voidaan hyödyntää vertaisryhmätoimintaa, jossa vanhemmat voivat jakaa kokemuksiaan muiden samassa elämäntilanteessa olevien vanhempien kanssa. Tutkielmani lähtökohtana on ihmisten omat voimaantumisen kokemukset, joita lähestyn fenomenologisesta näkökulmasta. Tutkimusaineistonani on kymmenen MES®-ohjelmaan lastensuojelun avohuollon tukitoimena osallistuneen vanhemman teemahaastattelut. Aineistoni olen analysoinut sisällönanalyysia käyttäen.

Tutkimus osoittaa, että voimaantumista tapahtui ennen kaikkea ihmisenä. Voimaantumista tapahtui monella eri elämän osa-alueella. Suurimmat muutokset tapahtuivat vanhempien oman itsetunnon ja -luottamuksen kohentumisena, omien tarpeiden näkemisenä, sekä omien rajojen löytämisenä. Toiseksi voimaantumisen kokemus liittyi vanhemmuuteen. Vanhemmat tulivat tietoisiksi omasta vanhemmuudestaan, sekä omien lapsuuden kokemusten vaikutuksesta omaan vanhemmuuteensa. Kolmanneksi vanhempien sosiaalisissa suhteissa tapahtui muutoksia ja uskallus lähteä toteuttamaan itseään myös kodin ulkopuolelle kasvoi. Voimaantumista edesauttoivat MES®-ohjelma ja sen

sisältö, toisten vertaisten kanssa jaetut kokemukset ja vertaisryhmässä koettu luottamus. Tutkielman johtopäätöksenä voi todeta, että ohjelmalla ja vertaistuella on erittäin suuri merkitys vanhempien kokemukseen itsestään ihmisenä ja vanhempana. Jatkotutkimuksellisesti olisi edelleen tärkeää selvittää vertaisryhmien vaikuttavuutta pidemmällä aikavälillä ja millaisista vertaisryhmistä lastensuojelutyössä perheet voisivat hyötyä.

Avainsanat: lastensuojelu, voimaantuminen, vanhemmuus ja vertaisryhmä

University of Tampere

School of Social Sciences and Humanities

TAIJA YLÄTALO: Työn otsikko englanniksi.

Master's Thesis, 96 pages., 2 appendix pages

Social Work

Supervisor: Aino Ritala-Koskinen

November 2016

The subject of my thesis is how the parents participating in the MES® program experienced their own empowerment and the changes occurring in their parenthood, as well as the importance of the peer group empowerment. My intention was to explore what kind of empowerment the parents experienced during the program and to identify what contributed to the change in their parenting skills and in their personality during the MES® program. My thesis is part of child protection research, as the MES® program is intended for parents of child welfare families.

The theoretical framework of my thesis is the empowerment specifically in the social work, as well as parenthood and support from the peer group. Empowerment is enmeshed in the strengthening of the parenting skills and the empowerment process that takes place in the peer group. The important role of child welfare is to support the parents' own parenting skills, so that the parents have the best prospect to assure their child's well-being and meet its specific needs. The support can be given in peer groups, where parents can share their experiences with other parents in the same situation. My thesis is based on parents' own experience of empowerment, which I have approached from a phenomenological point of view. My research comprises of ten theme interviews of parents, who have participated in the MES® program as part of the non-institutional child welfare support. I have analyzed the interview data using content analysis.

The results showed that empowerment occurred primarily in the personality. The largest changes occurred in improvement of the parents' self-esteem and confidence, in identifying their own needs, as well as in discovering their own limits. Second largest changes were found in the empowerment related to parenthood. The parents became aware of their parenting, and the impact of their own childhood experiences to their parenting skills. Third largest changes were found in the parents' social relationships and the increased courage to fulfill themselves outside the home. Empowerment was contributed by the MES® program and its content, as well as experiences shared with other peer group members and the trust experienced in the peer group. The conclusion of this study is that the MES® program and the peer support, has a significant effect on how parents' experience

themselves and their parenthood. Empowerment took place in many different areas of life. As a perspective for further studies, it would be important to study the long-term influence of peer groups and the specific peer groups that could be beneficial for child welfare families.

Keywords: child welfare, empowerment, parenthood and peer group

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	1
2 VOIMAANTUMINEN.....	4
2.1 Voimaantumisen määritelmä.....	4
2.2 Voimaantuminen sosiaalityössä.....	5
3 VANHEMMUUS.....	9
3.1 Vanhemmuuden erilaisia määritelmiä.....	9
3.2 Vanhemmuuden määrittäminen lastensuojelussa.....	14
3.3 Riittävä ja riittämätön vanhemmuus.....	19
4 VERTAISRYHMÄSTÄ SAATAVA TUKI.....	22
4.1 Vertaisryhmän määritelmä.....	22
4.2 Vertaisryhmä vanhemmuuden tukena.....	23
4.3 Vertaisryhmien käyttö lastensuojelussa.....	27
4.4 Vertaistukeen perustuvat ohjelmat Suomessa ja kansainvälisesti.....	30
4.4.1 MES®-ohjelma.....	31
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	34
5.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rajautuminen.....	34
5.2 Fenomenologia kokemuksen tutkimuksen näkökulmana.....	34
5.3 Sensitiivinen tutkimus ja tutkimuksen eettisyys.....	36
5.4 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä.....	40
5.5 Tutkimuksen kohderyhmä.....	41
5.6 Haastattelujen toteuttaminen.....	42
5.7 Aineiston käsittely ja analysointi.....	45
6 VOIMAANTUMISEN KOKEMUS.....	48
6.1 Voimaantuminen ihmisenä.....	48
6.1.1 Ihmisenä kasvun prosessi.....	48
6.1.2 Vanhemman omat tarpeet ja aika.....	49
6.1.3 Omien rajojen löytäminen.....	50
6.2 Voimaantuminen vanhempana.....	51
6.2.1 Riittävä vanhemmuus.....	52
6.2.2 Vanhemman roolin vahvistuminen.....	53
6.2.3 Myönteinen läsnäolo.....	53

6.2.4 Suhde lapseen.....	55
6.2.5 Tietoisuuden lisääntyminen omasta vanhemmuudesta.....	56
6.2.6 Arjen struktuurit.....	56
6.3 Sosiaalisten suhteiden lisääntyminen ja itsensä toteuttaminen.....	57
7 VERTAISRYHMÄN MERKITYS VOIMAANTUMISESSA.....	59
7.1 Motivoituminen vertaisryhmään osallistumisessa.....	59
7.2 MES® -ohjelman merkitys voimaantumiselle.....	61
7.3 Yhteinen jaettu kokemusmaailma.....	66
7.4 Vertaisryhmän luottamus ja ohjaajan rooli.....	68
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	70
9 LÄHTEET.....	81
LIITE 1. TEEMAHAASTATTELU.....	97
LIITE 2. TUTKIMUSLUPA VANHEMMILLE.....	100

Kaaviot

Kaavio 1: Analyysin rakentuminen.....	47
---------------------------------------	----

1 JOHDANTO

Sosiaalityön tärkeimpiä tehtäviä on ihmisten hyvinvoinnin ja elämänhallinnan kohentaminen. Sitä tavoiteltaessa on perusteltua hyödyntää asiakkaiden toisiltaan saamaa ja toisilleen antamaa tukea esimerkiksi erilaisten vertaisryhmien avulla. Asiakkaita voidaan näin tukea ja kannustaa kohti hallitumpaa, itsenäisempää ja oma-aloitteisempaa elämää. (Juhila 2006, 63; Kuronen 2004, 279.) Lastensuojelutyössä voimaantumista tutumpi käsite on kuntoutuminen. Nämä molemmat käsitteet kietoutuvat yhteen, yhdeksi muutosprosessiksi, joka näkyy asiakkaan voimavarojen lisääntymisenä, arjen toimijuuden vahvistumisena ja kyvykkyytenä ottaa vastuuta itsestään ja lapsestaan. (Pitkänen 2011.) Tässä tutkielmassa voimaantuminen nähdään ennen kaikkea yksilön omana muutosprosessina, jota tukee ammatillisesti ohjattu vertaisryhmä.

Lastensuojelussa vertaisryhmien käyttö ei näyttäydy avohuollossa käytettävänä tukitoimena samoin kuin muut avohuollon tukitoimet. Lastensuojelun vertaisryhmistä tunnetuin on VOIKUKKIA-ryhmä, joka on tarkoitettu vanhemmille, joiden lapsi on huostaanotettu. Vertaisryhmiä koskevan tutkimuksen kehityksessä lastensuojelun vertaisryhmiä on tutkittu hyvin vähän ja olemassa oleva tutkimus asemoituu sijoitettujen lasten tai heidän vanhempiansa tukemiseen vertaistuen keinoin (esim. Pitkänen 2011). Yhdysvalloissa käytetään lastensuojelun palveluissa hyvin paljon erilaisia ohjelmia. Ohjelmien tavoitteena on ennaltaehkäistä lasten sijoituksia. Ohjelmat on todettu tehokkaaksi tavaksi tukea perheitä ja auttaa heitä myönteiseen muutokseen vanhempana. (esim. Barth ym. 2005; Franks ym. 2013.) Oma tutkimukseni tuo uutta tietoa vertaisryhmän käytöstä avohuollon tukitoimena. Tutkielmani kohdentuu vanhempien kokemukseen voimaantumisesta ja vanhemmuudessa tapahtuneista muutoksista, sekä vertaisryhmän merkityksestä voimaantumisen tukena.

Vertaisryhmiä on käytetty paljon vanhempien tukena yhteiskunnan virallisissa perhepalveluissa. Usein vertaisryhmiä järjestävät kolmannen sektorin toimijat. Vertaisryhmät ovat tänä päivänä hyvin paljon myös internetverkossa, joka antaa useammille vanhemmille mahdollisuuden osallistua. Useimpien tutkimusten mukaan vertaisryhmät vahvistavat vanhemmuutta ja osallisuutta. Lisäksi vertaisryhmissä luodaan uusia sosiaalisia suhteita, saadaan ja jaetaan tietoa niin vanhemmuudesta,

kasvatuksesta kuin palveluista. Vertaisryhmien käyttöä vanhemmuuden tukena on tutkittu ennen kaikkea peruspalveluiden tai kolmannen sektorin järjestämänä. (esim. Pelkonen 1994; Pietilä-Hella 2010; Vuorenmaa 2016.)

Tutkielmani tavoitteena on selvittää MES® -ohjelman läpikäyneiden vanhempien kokemuksia heidän voimaantumisestaan ja vanhemmuudessaan tapahtuneista muutoksista ja vertaisryhmän merkityksestä voimaantumisprosessissa. Tutkimustani ohjaavat kysymykset siitä, millaisia voimaantumisen kokemuksia vanhemmille on syntynyt MES® -ohjelman aikana ja mitkä asiat edesauttoivat vanhempia muutoksessa vanhempana toimimisessa ja heissä itsessään MES® -ohjelman aikana.

Vertaisryhmän järjestäjänä toimii *Neljä Astetta Oy*, joka tuottaa lastensuojelun avohuollon palveluita kunnille. Heillä on käytössään MES®-ohjelma, johon vanhemmat voivat osallistua. MES tulee sanoista ”*monimuotoisen elämän sankari*”. Ohjelman aikana vanhempi voi pysähtyä oman ihmisyytensä ja vanhemmuutensa äärelle. Sosiaalityön näkökulmasta ohjelman tavoitteena voidaan pitää vanhempien ja perheen hyvinvoinnin lisääntymistä ja vanhemmuuden vahvistumista. Tuettaessa vanhempia heidän vanhemmuudessaan ja autettaessa heitä uskomaan itseensä kasvattajina, on sillä väistämättä vaikutusta myös lasten hyvinvointiin.

Lastensuojelussa vanhemmuus on läsnä koko ajan. Yksi lastensuojelun keskeinen tehtävä on tukea vanhempia heidän omassa vanhemmuudessaan. Vanhemmuutta tarkastellaan erityisesti riittävän vanhemmuuden näkökulmasta. Riittävää vanhemmuutta määrittelee niin sosiaalityöntekijä kuin vanhemmat itse. Riittävä vanhemmuus on mielestäni hyvä käsite kuvaamaan vanhemmuuden armollisuutta, jonka toivon tässä tutkielmassa näkyvän. Täydellistä vanhemmuutta ei ole olemassakaan, eikä sitä kukaan vaadi. Lapsen kannalta merkityksellisintä on kysymys siitä, mikä on riittävää. Lapsi tarvitsee kasvunsa ja kehityksensä tueksi vanhemman, joka pystyy tarjoamaan turvaa, läheisyyttä, läsnäoloa ja rajoja. Jotta vanhemmuus voi toteutua riittävällä tavalla, täytyy vanhemman olla sinut itsensä ja historiansa kanssa.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijänä olen kohdannut useita vanhempia, jotka ovat olleet mukana MES®-ohjelmassa. Nämä myönteiset voimaantumisen kokemukset saivat minut kiinnostumaan

ryhmän merkityksestä vanhemmille. Itse ajattelen vertaisryhmien tukevan vanhempia hyvällä tavalla, koska vanhemmuutta, kasvatustuuta ja lapsiperheen arkea jaetaan muiden samassa elämäntilanteessa olevien vanhempien kanssa. Oma kiinnostukseni ohjelmaa kohtaan on herättänyt mielenkiintoni tutkia lähemmin mistä MES®-ohjelmassa on kyse ja millaista voimaantumista ihmisissä ja heidän vanhemmuudessaan tapahtuu prosessin aikana. Tutkimus tuottaa samalla lisää tietoa ammatillisesti ohjattujen vertaisryhmien käytöstä ja niiden vaikuttavuudesta lastensuojelun avohuollossa. MES®-ohjelmaa ei ole myöskään aiemmin tutkittu yliopistotasolla. Aiempi tutkimus on Salla Ritalan (2014) opinnäytetyö vanhempien kokemuksista MES -ohjelmasta lastensuojelun avohuollon tukitoimena.

Tutkielmani lähtee liikkeelle teoreettisen viitekehyksen avaamisella. Keskeisenä viitekehyksenä on voimaantuminen, ja sen merkitys sosiaalityössä. Tämän jälkeen käsittelen vanhemmuutta ja vertaisryhmästä saatavaa tukea. Teoreettinen viitekehys asettuu lastensuojelutyön kentälle, joten peilaan määrittelyäni lastensuojeluun. Tämän jälkeen pohdin tutkimuksen sensitiivisyyttä ja eettisyyttä ja esittelen tutkimukseni toteutuksen. Tutkielmani tulokset jakautuvat kappaleisiin kuusi ja seitsemän. Lopuksi esittelen tutkielmani johtopäätökset ja oman pohdintani.

2 VOIMAANTUMINEN

2.1 Voimaantumisen määritelmä

Voimaantumisen (empowerment) käsite on hyvin monisäikeinen ja sen sisältö voi olla hyvinkin erilainen riippuen kontekstista, jossa sitä käytetään. Siitonen (1999) on määritellyt voimaantumisen olevan yksilön sisäinen voimantunne. Se on prosessi, joka lähtee jokaisesta ihmisestä itsestään. Voimaantumista voidaan tukea, mutta sitä ei voida tehdä kenenkään puolesta. Voimaantumiseen tarvitaan omaa halua, omien päämäärien asettamista, luottamusta omiin mahdollisuuksiin sekä näkemystä omasta itsestään (ks. Siitonen 1999; Heikkilä-Laakso & Heikkilä 1997).

Voimaantuminen voidaan nähdä yksilöllisenä eli psykologisena ulottuvuutena ja yhteiskunnallisena eli rakenteellisena ulottuvuutena. Usein voimaantuminen nähdään ennen kaikkea sekä yksilön omana että yksilön ja yhteisön vastavuoroisena prosessina, jossa yksilö tai yhteisö saa voimaa ja voimavaroja omaan elämään. Se, mitä voiman ajatellaan olevan tai mitä sen tuloksena voidaan saavuttaa, on kontekstisidonnaista. Voimaantuminen voidaan nähdä myös aktiivisena ja osallistavana prosessina, jossa yksilöt ja yhteisöt voivat paremmin kontrolloida itseään ja toimintaansa sekä saada sosiaalista oikeutta ja kykyä vaikuttaa asioihin. (Mahlakaarto 2010, 25; Ryan, Baumann & Griffiths 2012, 137-139.)

Siitosen (1999) mukaan voimaantuminen koostuu viidestä premissistä, jotka yhdessä muodostavat teorian ihmisen voimaantumisesta. Ensinnäkin voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi. Toiseksi voimaantuminen on ihmisestä itsestä lähtevää, jota jäsentää päämäärät, kykyuskomukset (esimerkiksi käsitys itsestä, itsetunto, identiteetti, itseluottamus ja -arvostus, sekä vastuu), kontekstiuskomukset (hyväksyntä, arvostus, luottamus, kunnioitus ja ilmapiiri) ja tunteet (toiveikkaus, myönteisyys, onnistumiset ja epäonnistumiset sekä eettisyys), sekä näiden väliset suhteet. Kolmanneksi vahva voimaantuminen johtaa vahvaan sitoutumiseen ja päinvastoin. Neljänneksi voimaantuminen on yhteydessä myös ihmisen hyvinvointiin. Viidenneksi voimaantuminen on jatkuvasti muuttuvaa ja se mahdollistuu parhaiten voimaantumista tukevassa ympäristössä. Ihmisen elämäntilanteet muuttuvat koko ajan ja myös ihminen muuttuu. Lisäksi ihmisen ja ympäristön välille voi syntyä ristiriitoja, jotka edellyttävät ihmisen elämänhallinnan ja

sopeutumisen kannalta omien käsitysten tarkistamista ja muuttamista. Tämä on hidas prosessi, joka vaatii toistuvaa palautetta turvalliseksi koetussa ympäristössä. (Siitonen 1999, 158-165.)

Sisäisen voimantunteen saavuttanut ihminen on löytänyt omat voimavaransa, on myönteinen, hänellä on halua tehdä parhaansa ja ottaa vastuuta myös yhteisön toisten jäsenten hyvinvoinnista käyttämällä omaa toiminnan vapauttaan. Ihmisen kokema vapaus tukee vastuun ottamista. (Siitonen 1999.) Mahlakaarto (2010, 28-29) on todennut, että yksilön voimaantumisen keskeistä on; 1) voimaantumisen merkitys tietoisuuden lisääntymisenä itsestä ja omista mahdollisuuksista, 2) voimaantumiseen liittyy vaikuttaminen ja aktiivinen osallistuminen omassa toimintaympäristössä, 3) voimaantuminen merkitsee identiteetin kannalta sisäistä ja ulkoista muutosta ja 4) voimaantumiseen liittyy vahva tunnekokemus itsestä.

Jokaisen henkilökohtaisella voimaantumisosprosessilla on aina yhteys turvalliseen, arvostavaan, osallistavaan ja luottamukselliseen ilmapiiriin, jossa voimaantumista voi tapahtua. Näin ollen toiset ihmiset ovat merkityksellisiä voimaantumisen prosessissa. Keskeistä on sosiaalinen vastavuoroisuus. (Mahlakaarto 2010, 29-30; Siitonen 1999, 61, 161-164; Siitonen & Robinson 2001, 63.) Yhteisössä tapahtuva voimaantuminen lisää näin ollen mahdollisuuksia jokaisen ryhmän jäsenen omalle voimaantumisosprosessille. Tässä tutkielmassa yhteisönä toimii vertaisryhmä, jossa jaetut kokemukset ja saatu tuki synnyttävät yhteisyyden kokemusta ja näin tukevat yksilön omaa voimaantumisen prosessia.

2.2 Voimaantuminen sosiaalityössä

Sosiaalityön yksi tärkeimmistä tehtävistä on ihmisten hyvinvoinnin, muutoksen ja voimaantumisen tukeminen. Sosiaalityössä voimaantuminen kuvaa prosessia, jossa ihmiset tekevät töitä oman elämänhallinnan paranemiseksi. (Kuronen 2004, 279.) Myös Vilén, Leppämäki ja Ekström (2002, 26) määrittelevät voimaantumisen tavoitteeksi ihmisten olemassa olevien voimavarojen kuuntelemisen ja tukemisen. Tavoitteena on auttaa ihmistä ratkomaan päivittäisen elämän haasteita ja synnyttää voimaantumisen kokemus vuorovaikutuksellisessa suhteessa.

Sosiaalityössä empowermentin määritelmä on syntynyt vuorovaikutuksessa muiden tieteiden kanssa. Sosiaalityössä käytetyimmän määritelmän on esittänyt Adams (1996; ref. Hokkanen 2009), jonka mukaan empowermentin avulla yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen on mahdollista vaikuttaa elinolosuhteisiinsa ja muuttaa niitä, saavuttaa haluamiaan asioita, parantaa elämisenlaatua ja auttaa myös muita näissä pyrkimyksissä. Mullaly (2007; ref. Hokkanen 2009) on tuonut esille empowermentin yhteisöllisen näkökulman. Hänen mukaansa kyse on prosessista, jossa heikossa asemassa olevat ihmisryhmät vähentävät vieraantuneisuuttaan ja vallattomuuden tunnettaan sekä saavuttavat vahvemman hallinnan elämänsä ja ympäristönsä suhteen. Tämän määritelmän mukaan merkityksellistä on ryhmän jäsenyys, ei yksilö sinänsä. (Hokkanen 2009, 317-318.)

Rose ja Black (1985; ref. Hokkanen 2009) ovat esittäneet varhaisen kuvauksen sosiaalityön empowerment-prosessista. Rosen (2003; ref. Hokkanen 2009) mukaan prosessissa on kolme vaihetta; *naming*, *loving* ja *acting*. *Naming* merkitsee epätydyttävän tilanteen tarkastelua monipuolisesti ja kriittisesti. Tavoitteena on uudelleen määrittellä oma tilanne ja luopua itseä syyllistävästä ja leimaavista käsityksistä. *Loving* on psykososiaalista työskentelyä, jossa tuetaan ja vahvistetaan uudelleen määrittelyssä löytyneitä kykyjä, voimavaroja ja vahvuuksia. Työskentelyn lähtökohtana on ihmisarvo, oikeudenmukaisuus, itsemääräämisoikeus ja kulttuurinen moninaisuus. *Acting* on vaihe, jossa luovutaan alisteisesta tilasta omia mahdollisuuksia hyödyntäen. Kyse on siirtymisestä toimintaan, jonka päämääränä on ratkaisujen löytyminen, joka nousee ihmisen omista voimavaroista ja ratkaisuista. (Hokkanen 2009, 319-320.)

Sosiaalityössä empowerment on ennen kaikkea prosessi ja ymmärrettävä ihannetilaksi vain teoriassa. Sen luonteeseen kuuluu se, että saavutettu tila on välivaihe kohti seuraavaa tilaa. Tämä tarkoittaa, että päämäärän saavuttamisesta tulee merkittävä kokemus, eikä paluuta entiseen voimattomaan tilaan ole. Boehmin ja Staplesin (2002; ref. Hokkanen 2009) näkemyksen mukaan työskentelyn päämäärän merkitys on suuri niille, joiden elämästä sosiaalityössä on kyse. Vaikeiden asioiden ratkaiseminen on merkityksellistä prosessin läpikäymistä. Sosiaalityön ammattilaiset voivat vaikuttaa prosessiin, mutta olosuhteisiin tai päämäärän tavoittamiseen heillä ei ole vaikutusmahdollisuuksia. Tämä kytkeytyy hyvin näkökulmaan, jossa empowerment nähdään yksilön omana prosessina. Tällöin kyse on yksilön elämänhallinnasta, kompetenssista ja vahvuuksista. Sisäinen elämänhallinta ja koetussa elämänlaadussa tapahtuvat muutokset ovat

päämääriä. Yksilökohtaisuuden laajentuminen tapahtuu suhteessa lähiyhteisöihin ja vertaisryhmiin. Vertaisryhmän tuella tapahtuva yksilön tietoisuuden ja toimijuuden uudelleenmäärittäminen ovat yksilöllisessä empowerment-tulkinnassa yleisesti tunnustettu ilmiö. (Hokkanen 2009, 318, 321-322.)

Sosiaalityössä empowerment-käsitteen suomennoksissa käytetään sanoja valta ja voima, joista on johdettu sanat valtaistuminen, valtautuminen, voimaantuminen ja voimavaraistuminen. Näille molemmille suomennoksille on paikkansa sosiaalityössä. Valtaa voidaan hahmottaa ylivalentana (*power over*), toimintavaltana (*power to*) tai jaettuna valtana (*power with*). Ylivallalla tarkoitetaan hierarkista valtaa, joka usein arvotetaan pahaksi. Toimintavallalla käsitetään mahdollisuus saada aikaan haluttu tapahtuma tai lopputulos. Sosiaalityössä kyse voisi olla asiakkaan kanssa käydystä keskustelusta, jossa tavoitteena on saada asiakas toimimaan oman etunsa mukaisesti. Jaetussa vallassa valta kasvaa ja lisääntyy yhteistoiminnassa, jossa sosiaalityöntekijä ja asiakas tekevät yhdessä muutostyötä. (Hokkanen 2009, 325-326.)

Suomalaisessa sosiaalityössä voidaan puhua voimavaralähtöisestä sosiaalityöstä. Tämä tarkoittaa sellaista yhteistoimintaa asiakkaan kanssa, jossa asiakkaasta tulee toimija. Voimaannuttavassa sosiaalityössä asiakas itse määrittelee pulmansa, pyrkimyksensä ja tavoitteensa, ei työntekijä. Huomio kiinnittyy voimavaroihin, uudelleen tulkinnan mahdollisuuksiin ja ihmisen omaan muutosvoimaan. Näkemys korostaa yksilön aktiivisuutta ja yksilöllisiä valintoja ja jättää sivummalle rakenteellisen eriarvoisuuden ja valtasuhteisiin liittyvät kysymykset. Voimaantumisen voidaan katsoa painottavan yksilöllisyyttä, jossa kyse on yksilön ominaisuudesta ja hänen omasta toiminnastaan voimaantumisen suhteen. Voimaantumisen päämääränä on subjektiivinen muutos. (Hokkanen 2009, 329-332; Kuronen 2004, 281-282.)

Lastensuojelussa voimaantumista tutumpi käsite on kuntoutuminen. Usein puhutaan vanhemman kuntoutumisesta, jotta lapsen tarpeet pääsevät riittävällä tavalla toteutumaan perheessä. Vanhempien kuntoutumisen tarve liittyy usein vanhemman vakavaan päihde- ja/tai mielenterveysongelmaan. Tätä tuetaan avohuollon tukitoimin esimerkiksi perhetyön tai perhekuntoutuksen keinoin. Lisäksi vanhempaa voidaan ohjata päihde- ja mielenterveyspalveluihin. Kuntoutumisen käsitettä voimaantumisen rinnalla on käyttänyt muun muassa Hiltunen (2015, 39), jonka mukaan

kuntoutuminen ja voimaantuminen liittyvät samanlaiseen empiriseen ilmiöön siten, että molemmat aikaansaavat voimaantumista ja kuntoutumista. Kyse on samalla tavoin muutosprosessista, jossa vanhemman kuntoutuminen näkyy voimavarojen lisääntymisenä, elämänhallinnan ja arjen toimijuuden vahvistumisena, terveydentilan muutoksina ja mahdollisuuksina ottaa vastuuta omasta ja lapsen elämästä (Pitkänen 2011, 23-24).

Tässä tutkielmassa empowerment merkitsee voimaantumista, joka on ennen kaikkea yksilön oma prosessi, jota edesauttavat vertaiset ja heistä koottu ammatillisesti ohjattu ryhmä. Itselleni voimaantumisen kannalta merkitykselliseksi nousee ihmisen itsetunto, itsearvostus ja -luottamus, toisten ihmisten hyväksyntä ja kunnioitus, sekä erilaisten tunteiden merkitys ihmiselle itselleen. Kyse on ihmisen elämänhallinnan vahvistumisesta, joka heijastuu niin omaan toimintaan ja käyttäytymiseen kuin läheisiin ihmissuhteisiin. Ajattelen, että sosiaalityön tehtävä on tukea tätä voimaantumista. Samalla tunnustan voimaantumisen ja kuntoutumisen olevan yhteydessä toisiinsa aivan kuten Pitkänen (2011) ja Hiltunen (2015) ovat todenneet omissa tutkimuksissaan.

3 VANHEMMUUS

3.1 Vanhemmuuden erilaisia määritelmiä

Hyvästä vanhemmuudesta ja vanhemmuuden häviämisestä on puhuttu ja kirjoitettu paljon. Mitä enemmän vanhemmuudesta lukee, sitä monimuotoisempana se myös näyttäytyy. Se, mitä vanhemmuudelta edellytetään tai sen kerrotaan olevan, näyttää muuttuvan sen mukaan, missä kontekstissa siitä puhutaan ja kuka siitä puhuu. Vanhemmuutta määrittelevät vanhemmat itse, eri asiantuntijat, yhteiskunnalliset instituutiot kuten päivähoito, koulu ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä lainsäädäntö. Samanaikaisesti nämä instituutiot ovat ottaneet tai heille on annettu vastuuta vanhemmuuden tehtävistä. Vanhemmuus muuttuu ajassa ja elämän eri vaiheissa, siten se on myös muutoksenalaista (Värri 2002, 105). Vallalla olevat näkökulmat voivat olla ristiriitaisiakin, mikä saattaa herättää myös epävarmuutta vanhemmissa. Pyrin seuraavaksi avaamaan vanhemmuuden eri ulottuvuuksia ja tuomaan esille sen monimuotoisuutta.

Perhesuhteiden moninaistuessa on myös vanhemmuus moninaistunut. Vanhemmuutta määritellään sellaisten etuliitteiden ja roolien avulla kuten äiti tai isä vanhempana, lähivanhempi tai etävänhempi (tapaajavanhempi), erovanhemmuus, jaettu vanhemmuus, yhteisvanhemmuus tai lastensuojelun viitekehyksessä näkyväksi tuleva sijaisvanhemmuus. Vanhemmuutta toteutetaan perhesuhteissa. Perhe määrittyy yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti, mutta myös ajassa. Viimeisinä vuosikymmeninä perhesuhteet ovat kokeneet suuria muutoksia ja monimutkaistuneet. (Forsberg 2003, 8-9; Sevón & Notko 2008, 19.)

Yleisin perhemuoto on kuitenkin edelleen ydinperhe, jossa kaksi vanhempaa ovat biologisessa suhteessa lapseen. He toteuttavat vanhemmuuttaan isyyden ja äitiyden roolien kautta, joissa vanhemmuutta voidaan jakaa. (Huttunen 2012; Jokinen 2012.) Uusperheessä vanhemmuus määrittyy eri tavoin kuin ydinperheessä, koska lapsella on toisaalla asuva äiti tai isä. Vanhemmuuden roolit ja tehtävät jakautuvat uusperheissä useammalle aikuiselle, kun kasvatustyöhön tulee mukaan vanhempien uudet kumppanit. Jos uusperheessä on myös yhteisiä lapsia, on määriteltävä ja sovittava vanhemmuudesta erityisen tarkasti, jotta jokainen perheenjäsen olisi tasa-arvoinen ja hyväksytty perheessä. (Poutiainen 2006, 56.) Vanhempien erotessa

vanhemmuus muotoutuu uudelleen ja vanhempien on neuvoteltava myös oma vanhemmuuden roolinsa arjessa uudelleen. Toisesta vanhemmasta tulee lähivanhempi ja toisesta tulee tapaaajavanhempi. (Hokkanen 2002, 120-122.)

Vanhemmuutta toteutetaan perheen eri kehitysvaiheissa eri tavoin ja jokainen vaihe tuo omat tehtävänsä vanhemmille. Wahlberg (1999, 39-44) on kuvannut perheen eri kehitysvaiheita. Lapsen syntymä aloittaa uuden elämänvaiheen, jolloin vanhemmat joutuvat määrittelemään omaa identiteettiään äitinä ja isänä sekä omaksumaan vanhemmuuden roolit. Vanhemmuuden tehtävänä on vastata lapsen tarpeisiin ja muodostaa toimiva vuorovaikutussuhde, joka on edellytys lapsen psyykkiselle kehitymiselle. Tätä vaihetta kutsutaan imeväisikäisen lapsen perheeksi. Leikki-ikäisen lapsen perheessä vanhemmuus keskittyy lapsen hoidon ja kasvatuksen muotoutumiseen, sekä lapsen sosiaalistumiseen myös perheen ulkopuolelle. Kouluikäisen lapsen vanhemman tehtävänä on tukea lapsen itsenäistä toimintaa niin kotona kuin kodin ulkopuolella. Nuoruusikäisen lapsen vanhemman tehtävänä on ennen kaikkea antaa nuorelle vapautta, mutta asettaa myös rajoja. Nuori myös opettelee itsenäistymään ja irrottautumaan omaan elämään. Mielestäni tässä on hyvin samanlainen ajatus kuin Hoghughinilla (2004, 5-6), jonka mukaan vanhemmuus on ennen kaikkea tavoitteellista toimintaa, jonka tarkoituksena on varmistaa lapsen selviytyminen ja kehitys. Hänen mukaansa vanhemmuus keskittyy enemmän vanhemmuuteen toimintana kuin siihen, kuka sitä toteuttaa.

Vanhemmuutta voidaan jakaa myös ulottuvuuksiin, joita ovat *biologinen, juridinen, sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus*. Oma ajatukseni vanhemmuudesta ja sen toteuttamisesta on sidoksissa nimenomaan psykologiseen ja sosiaaliseen vanhemmuuteen. Näiden erottaminen toisistaan on mahdotonta, sillä ne kietoutuvat vahvasti yhteen. *Sosiaalinen vanhemmuus* on ennen kaikkea lapsen tarpeiden toteuttamista. *Psykologinen vanhemmuus* taas pohjautuu sosiaaliseen vanhemmuuteen. *Psykologinen vanhemmuus* vallitsee suhteessa, jossa lapsi pitää aikuista vanhempanaan ja aikuisesta tulee lapsen mielessä vanhempi. Vanhemmuus on psykologisesta näkökulmasta ainutlaatuinen ja läheinen ihmissuhde, joka muotoutuu kahden sukupolven välille. Vanhemmuus on suhde, joka rakentuu kiintymykselle ja vuorovaikutukselle ja sillä on oma elämänkaarensa. (Huttunen 1995, 49-54; Ritala-Koskinen 2001, 58-60.)

Psykologisten vanhemmuusteorioiden mukaan keskeistä on lapsen ja vanhemman välinen kiintymys sekä lapsen samaistuminen vanhempansa. Psykologisen vanhemmuuden katsotaan sisältävän Goldsteinin, Freudin ja Solnitin (1973, 1980; ref. Huttunen 1995, 54-55) mukaan jatkuvaa lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta, lapsen tarpeiden tyydyttämistä ja päivittäisestä hyvinvoinnista huolehtimista. Vanhempi on lapsen samaistumisen kohde. Lapsen normaalin kehityksen kannalta nähdään välttämättömänä, että lapsella on ainakin yksi aikuinen jota rakastaa ja joka rakastaa häntä. Usein tämä aikuinen on vanhempi.

Ehkä tunnetuin kiintymyssuhteen edustaja on John Bowlby, jonka kiintymyssuhdeteoriaa on pidetty vanhemmuuskeskustelussa erityisessä roolissa. Kiintymyssuhdeteoriassa korostetaan lapsen ja häntä hoitavan aikuisen (Bowlby korosti ennen kaikkea lapsen ja äidin) suhdetta ja lasta suojaavia tekijöitä, joiden vastakohtana voidaan puhua turvattomuudesta ja traumaattisista kokemuksista. Kiintymyssuhteessa on kyse myös yksilön kehityksestä varhaisissa ihmissuhteissa, jolloin merkityksellistä on turvallisen kiintymyssuhteen mahdollistaminen. Bowlbyn mukaan lapsi luo vanhempansa, erityisesti äitiin ensimmäisten elinvuosien aikana tärkeän ja pysyvän kiintymyssuhteen. Kiintymyssuhteen muodostuminen perustuu vauvan elämäkokemuksiin ja päivittäiseen vuorovaikutukseen vanhempansa kanssa. Vauvan ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tavoitteena on muodostaa turvallinen kiintymyssuhde. (Bowlby 1969, 29, 134, 216; Bowlby 1988, 129-131.)

Turvallinen kiintymyssuhde syntyy, kun lapsi oppii luottamaan siihen, että hänet huomioidaan, hänen tarpeensa tunnustetaan ja niihin vastataan sopivalla tavalla. Vanhempi reagoi lapsen tarpeisiin sensitiivisesti. Sensitiivisyys on herkkyyttä havainnoida ja vastata lapsen tarpeisiin. Tarpeilla tarkoitetaan lapsen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia tarpeita, kuten selkeää unirytmää, seurustelua, säännöllistä ruokailua ja puhtaudesta huolehtimista. Vanhemman tehtävä on rytmittää arkea vauvan tarpeiden mukaisesti. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi oppii viestittämään tunnetiloistaan olettaen vanhemman vastaavan hoivantarpeeseen. Kiintymyssuhteen kehittyminen edellyttää lapsen ja vanhemman fyysistä ja emotionaalista läheisyyttä. Kyse on myös sitoutumisesta, jolloin vanhempi tekee lapselle tilaa niin fyysisesti kuin emotionaalisesti elämässään. Tilan tekemisellä vanhempi sitoutuu rakastamaan ja hoitamaan lastaan, antamaan hänelle turvaa, lohtua ja läheisyyttä. (Kalland 2004, 120; Korhonen & Sukula 2004, 20-21; Vilén ym. 2006, 88.)

Kiintymyssuhdeteoria on saanut osakseen myös kritiikkiä. Teorian mukaan lapsen kiintymyssuhde kehittyy kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana ja jos tätä kehitystä ei tapahdu, se ei korjaudu myöhemminkään. Ensisijaisen kiintymyssuhteen laadulla katsotaan olevan seurauksia lapsen kehitykseen ja koko myöhempään elämään. Kiintymyssuhdeteoriassa ei uskota korjaaviin kokemuksiin, eikä se huomioi lapsen myöhempää kehitystä. (Bowlby 1969, 224-267.) Kiintymyssuhdeteoria painottaa myös vauvan ja äidin keskinäistä suhdetta, vaikka lapsella voi olla useita kiintymyksen suhteita samaan aikaan. Voidaan ajatella Bowlbyn ”unohtaneen” isän roolin lapsen elämässä (Sinkkonen 2003, 263). Isän osuus lapsen elämässä onkin suhteellisen uusi tutkimuskohde. Suomalaisessa tutkimuksessa isän tehtäväksi on alkuaikoina nähty lähinnä äidin tukijan ja rajojen asettaja rooli. Äidin rooliin on kuulunut perusturvallisuuden ja sen tunteen luominen. Nykyisessä tutkimuksessa äitiyden ja isyyden raja-aidat ovat jo kaatuneet. Isät ovat entistä enemmän osa lastensa elämää syntymästä lähtien. (Huttunen 1995, 57-58.)

Sosiaalinen vanhemmuus toteutuu arjessa, jossa vanhemmuudella on omat tehtävät, joita voidaan jäsentää myös lapsen tarpeiden näkökulmasta. Keränen, Rönkä ja Stiller (2001) puhuvat toimivasta vanhemmuudesta. Vanhemman tehtävä on välittää lapsesta, olla kiinnostunut hänestä, sekä pitää lapsesta huolta. Huolenpidolla tarkoitetaan lapsen hyvinvoinnista huolehtimista, joka voidaan jakaa konkreettiseen ja emotionaaliseen huolenpitoon, jota on rakastaminen, välittäminen, lapsen tunteiden huomioiminen, ymmärtäminen ja tukeminen, mutta myös huolissaan oleminen, kun siihen on aihetta. Konkreettinen huolenpito tarkoittaa esimerkiksi lapsen riittävästä unensaannista, ravinnosta ja puhtaudesta huolehtimista. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 36, 119; Valkonen 2006, 54-58, 73-77.)

Perinteisesti vanhemmuutta on tarkasteltu roolien näkökulmasta. Usein puhutaan vanhemman roolista, mutta myös äidin ja isän rooleista. Amerikkalaisen sosiologin Talcott Parsonsin (ref. Huttunen 1995) rooliteorian mukaan vanhemmuus jakautuu kahdeksi rooliksi, jossa isän rooli on asiakeskeinen ja taloudesta huolta pitävä vanhempi. Kun taas äidin rooliin kuuluu huolehtia perheen tunneilmapiiristä. Äidille kuuluu lastenhoito, huolenpito ja hoiva. Kyse on perheteoriasta, jossa määritellään sukupuolten ja sukupolvien suhteita perheessä. Perheteoriasta voidaan käyttää myös käsitettä familistinen perhekäsitys. (Huttunen 1995, 51-52.)

Nykyisin samanlaista erottelua tuskin voidaan tehdä. Nykyisin naisten työssäkäynti, tasa-arvo ja erilaiset perhemuodot ja erot ovat vaikuttaneet perhesuhteisiin ja vanhemmuuteen. Isät ovat halukkaita ottamaan vahvemman roolin lastensa elämässä. (Huttunen 1995, 2001; Kolehmainen 2004; Vuori 2004.) Nykyään puhutaan enemmän jaetusta vanhemmuudesta kuin äitiyden ja isyyden rooleista. Jaetulla vanhemmuudella tarkoitetaan, että molemmat vanhemmat osallistuvat vanhemmuuteen yhtä paljon. Vanhemmat neuvottelevat asioista ja kunnioittavat toistensa tietoa ja kokemusta sekä ratkaisevat erimielisyydet rakentavalla tavalla. Jaettu vanhemmuus on myös lapsen tuomien ja herättämien tunteiden jakamista. (Huttunen 2001, 171-176.)

Vanhemmuuteen liittyy olennaisesti lapsen kasvatus ja se miten vanhempi toteuttaa kasvatusta. Baumrindin (1967; ref. Kivijärvi, Rönkä & Hyväluoma 2009, 49) mukaan vanhempi voi toteuttaa kasvatusta autoritaarisella, sallivalla tai auktoritatiivisella tyylillä. Autoritaarisen vanhemman kasvatustyyli lähtee vanhemman tarpeesta kontrolloida lasta ja lapsen velvollisuudesta totella vanhempansa kyseenalaistamatta vanhempaa. Kiinnostus lapsen omista näkemyksistä ei ole vanhemmalle tärkeää. Autoritaarinen vanhempi voi myös fyysisesti kurittaa lastaan, mikäli lapsi ei tottele vanhemman tahtoa. Sallivaan vanhemmuuteen taas kuuluu vanhemman haluttomuus tai osaamattomuus puuttua lapsen käyttäytymiseen. Auktoritatiivinen vanhempi ymmärtää ja huomioi kasvatuksessaan lapsen yksilöllisyyden. Tämä tarkoittaa avointa keskustelua lapsen kanssa, kiinnostusta lapsen asioihin ja kannustamista. Auktoritatiivinen vanhempi ymmärtää lapsen omien näkemysten olevan tärkeitä ja kunnioittaa lapsen tottelevaisuutta, odottaen lapsen pystyvän ikätasoiseen sääntöjen noudattamiseen. Ihanteellisempänä tapana lapsen kasvatuksessa nähdään edellä mainittu kasvatustyyli. (Baumrind 1967; ref. Kivijärvi ym. 2009, 49.)

Kasvatustyyleistä puhumisen voidaan ajatella yksinkertaistavan vanhemmuutta. Vanhemmuuden tyylit jättävät ulkopuolelle vanhempien ja lasten sosiokulttuuristen erojen merkityksen, lapsen persoonaan liittyvät kysymykset sekä vanhempien erilaiset suhtautumisen tavat eri lapsiin ja kasvatukseen liittyvän vuorovaikutuksen. Lapsen yksilöllisyydellä nähdään olevan iso merkitys, joka tulisi huomioida vanhemmuudessa. Vanhemmilta tulisikin odottaa joustavaa ja huomioonottavaa toimintaa lasten kanssa. (Forssén, Laine & Tähtinen 2002, 91-94.)

Vanhemmuudessa *sosiologisena ilmiönä* on kyse yhteiskunnallisesta instituutiosta, joka pohjautuu tapoihin ja lakeihin. Niitä tukevat normit ja yleisesti hyväksytyt moraalikäsitkset siitä, mitä vanhemman ja lapsen suhteelta edellytetään. (Huttunen 1995, 49-50.) Schmitt (2003) liittää vanhemmuuteen perheen ulkopuolisia sosiaalisia suhteita ja asiantuntijoita. Kollektiivinen vanhemmuus voidaan hänen mukaansa nähdä vanhemmuuden perustana tai juurina. Vanhemmuuteen vaikuttaa myös yhteiskunnallinen taso, jolla Schmitt viittaa lakeihin, normeihin, politiikkaan ja voimassa oleviin arvoihin. Vanhemmuudelle on annettu erilaisia sosiaalisia merkityksiä eri aikoina. Bignerin (1985; ref. Huttunen 1995) mukaan tällaisia merkityksiä ovat vanhemmuuden näkeminen kansalaisvelvollisuutena, luonnonlakina, sukupuoli-identiteetin täyttymyksenä, parisuhteen täydellistäjänä tai henkisenä normaaliutena. Vanhemmuus on täynnä myös ristiriitaisuuksia, jolle ei ole yleisesti hyväksytyjä tavoitteita, vaan jokainen yhteisö ja aika asettavat sille omat odotuksensa, jotka voivat olla julkilausumattomia ja piilotettuja normeja, jotka vanhempien tulisi itse löytää. (Huttunen 1995, 49-50.)

3.2 Vanhemmuuden määrittäminen lastensuojelussa

Erilaiset vanhemmuuden määrittelyt ovat läsnä myös lastensuojelussa, jossa vanhemmuutta pyritään tukemaan ja samalla arvioimaan milloin vanhemmuus on riittävää lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Tarkastelen vanhemmuutta erityisesti riittävän vanhemmuuden näkökulmasta. Siihen liittyvät olennaisesti lapsen tarpeet ja vanhemmuuden tehtävät. Riittävä vanhemmuus myös kuvaa hyvin vanhemmuuden armollisuutta, sillä täydellistä vanhemmuutta ei ole olemassakaan. Vanhemmuus on ilon ja onnen lisäksi pettymyksiä, epäonnistumisia ja vihan tunteita.

Vanhemmuutta määritellään usein tehtävien ja vuorovaikutussuhteen avulla, kuten jo aiemmin on tullut esille. Lastensuojelulaki (Lsl) ja laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (Lhl) määrittelevät omalta osaltaan vanhemmille tehtäviä lapsen huoltajina. Lastensuojelulaki lähtee siitä, että lapsen vanhemmilla ja huoltajilla on vastuu lapsen hyvinvoinnista. Heidän tehtävänä on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Viranomaisten tehtävänä on tukea vanhempia ja huoltajia tässä tehtävässä ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. (Lsl 2§) Laki lapsen huollosta ja

tapaamisoikeudesta (Lh11§) määrittelee myös omalta osaltaan vanhempien tehtäviä huoltajina. Lain tavoitteena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi jokaisen lapsen yksilöllisyys ja tarpeet huomioon ottaen. Toiseksi huollon on turvattava lapselle myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja vanhemman välillä. Lapsella on oikeus myös hyvään hoitoon ja kasvatukseen, sekä ikään ja kehitystasoon nähden tarpeen mukaiseen valvontaan ja huolenpitoon. Lisäksi lasta tulee kasvattaa niin, että hän saa osakseen ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä eikä häntä saa kaltoin kohdella millään tavoin. Kasvatuksen tulee olla ohjaavaa ja lapsen ehdoilla tapahtuvaa, jolloin kyse ei ole vanhemman autoritaarisesta suhteesta lapseen. Lainsäädäntö lähtee siitä, että vanhemmalla on tehtäviä ja velvollisuuksia suhteessa lapseen. Vanhemman velvollisuuksista tulee lapselle oikeuksia (Kangas 2004, 105-109; Schmitt 2003, 324).

Lastensuojelussa ollaan koko ajan vastakkain sen kysymyksen kanssa, koska vanhemmuus on riittävää ja millaista vanhemmuutta se on. Sosiaalityöntekijät, perhetyöntekijät ja muut lastensuojelutyön ammattilaiset tekevät tätä arviointia päivittäin. Vanhemmuutta tuetaan erilaisin avohuollon tukitoimin, joiden toteuttajat määrittävät vanhemmuutta omasta näkökulmastaan. Samanaikaisesti vanhemmat itse määrittävät, millaisia vanhempia he ovat. Tästä huolimatta vanhemmuutta ei voida eksaktisti määritellä, vaan se yksilöityy koskemaan jokaista lasta ja perhettä erikseen ja se on aikaan sekä paikkaan sidottua. Lastensuojelussa vanhemmuus määrittyy sekä myönteisen että ongelmalliseksi todetun vanhemmuuskuvan kautta (ks. Hiitola 2015).

Lastensuojelussa näkyy yhteiskuntamme tila, jossa Suomi on siirtynyt tasa-arvoisesta hyvinvointivaltiosta kohti eriarvoisuuden kasvua. Lastensuojelussa asiakkaana olevien lasten hyvinvointi ja kasvuolot poikkeavat siitä, mitä ne ovat lapsilla keskimäärin väestössä. Lasten arkea leimaavat monenlaiset muutokset esimerkiksi perherakenteiden ja muuttojen suhteen. Lisäksi lasten ja perheiden elämä sisältää pahoinvointia aiheuttavia tekijöitä, kuten köyhyyttä. Köyhyys merkitsee rahan puutetta välttämättömiin menoihin, mutta se on myös tunne. Tunteisiin liittyy häpeää, alemmuuden tunteita ja itesyytöksiä. Tuloköyhyyden lisäksi voidaan puhua hoivaköyhyydestä, jolla tarkoitetaan lapsen jäävän paitsi riittävästä vuorovaikutuksesta vanhemman kanssa, kun vanhemman aika menee taloudellisen selviytymisen kanssa ponnisteluun. (Bardy & Heino 2013, 15-19; Heino 2013, 93.)

Lastensuojelun asiakkuuden taustalta voidaan löytää vanhempien jaksamattomuutta, riittämättömäksi arvioitua vanhemmuutta, vanhempien avuttomuutta ja osaamattomuutta. Nämä samat asiat ovat löydettävissä myös huostaanottojen taustalta, kun puhutaan riittämättömästä vanhemmuudesta. (ks. Hiitola & Heinonen 2009.) Yhteisenä käsitteenä voidaan pitää kuormittunutta lapsuutta, joka näkyy lasten psykososiaalisessa hyvinvoinnissa ja oirehdinnassa. Lastensuojelun ydin on lapsen kehityksen turvaamisessa ja sitä vaarantavien tekijöiden poistamisessa. Toisaalta lastensuojelussa puututaan yksityisinä pidettyihin vanhemmuus- ja perhesuhteisiin. Tämä näkyy käytännön työssä, kun lastensuojelun työntekijän tulee tukea lasta ja vanhempaa heidän suhteessaan sekä lapsen kasvatukseen ja huolenpitoon liittyvissä haasteissa. Samanaikaisesti tulee arvioida, valvoa ja mahdollisesti järjestää uudelleen vanhemmuussuhteita. Institutionaalisesti lastensuojelun tehtävä on ensisijaisesti suojella lasta joutumasta kaltoinkohdeksi ja häneltä itseltään, mikäli lapsi omalla toiminnallaan vahingoittaa itseään ja vaarantaa näin omaa kehitystään. (Bardy 2013, 73; Heino 2013, 95-98; Pösö 2007, 65-66.)

Hiitola (2015) on tutkinut millaisiin vanhemmuutta koskeviin käsityksiin huostaanottopäätökset perustuvat hallinto-oikeudessa. Samalla hän tuo esille vanhempien oman näkemyksen vanhemmuudestaan vanhempien kirjoittamien vastineiden pohjalta. Lastensuojelussa viime kädessä riittävän vanhemmuuden määrittelijänä toimii hallinto-oikeus, kun mietitään lapsen huostaanottoa ja sijoittamista kodin ulkopuolelle. Samalla se tuottaa yhteiskunnallisen määrittelyn riittäväälle vanhemmuudelle. Hallinto-oikeuksien päätöksien perusteella Hiitola on jakanut vanhemmuuden kuuteen ongelmakategoriaan; kyvyttömyys vanhemmuuteen, alkoholinkäyttö, väkivalta, kieltäytyminen avohuollon tuesta, vanhemman väsymys ja vanhemman mielenterveysongelmat (Hiitola 2015, 90.) Huostaanottohakemukseen tulee kirjata, miten puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä (Lsl 40§). Tähän kohtaan sosiaalityöntekijä kirjaa lastensuojelun näkemyksen vanhemmuudesta ja sen riittämättömyydestä. Vanhemmuutta voidaan siis määritellä myös sen kautta, mitä se ei ole. Kuten Vuori (2003, 59) on todennut tavallisen vanhemmuuden olevan ongelmavanhemmuuden kääntöpuoli. Samoin Jokinen (2005, 131-136) on määritellyt vanhemmuuden olevan hukassa olevan vanhemmuuden vastakohta.

Lastensuojelussa vanhemmuuspuhe ja sen tukeminen liitetään usein äitien kanssa tehtävään työhön. Harvemmin puhutaan isistä vanhempina. Isät ovat nousseet keskusteluun ja tutkimuksen aiheeksi vasta paljon myöhemmin. Äitiyttä on ihannoitu kautta aikojen ja hyvästä äitiydestä on muodostunut kuva, joka hipoo täydellisyyttä ja jota kukaan vanhempi ei pysty toteuttamaan. (Berg 2008; Hurtig 2003; Niemelä 1991a; Niemelä 1991b). Äiti nähdään yhteistyökumppanina ja autettavana, kun taas isän rooli on näkymättömämpi tai uhka perheelle tai lapselle. Tämän vuoksi lapsen haasteet merkitsevät usein äitiydessä epäonnistumista. Äitiydellä on yksityinen kotiin ja perheeseen liittyvä konteksti, mutta myös julkinen konteksti, jossa painottuu huoli ja äitiyden näyttäytyminen kulttuurisesti ei-hyväksyttävällä tavalla. (Berg 2008; Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 41-42.)

Myös Hiitolan (2015) tutkimuksessa vanhemmuus näyttäytyy hyvin paljon sukupuolen mukaan. Äiti kuvataan yleisimmin kyvyttömäksi tai riittämättömäksi vanhempina. Äidin kyvyttömyyteen liitetään myös muita ongelmia, kuten päihteiden käyttöä, väsymystä, mielenterveysongelmia tai kyvyttömyyttä vastata lapsen käyttäytymisen haasteisiin. Ylipäänsä äitejä kuvataan lastensuojelun asiakirjoissa usein suhteessa isän ongelmiin siten, että äidin puutteellisuus vanhempina yhdistyy kyvyttömyyteen estää isän väkivaltaisen käyttäytymisen tai päihteiden käyttö. Muutoin isät saatetaan mainita vain kykenemättöminä vastuuseen. Isän suhdetta lapseen ei kuvata epäonnistumisen tai onnistumisen kautta, kuten äidin kohdalla. Hiitola toteaaakin jaetun vanhemmuuden murtuvan perheen ääritilanteessa, jossa on löydettävä joku kantamaan vastuuta lapsen hyvinvoinnista ja vastuutettava ainakin yhtä vanhempaa lapsen pahoinvoinnista. (Hiitola 2015, 95-106.)

Vanhemmuuden tukemiseen liittyy lastensuojelussa tuki ja kontrolli. Nämä esiintyvät usein rinnakkain työskenneltäessä perheen kanssa. Tuki ja kontrolli voivat toimia voimaannuttavana mutta myös alistavana. Voimaannuttavaa tukea on uusien näkökulmien avaaminen, oman kokemuksen ja ymmärryksen jakaminen ja kannustaminen. Tuessa on pohjimmiltaan kyse reflektiivisen toiminnan oppimisesta. Työntekijä auttaa löytämään vaihtoehtoisia toimintatapoja, auttaa näkemään onnistumiset ja haastaa pohtimaan ristiriitaisuuksia puheen ja toiminnan välillä. Voimaannuttavaa kontrollia on huolten esiin nostaminen, rajojen asettaminen ja niistä kiinnipitäminen. Kyse on työntekijän puuttumisesta ei-toivottuun tapaan toimia vanhempina ja sen

sanoittamisesta vanhemmalle. Voimaannuttava tuki ja kontrolli lisää vanhemman omaa toimintakykyä ja elämänhallintaa. (Järvinen ym. 2012, 133-134.)

Lastensuojelussa vanhemmuuden tukemiseen ja arvioimiseen on kehitetty useita eri välineitä käytettäväksi osana asiakastyötä. Pesäpuu ry:llä on valikoima erilaisia kortteja, kuten vahvuus-, väittäjä- ja elämän tärkeät asiat kortit, joita voidaan käyttää vanhempien kanssa työskenneltäessä, mutta myös lasten kanssa (Pesäpuun tuotteet). Yksi käytetyimmistä välineistä on vanhemmuuden roolikartta. Vanhemmuuden roolikartta on Suomen Kuntaliiton LASSO-projektin tuotos. Roolikartan avulla vanhemmuuden rooleja voidaan tarkastella yksilöllisesti; millainen minä olen ja miten minä toimin vanhempana. Roolit ovat vastavuoroisia, jolloin vanhemmuuden nähdään olevan sidoksissa lapseen. Molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa ja kehittyvät vuorovaikutussuhteessa. Roolit eivät myöskään ole pysyviä, joten niitä on mahdollista kehittää. Mallin avulla on helpompi keskustella ja nähdä konkreettisesti, mistä vanhemmuudessa on kyse ja jäsentää sitä. Vanhemmuus on kuitenkin perimmältään arkisia tekoja, jotka on tässä mallissa otettu huomioon. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999.) Välineiden käyttö ei ole lastensuojelutyössä itseisarvo, vaan niiden tarkoitus on käynnistää asiakkaan ja työntekijän välinen vuoropuhelu, motivoida asiakasta työskentelyyn ja auttaa häntä löytämään sanoja ja tunteita keskustelussa olevasta aiheesta. Yksi välineiden tavoite on nostaa lapsi keskustelun keskiöön ja näkyväksi osaksi työskentelyä.

Iso-Britanniassa on tutkittu lastensuojelulapsia ja heidän perheitään koskevia arviointikäytäntöjä. Vanhemmuuden arviointi on näyttäytynyt monimutkaisena, mutta on tärkeä osa perusteellista lastensuojelussa tapahtuvaa lasten hyvinvoinnin arviointia. Arviointia tulisi tehdä jokaisen lapsen omista tarpeista käsin ja osana perhettä. Yksilöllisestä tarpeesta huolimatta täytyy muistaa, että on yleisesti hyväksytyjä tarpeita, joiden tulee toteutua jokaisen lapsen kohdalla. Tällaisia tarpeita ovat fyysinen huolenpito ja koskemattomuus, hellyys, turvallisuus, ohjaus ja valvonta. Koska lapsen tarpeet muuttuvat lapsen kasvaessa, on myös olennaista, että vanhemman kyvyt kohdata lapsen tarpeita muuttuvat kehityksen myötä. Vanhemman kykyyn toimia vanhempana vaikuttaa myös ulkopuolelta saatava tuki. (Holland 2004, 87-105.)

3.3 Riittävä ja riittämätön vanhemmuus

Lastensuojelussa vanhemmuus kietoutuu riittävän vanhemmuuden ympärille. Bruno Bettelheim (1987) itävaltalais-amerikkalainen itseoppinut psykoanalyttikko ja lapsipsykologi on käyttänyt käsitettä *kyllin tai riittävän hyvä vanhemmuus*. Hän on halunnut soveltaa käsitettä molempiin vanhempiin, koska hän on nähnyt molempien vanhempien merkityksen lapsen kasvuun ja kehitykselle. *Kyllin hyvällä vanhemmuudella* hän haluaa osoittaa, ettei vanhempien tarvitse olla täydellisiä, vaan *kyllin on riittävää*. Riittävää on olla oma itsensä ja toimia omien arvojensa mukaisesti. (Bettelheim 1987.)

Alunperin käsite *kyllin hyvä vanhemmuus* (*good enough parenting*) on lähtöisin Donald W. Winnicottilta (1965, 145). Hän korosti, kuten Bettelheim myöhemmin, että *kyllin hyvä vanhemmuus on riittävää, eikä täydellistä vanhemmuutta ole*. Itse asiassa Winnicot puhuu *kyllin hyvästä äitiydestä*, jolla hän tarkoittaa äidin tuottavan lapselleen jatkuvuuden kokemuksen pitämällä kiinni, olemalla lähellä ja huomaamalla lapsen. *Kyllin hyvä äiti luo näin lapselle perusturvallisuuden tunteen ja tunteen kaikkivoipaisuudesta*. (Winnicott 1965, 57, 145-147.)

Psykoterapeutti Irene Kristeri (2002) käyttää kyseistä käsitettä ja määrittelee vanhemmuuden olevan kasvutapahtuma, jolloin täydellistä vanhemmuutta ei pystytä, eikä ole tarpeen saavuttaa. Vanhemmuus on läsnä vuorovaikutuksessa lapsen ja vanhemman välillä ja siihen vaikuttaa molempien osapuolien persoonallisuus. Riittävä vanhemmuus on turvallisuutta ja läsnä olevaa aikuisuutta. Aikuisuutta, joka kestää lapsen tunteet ja vastaa hänen tarpeisiinsa riittävässä määrin. Aikuisuutta, joka tarjoaa turvalliset rajat ja rakkautta niiden sisällä. (Kristeri 2002, 23-24.)

Kristerin mukaan riittävä vanhemmuus on läsnäoloa niin, että perheessä huomataan asioita. Perheessä nähdään mitä tapahtuu ja niistä uskalletaan puhua. Perheessä jaetaan erilaisia tapahtumia ja tunteita, pyydetään apua ja keskustellaan. Tunteiden näyttäminen mahdollistaa luottamaan siihen, miten tunnetaan, koetaan ja sanotaan. Perheessä voidaan luottaa siihen, että tunteista huolimatta ketään ei hylätä. Tämä kaikki lisää perheen läheisyyttä. Tällaisessa kodissa vanhemmilla on vahva itsetunto, joka tulee siitä, että heillä on kosketus omaan sisimpäänsä, he tietävät, mitä tahtovat ja

toimivat sen mukaan. Vanhemmat ohjautuvat sisältä käsin, omia tarpeitaan kunnioittaen ja kuunnellen. (Kristeri 2002, 24-25.)

Useimmat vanhemmat kokevat vanhemmuudessaan epävarmuutta ja riittämättömyyttä. Tähän haetaan ja saadaan tukea omalta sosiaaliselta verkostolta tai esimerkiksi erilaisista vanhemmuuden ympärille kokoontuvista ryhmistä. (esim. Pietilä-Hella 2010; Viljamaa 2003.) Vanhemmuuteen liittyy myös riskitekijöitä, joista yleisempiä ovat vanhemman psyykinen sairaus, päihderiippuvuus ja puutteellinen kyky hoivata lasta. Peruselinoloihin liittyvät puutteet, sosiaalinen eristäytyneisyys, asosiaalisuus ja vanhempien alhainen koulutustausta voivat vaikuttaa myös lapsen hyvinvointiin. Tällöin usein puhutaan vanhemmuuden katoamisesta. Vanhemmuus voi kadota myös perheessä siten, että vanhemmat ovat omassa lapsuudessaan jääneet vaille turvallista vanhemmuutta. Kristerin mukaan tämä on merkittävä syy siihen, miksi perheet voivat tänä päivänä niin huonosti. Tuomme omiin koteihimme sen tunneilmaston mikä lapsuudenkodissamme oli. Jos vanhempi on elänyt itse riittämättömässä vanhemmuudessa, häneltä puuttuu vanhemmuuden taidot. Tällöin vanhempi yrittää elää sellaista vanhemmuutta ja perhe-elämää, jota hän itse olisi toivonut lapsena saavansa. Vanhemmuudesta voi tulla tällöin ilotonta ja suorittavaa. (Kristeri 2002, 90-93.)

Kristeri määrittelee riittämättömän vanhemmuuden olevan vieraantumista omasta itsestään. Tällainen vanhempi ei tunne itseään ja ohjautuu ulkoapäin ja siksi vanhempi kyselee käytöksellään ja toiminnallaan muilta, miten heidän tulisi olla, että kelpaisivat. Vanhempi tarvitsee persoonansa tueksi erilaisia asioita, kuten valtaa, rahaa, tavaroita tai päihteitä. Tällainen vanhempi ei pysty olemaan läsnä lapselleen, koska läsnäolo vaatii kosketusta omaan itseen. Tällaisessa perheessä ei myöskään puhuta, varsinkaan kipeistä asioista. Siellä ei myöskään tunneta tunteita ja lapsen tunteet ja tarpeet jäävät näkemättä ja kuulematta. Lapsen ja vanhemman välille syntyy ikään kuin muuri, josta lapsen tarpeet ja tunteet heijastuvat takaisin lapseen. Lapset joutuvat käsittelemään ne itse, ja koska he ovat kyvyttömiä siihen, he joutuvat kätkemään ne sisimpäänsä. Lapset kehittävät itselleen rooleja, joiden avulla he voivat selviytyä tilanteista. (Kristeri 2002, 25-27.)

Lastensuojelussa lasten ja perheiden ongelmia voidaan pitää monimutkaisina ja pitkäaikaisina. Lapsella saattaa olla useita riskitekijöitä elämässään samanaikaisesti, kuten vanhemman päihde- tai mielenterveysongelmia, väkivaltaa, lapsen tarpeisiin ei vastata riittävällä tavalla, eikä häntä suojella

fyysiseltä tai psyykkiseltä kaltoinkohtelulta. Lapsen näkökulmasta vahingollista vanhemmuutta on, jos vanhemmuus ei ole turvallista ja ennakoitavaa (Wahlberg 2005, 86). Vanhempien omilla lapsuuden kokemuksilla on merkitystä heidän nykyisessä kasvatussuhteessaan omiin lapsiinsa. Monissa lastensuojelun asiakkuuksissa on nähtävissä ylisukupolvisuutta, jolloin ongelmat ovat jatkuneet jo pidemmän aikaa. Tällaisiin tilanteisiin ei ole nopeita ratkaisuja, vaan on varauduttava pitkäaikaisen tuen antamiseen sekä vanhemmille että lapsille. Tukea voidaan kuitenkin antaa vain, jos vanhemmat ovat halukkaita sitä vastaanottamaan. (Kalland 2004, 137-138.)

Lastensuojelu on pitkälti käytännöllistä työtä, jossa keskiössä on konkreettisen tuen ja avun järjestäminen toisen ihmisen arvokkuutta kunnioittaen (Bardy 2013, 74). Lastensuojelun tarkoituksena on tarjota tukea lapselle ja perheelle mahdollisimman varhain. Lastensuojelussa tuetaan perinteisesti lapsia ja perheitä perhetyön keinoin. Vanhemmat nähdään keskeisenä osana lapsen olosuhteita ja vanhempien auttaminen koetaan parhaana tapana auttaa lasta. (Hurtig 2003, 18.) Toisaalta Hurtigin (2003) mukaan perhetyössä suurimman tilan vievät vanhemmat eikä lapsi. Hurtig käyttää tästä käsitettä ”tihkuvan auttamisen malli”. Tällöin vaarana on, että lapsen osallisuus ja tarpeet jäävät työskentelyssä liian ohueksi. Toisaalta perhetyö parhaimmillaan synnyttää vanhemmissa tietoisuuden omasta ja lapsen avuntarpeesta sekä halun ja sitoutumisen muutostyöhön. Jos vanhemmassa syntyy huoli lapsen hyvinvoinnista, sekä oman toiminnan vaikutuksesta siihen, on mahdollista, että apu välittyy myös lapselle ja lapsen arkeen. Välittymistä ja hyötymistä ei tapahdu, jos vanhemman ajattelu- ja toimintamalleja ei onnistuta muuttamaan. (Hurtig 2003, 180-181.)

Riittämättömästä vanhemmuudesta voi toipua kohti riittävää vanhemmuutta. Se on pitkä prosessi, joka vaatii elämän uudelleen järjestämistä ja tilan tekemistä toipumiselle. Toipuminen on matka, johon tarvitaan toista ihmistä. Vanhemmalle pitäisi pystyä antamaan kokemuksia siitä, miten lapsen kanssa ollaan, kuinka ongelmia ratkaistaan ja kuinka tullaan toimeen niin lapsen kuin puolisonkin kanssa. (Kristeri 2002, 90-93; Wahlberg 2005, 86.)

4 VERTAISRYHMÄSTÄ SAATAVA TUKI

4.1 Vertaisryhmän määritelmä

Vertaisryhmä voidaan määritellä ryhmäksi, joka kokoontuu säännöllisesti ja ryhmän aloitteentekijänä ovat joko ammattilaiset, kansalaiset tai molemmat yhdessä. Sosiaalityössä on myös oma paikkansa vertaisryhmien käytölle, eikä sitä saa nähdä kilpailuna ammatillisen auttamisen ja vertaisuuteen perustuvan auttamisen välille. Vertaisuuteen perustuvan auttamisen ydin on ihmisten kohtaaminen, jossa vastavuoroisesti autetaan ja tuetaan toisia. Vertaistuessa on mahdollisuus jäsentää kokemuksiaan uudella tavalla ja saada vastavuoroista tukea. Auttajan ja autettavan roolit voivat vaihtua toisin kuin ammatillisessa suhteessa. Vertaistuki ja ammatillinen tuki voivat kuitenkin täydentää toisiaan. Ammattilaisten roolina voi olla vertaistuen edellytysten luominen ja ihmisten kannustaminen erilaisiin vertaisryhmiin. (Hyväri 2005, 214-218; Kuuskoski 2003; 34; Nylund 2005.)

Vertaisryhmää määriteltäessä löytyy kaksi elementtiä, jotka toteutuvat vertaisryhmätoiminnassa. Ensinnäkin kyse on kokemusten jakamisesta. Vertaissuhteessa eläydytään toisten kertomuksiin ja niihin liittyviin tunteisiin niin kuin ne olisivat tapahtuneet itselle. Jakamalla omia kokemuksia omat kokemukset jäsentyvät uudelleen ja toiset saavat omiin kokemuksiinsa uudenlaisia näkökulmia. Tällöin voidaan puhua myös kokemustiedon jakamisesta. Kokemusten jakamisen voidaan ajatella lisäävän kykyä oman elämän ymmärtämiseen ja omien ongelmien suhteuttamiseen oikeisiin mittasuhteisiin. Yhteinen kokemus voi normalisoida ongelman. Vertaisryhmässä myös vaikeiksi koetuista ja häpeällisistäkin asioista voi olla helppo puhua. (Inkinen & Santasalo 2005, 91; Hyväri 2005, 214-225; Nylund 2005, 198-204; Palojärvi 2009.)

Toiseksi vertaisryhmä voidaan ymmärtää toisten auttamiseen ja tukemiseen perustuvana ryhmänä, jossa käsitellään haasteellista elämäntilannetta yhdessä. Nylund (1996, 194-195) on käyttänyt käsitettä oma-apuryhmä, jolla hän on tarkoittanut ryhmän muodostuvan henkilöistä, joilla on samanlainen elämäntilanne tai yhteinen ongelma sekä halu jakaa kokemuksensa toisten kanssa. Osallistujien pyrkimyksenä on ratkaista henkilökohtainen ongelmansa tai elämäntilanteensa

vertaisilta saamansa tuen avulla. Myöhemmin Nylund (2005) on määritellyt vertaistuen lähtökohdaksi ongelmalähtöisyyden lisäksi halun elämänmuutokseen. Myös Munnukka, Kiikkala ja Valkama (2005, 250) ovat korostaneet elämäkokemuksen merkitystä vertaistuessa.

Vertaisryhmät kokoontuvat usein tietyn teeman, kuten vanhemmuuden, päihteidenkäytön, mielenterveyden tai fyysisen sairauden ympärille. Ryhmät kokoontuvat säännönmukaisesti yhteisesti sovitussa tilassa tai internetissä, jossa ryhmiin osallistuminen ei ole aikaan ja paikkaan sidottua. Tällaisia ammatillisesti ohjattuja ryhmiä on sosiaali- ja terveystieteillä paljon. Esimerkiksi päihdetyössä erilaiset AA- ja NA -ryhmät perustuvat vertaisuuteen ja voivat olla osa päihdehoitoa. Sosiaalipalvelut ja sosiaalialan järjestöt tarjoavat ryhmiä niin eronneille vanhemmille (Vanhemman Neuvo-ryhmät), miehille/isille (Miessakit ry), uusperheellisille (Uusperheellisten liitto) kuin (erityis)lasten vanhemmille. Useimmissa tutkimuksissa vanhemmat kertovat toivoneensa vertaistukea tai hyötynensä siitä vaikeassa elämäntilanteessa. Vertaistuen ja ammatillisen auttamisen yhdistämisellä pystytään kohtaamaan ja ehkäisemään uudenlaisia ongelmia ja ihmisten pahoinvointia (Palojärvi 2009).

Tämän tutkielman konteksti on lastensuojelun kentällä toimiva ammatillisesti ohjattu vertaisryhmä. Ammatillisesti ohjattua vertaisryhmää vetää koulutettu henkilö, se on järjestetty tietyn teeman ympärille, tietylle ihmisryhmälle ja sillä on selkeä alku ja loppu. Vertaisuus syntyy muista ryhmässä mukana olevista henkilöistä. Ammatillisesti ohjatussa ryhmässä voidaan jakaa kokemuksia yhteisesti koetusta elämäntilanteesta tai ongelmasta, saada vastavuoroista tukea ja apua, sekä oppia toisten kokemuksista. Myös oman elämäntilanteen vahvistuminen on mahdollista. Sosiaalityön näkökulmasta ammatillisesti ohjatun vertaisryhmän tavoitteena voidaan pitää hyvinvoinnin lisääntymistä ja vanhemmuuden vahvistumista. Tämä tavoite näkyy myös useissa tutkimuksissa ja pro gradu töissä, joita on tehty vertaistukeen tai sosiaaliseen tukeen liittyen.

4.2 Vertaisryhmä vanhemmuuden tukena

Vertaisryhmiä on perustettu paljon vanhemmuuden tueksi. Useimmat ryhmät toimivat yhtenä palvelumuotona yhteiskunnan virallisissa (perhe)tukipalveluissa tai kolmannen sektorin

järjestäminä. 2000-luvulla vertaisryhmät ovat laajentuneet myös verkkoon. Verkossa tapahtuva vertaistuki mahdollistaa useampien jäsenten mukanaolon ja kasvottomuuden. Sinällään vertaisryhmien tarve ja tarkoitus on pysynyt samana eli ryhmässä kohdataan toisia samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä. (Hyväri 2005, 217-219; Nylund 2005, 201.)

Vanhempien vertaisryhmien tavoitteena on pääsääntöisesti vanhemmuuden vahvistuminen, oman ymmärryksen lisääntyminen itsestä ja lapsesta, sekä oman ja lapsen vuorovaikutussuhteen kehittyminen myönteiseen suuntaan. Tavoitteena voidaan pitää myös sitä, että ryhmään osallistuvat kokevat tulevansa kuulluiksi ja ymmärretyiksi omien kokemustensa kanssa. Ryhmässä voidaan huomata, ettei ole ainoa vanhempi, jolla on haasteita elämässään tai vaikea elämäntilanne. Tällainen havainto myös vähentää häpeän ja syyllisyyden tunteita, sekä rohkaisee kertomaan vaikeistakin arjen haasteista ja tunteista vertaisille. Parhaimmillaan ryhmästä saatu tuki ja muilta oppiminen tukee lapsen ja vanhemman suhdetta ja antaa vanhemmalle myönteisen kokemuksen vanhemmuudesta. (Vanhempien vertaisryhmätoiminta 2015.)

Useimmat vanhemmuutta tukevat ryhmät, joita on tutkittu, ovat äideille tarkoitettuja ryhmiä. Isäryhmille on kuitenkin oma tarpeensa. Isäryhmien perustamisen lähtökohdista voidaan pitää isyyden vahvistamisen ohella mieheyteen ja isyyteen liittyvien roolien näkyväksi tekemistä ja tutkimista. Isäksi kasvu mahdollistuu paremmin, kun isyyteen liittyviä tekijöitä käsitellään avoimesti ja luottamuksellisesti vastaavassa tilanteessa olevien miesten kanssa. Isyyden tukeminen tukee myös koko perhettä. Paajasen (2005; 2006) mukaan isät ovat tuoneet esille tarpeen saada tukea omaan vanhemmuuteensa. Toisaalta isät ovat kokeneet saavansa tukea erityisesti puolisoiltaan ja muilta läheisiltään, mutta jos sosiaalista verkostoa ei ole tai isä haluaa luoda toisenlaista isyyttä kuin esimerkiksi oman isän rooli on ollut, tukea tarvitaan muualta. Tällöin yksi mahdollisuus on isien omat vertaisryhmät, joissa voi puhua miesten kesken. (Nykyaikainen isyys kuulluksi, näkyväksi ja osallistuvaksi; Paajanen 2005; 2006.)

Molemmille vanhemmille tarkoitettujen vertaisryhmiä koskevien tutkimusten mukaan vanhemmat ovat saaneet ryhmään osallistuessaan vertaistuttavia ja uusia ystävyys-suhteita, sekä tietoa niin vanhemmuudesta, isyydestä tai äitiydestä, lasten hoidosta kuin parisuhteestakin. Vertaisryhmien tarve koetaan sitä merkityksellisemmäksi vanhemmuudelle ja omille voimavaroille, mitä vähemmän

vanhemmilla on muita sosiaalisia suhteita. Tähän tarpeeseen sosiaali- ja terveydenhuollon vertaisryhmät ovat tärkeitä. (Pelkonen 1994.) Samaan lopputulokseen on päätynyt myös Vuorenmaa (2016) tutkiessaan vanhempien osallisuutta perheessä ja lasten palveluissa, sekä osallisuuteen yhteydessä olevia tekijöitä. Vanhempien osallisuuden katsotaan lisäävän perheen hyvinvointia, jonka vuoksi osallisuutta on tärkeä tukea muun muassa vanhemmuutta vahvistamalla, perheiden arjen toimivuutta tukemalla ja turvaamalla sosiaalisen tuen saanti. Vuorenmaa (2016, 85-86; ref. Banach, Iudice, Conway & Couse 2010; Minajrez, Mercier, Williams & Hardan 2012; Payroovee, Kashaninia, Mahdaviani & Rezasoltani 2014 & Swallow ym. 2014) viittaa aikaisempiin tutkimuksiin, jotka ovat myös osoittaneet, että erilaiset vertaisryhmät ovat toimivia keinoja vanhemmuuden vahvistamisessa ja vanhempien osallisuuden tukemisessa. Lisäksi tutkimusten mukaan vertaisryhmätoiminta laajentaa perheiden sosiaalista verkostoa ja tarjoaa luontevan paikan tavata muita samassa elämäntilanteessa olevia perheitä ja voi siten toimia väylänä myös avun ja tuen saamiselle.

Vertaisryhmiin osallistuneita vanhempia yhdistää samassa elämäntilanteessa oleminen ja kokemuksellinen vertaisuus. Useimmissa ryhmissä käsitellään vanhemmuuteen ja perheeseen liittyviä teemoja, kuten lapsen hoitoa ja kasvatusta, vanhemmuutta, parisuhdetta, seksuaalisuutta, perheen arkea ja lapsiperheiden palveluja ja etuuksia. Tiedon saaminen niin lapsen hoidosta kuin kehityksestä on erityisen merkityksellistä. Vanhempien motiivina voi olla myös muiden aikuisten tapaaminen ja mahdollisuus vaihtaa ajatuksia. Vanhemmat toivovat ryhmän myös auttavan jaksamaan lapsiperheen arkea. Ryhmien tuella vanhempien motivaatio vanhemmuuteen lisääntyy ja luottamus omiin kykyihin kasvaa. (esim. Haaranen 2012, 48-53; Pietilä-Hella 2010.)

Vertaisryhmien merkitys on suurinta sosiaalisen tuen saamisen kannalta erityisesti äideille. Tämä on luonnollista jo sen vuoksi, että äidit jäävät usein kotiin lasten kanssa, isien lähtiessä töihin. Useimmilla äideillä kiinnostumisen syynä on halu tavata muita samassa tilanteessa olevia äitejä. Kyse on seuran kaipuusta ja vastapainosta kodin arjen rutiineille. Ryhmä voi olla myös portti uuteen asuinyhteisöön, jossa solmia uusia ihmissuhteita. Osa äideistä tulee ryhmään sattumalta, osa tarkoituksella hakemaan seuraa, tietoa ja vaihtamaan ajatuksia, sekä vaikuttamaan äitiyteen liittyviin kysymyksiin. Isien kohdalla vertaistapaamiset näyttävät jäävät järjestettyihin tapaamisiin.

Tämä osaltaan selittyy sillä, että isät lähtevät isyyysloman jälkeen töihin ja vapaa-aika halutaan käyttää perheen kanssa olemiseen. (Pietilä-Hella 2010; Vanhanen-Silvendoin 1996, 227-231.)

Äitien keskinäisen tuen tarve liittyy ainakin kolmeen tekijään. Ensinnäkin äideille on tärkeää saada tietoa, jotta he voivat huolehtia mahdollisimman hyvin olosuhteista, jotka ympäröivät lasta. Äitiryhmät perustuvat eletystä puhumiseen. Kyse on oman äitiyden jakamisesta, työstämisestä ja haltuunotosta. Ryhmässä vertaillaan omia ja toisten kokemuksia äitiydestä ja äitinä olemisesta. Äitiyden jakaminen voi merkitä myös konkreettisia asioita, kuten kahvihetkeä, vaatteiden kierrätystä tai lastenhoitoapua. Ryhmässä puhutaan erilaisista kasvatukseen tai henkilökohtaiseen elämään liittyvistä ongelmista. Keskustelu voi liittyä myös arjen tavallisiin tilanteisiin tai laajempiin teemoihin, kuten äitiyteen, vanhemmuuteen tai ihmissuhteisiin. Toinen tuen tarpeeseen liittyvä tekijä on viihtyminen. Yhdessä olemisen koetaan edistävän äitien mahdollisuutta puhua vertaisten kanssa mieltä askarruttavista asioista. Kolmantena näkökulmana on uuden arkielämän rakentaminen. Äitien pyrkimyksenä on luoda lapselle, puolisolle ja itselle mahdollisimman hyvä elämäntilanne. (Pietilä-Hella 2010, 96-97; Vanhanen-Silvendoin 1996, 232-233.)

Äidit hakevat vertaistukea myös internetistä. Internetiryhmien vahvuus on, että tieto kulkee nopeasti useille äideille ja jokaisella on mahdollisuus osallistua keskusteluun itselle sopivimpana ajankohtana. Internetin vertaisryhmissä äidit keskustelevat muun muassa äitiyteen, parisuhteeseen, vanhemmuuteen, tunteisiin ja päivittäiseen elämään liittyvistä asioista. Äideille keskusteluissa merkityksellisintä on tunteiden ja samanlaisen elämäntilanteen tuomien kokemusten jakaminen, vuorovaikutus toisten kanssa, tiedon saaminen ihmisenä ja vanhempana. Äidit kokevat saavansa ryhmästä sekä kokemuksellista että tieteellistä tietoa. Ryhmässä tuki on vastavuoroista, jossa jokainen on voinut keskusteluista ottaa itselleen sen, mikä tuntuu itsestä hyvältä ja kokeilemisen arvoiselta. Ryhmässä ei jaeta yhdenlaista tietoa, vaan hyviksi havaittuja vinkkejä arkeen. Keskustelut ovat vieneet näiden äitien omaa äitiyttä myönteiseen suuntaan. (Munnukka ym. 2005, 236-247.)

Vertaistuki näyttäytyy useissa tutkimuksissa myönteisenä asiana. Vertaistuki voi tuottaa myös asioita, joita sillä ei ole tavoiteltu. Vertaisryhmässä voi syntyä riippuvuutta, mikä voi johtaa ryhmän loppuessa sopeutumisvaikeuksiin. Toiseksi vertaisuuteen liitettävä jaetun, yhteisen

kokemusmaailman korostaminen voi ajaa yhdenmukaisuutta korostavaan suhtautumiseen. Tällöin vaarana on kokemusten erityispiirteiden, toisenlaisten vaihtoehtojen ja mahdollisuuksien huomioimatta jättäminen. (Hokkanen 2003, 267.)

Vanhanen (2011) löysi tutkimuksessaan vertaistukipalstan keskustelusta huolen ja syyllisyyden keskustelunavauksia, joihin vertaiset vastasivat yleisimmin neuvoilla ja syytöksillä. Yleensä vertaistuessa korostuu saman henkisten ihmisten yhteenkuuluvuus, jolloin voidaan jakaa henkilökohtaisiakin asioita. Tämän koetaan voimaannuttavan mukana olevia. Suorat neuvot ja syytökset Vanhanen tulkitsee autoritääriseksi sosiaalisesti kontrolliksi, jolla määritellään sosiaalisesti hyväksyttävän toiminnan tapoja. Vertaisten neuvominen ja syyttäminen voi perustua siihen, että muut vertaiset tunnistavat tilanteen vaativan nopeaa puuttumista tai muutosta tai se voi kertoa keskustelupalstan yleisestä näkemyksestä, johon jokaisen vertaisen odotetaan sitoutuvan. (Vanhanen 2011, 5, 9-13.)

4.3 Vertaisryhmien käyttö lastensuojelussa

Vertaisryhmätoiminta voi olla yksi lastensuojeluasiakkaina oleville lapsille ja vanhemmille tarjottava avohuollon tukitoimi. Lastensuojelussa vertaisryhmien käyttö ei kuitenkaan näyttäydy avohuollossa käytettävänä tukitoimena samoin kuin muut avohuollon tukitoimet. Vertaisryhmätoiminnan järjestäminen on jokaisen kunnan omassa harkinnassa ja sitä järjestetään tarpeen ja kiinnostuksen mukaan erityisesti peruspalveluissa, jotka ovat avoimia kaikille perheille. Vertaisryhmien käyttö ja toive niistä tulee esille parhaiten tutkimuksissa ja tutkielmissa, jotka koskettavat lasten huostaanottoa ja sijoittamista.

Useimpien vertaisryhmien tavoitteena on antaa tukea mukana oleville lapsille tai vanhemmille ja tarjota foorumi, jossa on mahdollista käsitellä omia kokemuksiaan ja tunteitaan. Yksi tällainen ryhmä on sijoitetuille lapsille ja sijaisvanhemmille tarkoitettu *Pesäpuu Ry:n* kehittämä vertaisryhmämalli, joka tarjoaa tukea sekä sijaisvanhemmille että sijoitetuille lapsille samanaikaisesti. Lasten ryhmässä lapsilla on mahdollisuus käsitellä omia kokemuksia ja tunteita liittyen huostaanottoon ja sijoitukseen. Tavoitteena on tukea lapsen sopeutumista sijaisperheeseen,

sekä lapsen ja sijaisvanhemman vuorovaikutussuhdetta. Sijaisvanhempien ryhmän tarkoituksena on tukea lasta ryhmän aikana. (Lastensuojelun käsikirja; vertaisryhmät 2016). Nuorten kohdalla ryhmät ovat usein sukupuoleen sidottuja. Nuoruudessa vertaisryhmillä on suuri merkitys. Nuorten ryhmien merkityksellisyys voi löytyä myös siitä, että niiden avulla voidaan kannatella vaikeassa elämäntilanteessa olevia nuoria ja tarjota luottamuksellinen suhde aikuiseen. Ryhmässä voidaan käsitellä luottamuksellisesti omia tunteita, menneisyyttä ja tulevaisuutta. (Heikkinen 2006; Pekkarinen 2004.)

Vanhemmille tarkoitettujen vertaisryhmien käyttö lastensuojelussa on edelleen pienimuotoista. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon liittyviä tutkimuksia vanhempain kokemuksellisuuden tai vertaistuen näkökulmasta ovat esimerkiksi Kojon (2012) pro gradu, jonka tavoitteena oli saada tietoa siitä, millaista tukea vanhemmat saivat ja millainen tuki auttoi heitä, kun lapsi huostaanotettiin ja kun lapsi palasi kotiin. Mansikkamäen (2004) pro-gradu taas paneutui äitiyteen lapsen sijaishuollon aikana. Molempien tutkimusten mukaan ammattilaisten tuki on tärkeää lastensuojelun asiakkuuden ja erityisesti huostaanoton aikana. Vanhemmat toivovat sosiaalityöntekijältä kannustusta, uskomista ja palautteen antamista. Myös tiedon saaminen esimerkiksi tukitoimien merkityksestä, oikeusvaikutuksista ja vaihtoehtoista on vanhemmille merkityksellistä. Erityisen tärkeänä näyttäytyy emotionaalinen tuki ja sosiaalityö, joka pyrki edistämään asiakkaan arkea kokonaisvaltaisesti. Tällaista tukea vanhemmille antoivat muun muassa vertaisryhmät. Vertaisryhmien merkitys tulee esille vanhempain tarpeesta kuulla toisten samassa tilanteessa olevien vanhempain tarinoita ja niiden peilaamisesta omaan arkeen. Oman tarinan jakaminen muille on tärkeää, kuten myös tiedon saaminen toisilta vanhemmilta. Vertaisryhmä koettiin paikkana, jossa voi peilata omaa vanhemmuutta, kasvaa vanhempana ja tuoda esille myös kipeitä asioita. Vertaisryhmän koettiin olevan myös osa omasta hyvinvoinnista huolehtimista. (Kojon 2012; Mansikkamäki 2004.)

Pitkäsen (2011) Vastuun paikka ! Vanhempain tukeminen lapsen huostaanotossa -käytäntötutkimus nostaa esille vanhempain tarpeen kuntoutukseen sijaishuollon aikana. Tutkimuksessa äänen saavat vanhemmat, jotka kertovat kokemuksiaan saamastaan tuesta, lastensuojelutyöstä ja vanhemmuudesta lapsen sijoituksen aikana. Vanhemmuuden tukeminen on tutkimuksen mukaan vähäistä ja vaatii vanhemman omaa aktiivisuutta. Vanhemmat ovat esittäneet omina

kehittämisehdotuksinaan oman tuen saamista vanhemmille ja toivoneet sosiaalityöntekijöitä, jotka auttavat vanhempaa, kertovat selkeästi sijoituksen syyt ja kotiutumisen edellytykset, ovat kannustavia ja ymmärtäviä. Sosiaalityön toivotaan tukevan lapsen ja vanhemman yhteydenpitoa. Vanhemmat toivoivat myös vertaistukea sekä riittävien tukitoimien saamista kotiin, jotta huostaanottoa ei tarvittaisi. Myös sijaishuoltopaikan laadukkuuteen toivotaan kiinnitettävän huomiota.

Ehkä tunnetuin lastensuojelussa käytetty ammatillisesti ohjattu vertaisryhmä on Voikukkia-ryhmä. Ryhmässä saa keskustella huostaanotosta ja omasta tilanteesta niiden vanhempien kanssa, joiden lapsi on myös sijoitettu. Voikukkia-vertaisryhmät ovat syntyneet valtakunnallisen VOIKUKKIA-verkostohankkeessa vuosina 2006-2009 ja 2010-2012. Ryhmän tavoitteena on vanhemman oman elämän ja selviytymisen tukeminen ja vanhemmuuden vahvistuminen sekä sitä kautta lasten hyvinvoinnin lisääntyminen. Vuosina 2014-2015 kerätyn palautteen mukaan vanhemmat ovat saaneet ryhmästä tukea ja voimia omaan elämäänsä ja jaksamiseensa sekä kokeneet tulleeensa kuulluiksi ja ymmärretyiksi ryhmässä. Ryhmämuotoinen tuki on tuntunut vanhempien mielestä sopivalta ja vertaistuki on nähty ryhmän kantavana voimana. Vanhempien ymmärrys on kasvanut ryhmän aikana suhteessa omaan, lapsen kuin muidenkin vanhempien tilanteisiin. Lisäksi ryhmä on auttanut hahmottamaan lapsen sijoitukseen liittyvää kokonaisuutta sekä tarkastelemaan omaa tilannetta ja tulevaisuutta. Vanhemmat ovat kokeneet ymmärtävänsä erityisesti omaa, mutta myös lapsensa toimintaa paremmin, kuin ennen ryhmää. Vanhemmat ovat saaneet tukea omaan vanhemmuuteensa sekä siinä kasvamiseen, että lapsen sijoitukseen liittyvien tunteiden, kuten häpeän ja syyllisyyden käsittelyyn ja niiden vähentämiseen. Ryhmän jälkeen vanhemmat ovat kokeneet hahmottavansa omaa elämäntilannettaan sijoitetun lapsen vanhempana paremmin kuin ennen ryhmää. Heidän elämäntilanteissaan on myös tapahtunut muutosta parempaan ryhmän aikana tai heti sen jälkeen. Lisäksi vanhemmat ovat kokeneet ymmärtävänsä itseään ja tunteitaan paremmin. (Järvi 2015; VOIKUKKIA Huostaanoton jälkeenkin vanhemmuus voi kukkia 2016.)

4.4 Vertaistukeen perustuvat ohjelmat Suomessa ja kansainvälisesti

Suomessa puhutaan ammatillisesti ohjatuista vertaisryhmistä, joiden tunnusmerkkinä voidaan pitää sitä, että työntekijä(t) kokoavat ryhmän henkilöistä, joiden katsotaan hyötyvän kyseisestä ryhmätoiminnasta. Ryhmä on suljettu ryhmä, jolla on ajallisesti selkeä alku ja loppu. Ryhmäprosessin aikana käydään läpi siihen suunniteltu ohjelma. Tällaisia ohjelmia on käytössä kansainvälisestä ja tällä hetkellä niitä on tulossa myös Suomeen. Erityisesti varhaisen tuen puolella kansainväliset lisensoidut ohjelmat pyrkivät Suomeen. Hyvistä käytännöistä ja vanhempien tukimalleista on tehty myös opas, joka on Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoittama hankkeessa tuotettu. (Bardy & Heino 2013, 21.)

Tällaisia ohjelmia sisältää esimerkiksi *Föräldrastöd Norden-malli*, joka tarjoaa tukea perheille kolmitasoisien mallien mukaisesti. Perusajatuksena on, että vanhemmat saavat tukea helposti ja varhaisessa vaiheessa. Ensimmäinen taso on tarkoitettu kaikille vanhemmille ja tukea tarjotaan osana peruspalveluita. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi neuvontakeskustelua ammattilaisen kanssa tai vanhempainkoulutusta. Toisella tasolla tukea tarjotaan ammatillisesti ohjatuissa ryhmissä. Kohderyhmänä ovat vanhemmat, joilla on haasteita lapsensa tai vanhemmuutensa kanssa. Ryhmissä harjoitellaan vanhemmuutta erilaisin ohjelmin ja menetelmin. Ryhmissä käytettävä ohjelma voi olla esimerkiksi *KOMET-ohjelma*, joka on suunnattu vanhemmille, jotka riitelevät usein lapsensa kanssa ja joiden on vaikea käsitellä tilannetta myönteisellä tavalla tai *Ihmeelliset Vuodet* vanhempainkoulutusohjelma, jossa vanhemmat oppivat tukemaan lapsensa myönteistä kehitystä. Tarkoituksena on vahvistaa lapsen ja vanhempien välistä suhdetta. Lisäksi vanhempia tuetaan luomaan sellaisia strategioita, joiden avulla he voivat vähentää lapsen käytösongelmia. Kolmannella tasolla tuetaan niitä perheitä, joissa haasteet ovat jatkuneet jo pitkään, eikä ryhmämuotoinen tuki ole riittävää. (Marklund & Simic 2012, 13-17.)

Suomessa tunnetumpi on *Vahvuutta vanhemmuuteen* -ohjelma, joka on kehitetty alunperin Yale Child Study Center -tutkimuskeskuksessa, New Havenissa. Suomessa ohjelmaa toteuttaa Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Ohjelma on tarkoitettu ensimmäisen lapsensa saaneille perheille. Ryhmässä vanhemmat pohtivat yhdessä, millaisia tunteita ja tarpeita pikkulapset ilmaisevat käyttäytymisellään ja millaisia eri näkökulmia vanhemmuuteen kuuluu. Vahvuutta vanhemmuuteen

-ohjelma perustuu kiintymyssuhdeteoriaan. Vanhempia tuetaan vastamaan lapsen tunteisiin ja tarpeisiin ilman, että vanhempi kokee ahdistusta tai turhautumista. Tavoitteena on, että vanhempi näkee lapsen omana, erillisenä yksilönä ja opettelee havainnoimaan lapsen tunteiden ja käyttäytymisen välistä yhteyttä. (Marklund & Simic 2012, 25.)

Yhdysvalloissa ohjelmia käytetään runsaasti erityisesti lastensuojelussa. Ryhmien tavoitteena on ennaltaehkäistä sijoituksia. Nämä ohjelmat on kohdennettu erityisesti perheille, joiden lapsilla on suuri riski joutua sijoitetuksi kodin ulkopuolelle. Useimpia ohjelmista toteutetaan joko koulussa tai kotona ja ne ovat terapiakeskeisiä. Eri ryhmien tavoitteena on puuttua lasten häiriökäyttäytymiseen koulussa ja vertaisten kanssa sekä työskennellä vanhempien vanhemmuuden kanssa, jotta he saisivat keinoja vastata paremmin lapsen tarpeisiin sekä opettaa vanhemmille myönteisiä ja johdonmukaisia vanhemmuuden toteuttamisen tapoja. Työskentelyllä pyritään ennaltaehkäisemään vanhemman lapsen kohdistamaa kaltoinkohtelua tai väkivaltaa. Ohjelmat on todettu tehokkaaksi tavaksi tukea ja auttaa perheitä myönteisen muutoksen aikaansaamisessa. Ohjelmilla on pystytty ehkäisemään lasten sijoituksia ja vanhempien lapsen kohdistama kaltoinkohtelu on selkeästi vähentynyt. (Barth ym. 2005, 353-371; Franks ym. 2013, 377-382; Hurley ym. 2012, 1003-1017.)

4.4.1 MES®-ohjelma

Neljä Astetta Oy on lastensuojelun palveluita tuottava suomalainen yritys, jonka asiakkaina on lastensuojelun avohuollossa olevia lapsia, nuoria ja heidän perheitään sekä kodin ulkopuolelle sijoitettuja kotiutettavia lapsia ja nuoria perheineen. Tällä hetkellä *Neljä Astetta Oy* on osa *Suomen Perhehoitokumppaneita*. *Neljä Astetta Oy* tarjoaa perhetyön palveluita kunnille, jonka lisäksi heillä on käytössään MES®-ohjelma. Työskentelyn lähtökohtana on ajatus siitä, että jokaisen ihmisen niin lapsen kuin vanhemman, perustarve on rakkaus ja siihen tarpeeseen tulee vastata. Lapsi, jonka perustarpeet eivät toteudu, ei tule myöskään kuulluksi, nähdyksi ja kohdatuksi omana itsenään. (Neljä Astetta: Uuden sukupolven lastensuojelua; Uuden sukupolven lastensuojelua: monimuotoinen rakkaus.)

Palveluprosessin lähtökohta on lapsen ja aikuisen rakkauden tarpeeseen vastaaminen. Työskentelyn pohjaksi on kehitetty ”*Monimuotoisen rakkauden-kartta*”, johon on avattu mitä lapsen perustarpeet ovat ja miten niihin voidaan vastata. Kun lapsen perustarpeet alkavat täyttyä, syntyy muutosta. Kartta muistuttaa lasten kanssa työskenteleviä, perheitä sekä perheen ympärille rakentuvaa verkostoa siitä, kuinka voimme rakastaa ja tukea lasta. (Uuden sukupolven lastensuojelua; monimuotoinen rakkaus.)

MES®-ohjelma on saanut alkunsa *Neljä Astetta Oy:n* perustajan oman elämän toipumiskokemuksen seurauksena ja asiakasperheiltä saadun tiedon ja kokemuksen perusteella. MES on lyhenne sanoista ”monimuotoisen elämän sankari”. Ohjelma on tarkoitettu lastensuojeluasiakasperheiden vanhemmille. Vanhempi voi ohjelman aikana pysähtyä oman ihmisyytensä ja vanhemmuutensa äärelle, pohtia omia toimintatapojaan, toiminnan esteitään ja vahvuuksiaan ammatillisesti ohjatussa vertaisryhmässä. Ohjelmassa vanhemmalla on mahdollisuus voimaantua omassa haasteellisessa tai kuormittavassa elämäntilanteessaan. (MES® -ohjelma Vanhemmille: MES® -ohjelma syntyi toipumisesta.)

MES® -ohjelma on vanhemman itsetuntemukseen ja elämäntilanteeseen keskittyvä ohjelma, jonka kesto on viisitoista kuukautta. Ryhmätapaamisia on kaksi kertaa kuukaudessa; yksi neljän tunnin mittainen ohjattu itsetuntemuskoulutus sekä kahden tunnin mittainen ohjattu vertaisryhmä. Ohjelman vaiheet ovat voimaantumisen, onnellisuuden ja hyvän vanhemmuuden esteiden tutkiminen sekä tulevaisuus ja riittävän hyvä vanhemmuus. Näiden vaiheiden aikana vanhemmat käyvät läpi omia tarpeitaan, unelmiaan ja jaksamistaan. He miettivät omaa paikkaansa sukupolvien ketjussa, mitä he ovat itse saaneet omilta vanhemmiltaan ja mitä he vanhempina antavat omille lapsilleen. Asiaa tutkitaan tunteiden, menetysten ja rajojen kautta. Viimeisessä vaiheessa vanhemmat rakentavat omien arvojen mukaan tärkeysjärjestystä elämäänsä. Mikä on riittävää minulle ja meidän perheelle sekä millaista tulevaisuutta haluan rakentaa. Lisäksi mietitään omaa äitiyttä/isyyttä, naiseutta/mieheyttä ja parisuhdetta. Työskentelyssä on tärkeää asioiden konkretisointi arjen tasolle, koska se johtaa todennäköisemmin pysyvään muutokseen. Kahden tunnin vertaisryhmät ovat vapaamuotoisempia tapaamisia, jossa ohjelma rakentuu ryhmän jäsenten omille toiveille. (MES® -ohjelma Vanhemmille.)

MES® -ohjelman viitekehys muodostuu aiemmista kokemuksista ja useista eri teorioista, jotka nivoutuvat prosessin eri vaiheisiin. Keskeisimmät teoreettiset lähestymistavat ovat positiivinen psykologia, kognitiivinen-, ratkaisu- ja voimavarakeskeinen terapia sekä käyttäytymisterapia ja narratiivinen terapia. Myös tunnelukot, selviytymisstrategiat ja läheisriippuvuusteoria tulevat prosessissa esiin. Ohjelma on rakennettu niin, että jokaiselle tapaamiselle on oma teemansa, joita käsitellään keskustelujen, tunteiden, tiedostamisen ja erilaisten työvälineiden avulla. Ohjelmassa on 15 dokumentoitua osiota. Työkaluina käytetään erilaisia karttoja, jotka vanhemmat saavat omaan käyttöönsä. Kartat auttavat vanhempia pilkkomaan elämän kokonaisuuksia pienemmiksi paloiksi ja huomaamaan konkreettisia asioita. Vanhemmat saavat työskentelyn tueksi 15 tunnepuolen ja 8 arjen toimintamallien rakentamiseen tarkoitettua työvälinettä. Tunnetyöskentelyn työvälineitä ovat erilaiset kartat, jotka liittyvät omiin tarpeisiin, tunteisiin, arvoihin, rajoihin, selviytymiseen, menneisyyteen kuin tulevaisuuteenkin. Arjen uusia toimintamalleja rakennetaan työskentelemällä kodin ja perheen yhteisen ajan ja olemassa olevien toimintamallien, harrastusten ja työn, talouden, päihteidenkäytön, lasten tarpeiden ja vanhemman verkoston parissa. (MES® -ohjelma Vanhemmille: MES®-ohjelman toteutus käytännössä; henkilökohtainen tiedoksianto.)

MES®-ryhmässä samassa tilanteessa olevat vanhemmat jakavat kokemuksiaan ja saavat elinvoimaa toisistaan. Ryhmässä on mahdollisuus puhua kokemuksista ja tunteista, jotka ovat voineet olla liian vaikeita kertoa jopa läheisille. Tavoitteena on ihmisen kokonaisvaltainen kasvu ja elämäntaitojen koheneminen, joka voi parhaimmillaan johtaa pysyviin muutoksiin elämässä. Tärkeänä tavoitteena nähdään, että vanhempi voisi kokea itsensä jälleen arvokkaaksi ja tärkeäksi omana itsenään. Ohjelma kannustaa vanhempia ottamaan aktiivisen roolin omassa elämässään ja suhteessa lapsiinsa. Ohjelma konkretisoi tunteiden ja toiminnan merkitystä, sekä lisää vanhemman voimavaroja ja keinoja rakentaa perheelle toimiva arki. (MES® -ohjelma Vanhemmille.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rajautuminen

Tutkielmani tavoitteena on selvittää MES®-ohjelman läpikäyneiden vanhempien kokemuksia heidän voimaantumisestaan ja vanhemmuudessa tapahtuneista muutoksista sekä vertaisryhmän merkityksestä voimaantumisprosessissa. MES®-ohjelma on yksi lastensuojelun avoimuuden tukitoimista, jonka tavoite on ammatillisesti ohjatun vertaistuen avulla tukea vanhempia heidän omassa vanhemmuudessaan, jotta lapsen tarpeet tulisivat riittäväällä tavalla huomioiduksi kotona. Kun vanhempia tuetaan omassa vanhemmuudessaan ja autetaan heitä uskomaan itseensä kasvattajina, on sillä väistämättä heijastuksensa lasten hyvinvointiin. Lastensuojelutyössä tulisi olla tietoa tukitoimien vaikutuksista lasten ja perheiden elämään, siksi tässä tutkielmassa on mielekästä tarkastella ohjelmaa myös pienimuotoisesti vaikuttavuuden näkökulmasta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Millaisia voimaantumisen kokemuksia vanhemmille on syntynyt MES®-ohjelman aikana?
- Mikä tai mitkä asiat edesauttoivat vanhempia muutoksessa vanhempana toimimisessa ja heissä itsessään MES®-ohjelman aikana?

5.2 Fenomenologia kokemuksen tutkimuksen näkökulmana

Olen ottanut tutkimukseni lähtökohdaksi ihmisten omien kokemusten tutkimisen, jolloin jokainen voi itse arvioida omista lähtökohdistaan ja omasta elämästään käsin, onko ohjelma ollut hänelle merkityksellinen ja voimaannuttanut häntä. Rousun ja Holman (2004, 33,44) mukaan arviointia voidaan tehdä kysymällä asiakkailta suoraa palautetta. Tutkimuksessani vanhemmat ovat voineet antaa palautetta MES®-ohjelmasta ja perhetyöstä, jotka kiinteästi liittyvät toisiinsa *Neljä Astetta Oy:n* lastensuojelun palveluissa. Voidaan puhua asiakasvaikuttavuudesta, jolla pyritään saamaan aikaan asiakasta hyödyttäviä vaikutuksia, kuten elämäntilanteen kohentumista.

Kokemus voidaan määritellä näkemykseksi asioista ja valmiudeksi hallita käytännön tilanteita. Kokemus voi myös karttua ajan myötä. Kokemuksia voidaan sanallistaa puheeksi ja siihen liittyviä ajatuksia voidaan jakaa ja vaihtaa muiden kanssa. Kokemus täytyy itse kokea, sitä ei voi saada toiselta. Kokemus voidaan määritellä myös hetkelliseksi elämykseksi, joka voi olla mieleenpainuva, voimakas tai merkityksellinen. Kokemukset ovat voimakkaita ja ne voivat horjuttaa tai muuttaa kokijan omaan identiteettiä. (Kotkavirta 2002, 15-16.) Oleellista on, että kokemus on muotoutunut tutkittavan henkilön omassa elämässä. Kokemuksia voidaan tutkia, kun tutkittava henkilö kuvaa kokemuksiaan jollakin tavalla. Kokemuksen tutkimisen ehtona on myös se, että tutkija kokee itsensä samanlaiseksi kokevaksi ihmiseksi kuin tutkimansa henkilöt. Kokemuksen tutkiminen ei tuota yleistä ymmärrystä tutkimuskohteesta, vaan se liittyy aina yksittäisiin, tutkimukseen osallistuvien omiin kokemuksiin. (Perttula 2005, 137-154; Riessman 2003, 332.)

Tutkittaessa vanhempien omia kokemuksia vertaisryhmässä saadusta tuesta ja voimaantumisesta, täytyy ensin ymmärtää, miten kokemuksia voidaan tutkia. Fenomenologinen lähestymistapa kokemuksen tutkimiseen auttaa lähestymään ihmisten kokemuksia suhteessa heidän omaan elämäntodellisuuteensa. Fenomenologit käyttävät tästä suhteesta termiä intentionaalinen, jolla tarkoitetaan kaiken merkitsevän meille jotakin. Kokemus muodostuu näin merkityksen mukaan. Nämä merkitykset ovat fenomenologisen tutkimuksen kohde. (Laine 2001, 26-29; Tuomi & Sarajärvi 2009, 34.)

Fenomenologinen tutkimus tavoittelee kokemuksia, ei ihmisten käsityksiä jostain asiasta. Kokemusten ja käsitysten suhdetta voidaan kuvailla haastavaksi. Ihmisten käsitys voi olla syntynyt kulttuurin, yhteisön, kasvatuksen tai opetuksen tuloksena. Käsitys kertoo siten enemmän yhteisöstä ja siinä olevien tavoista ajatella. Kokemus taas voidaan määritellä omakohtaiseksi. (Laine 2001, 36-37.)

Fenomenologisessa tutkimuksessa käytetään usein mahdollisimman avointa haastattelua, jotta haastateltavat voivat kertoa yksilöllisiä ja yksityiskohtaisia kokemuksiaan. Tutkijan tavoitteena ei ole kysymyksillään rajata tai ohjata haastateltavaa. Tämän vuoksi teemahaastattelua ei pidetä parhaana mahdollisena tapana toteuttaa haastattelu. Kysymysten tulisi olla sellaisia, että vastaukset ovat kuvailevia ja kertomuksenomaisia. Riessmanin (2003, 331) mukaan haastateltavan tarinalla on

vähän tekemistä itse kysymysten kanssa. Kertomus on henkilön oma, joka voi rönsyillä. Fenomenologisessa tutkimuksessa tavoitellaan toisen kokemusta, joka määrittelee kysymysten luonteen ja tavan, jolla asiasta puhutaan, jolloin haastateltava muodostaa keskustelun aikana omat teemansa. (Laine 2001, 35-36; Lehtomaa 2005, 170.)

Kokemuksen tutkimisessa pidetään tärkeänä, että tutkija sulkee oman kokemusmaailmansa tutkimustilanteen ulkopuolelle. Bakerin (2003, 402, ref; Roulston 2001) mukaan tutkija kuulee haastateltavan kertomuksen oman kokemuksensa kautta. Näin ollen oma sosiaalityöntekijän roolini vaikutti siihen, mitä minä kuulin ja voin kuulla. Tutkimusta tehdään kuitenkin omalla persoonalla ja tutkijan oma kokemus nähdään edellytyksenä tutkittavan ilmiön ymmärtämisessä (Perttula 2007, 21; Perttula 2008, 145).

5.3 Sensitiivinen tutkimus ja tutkimuksen eettisyys

Sosiaalityö ja sosiaalityön tutkimus ovat eettistä työtä. Sosiaalityössä ollaan tekemisissä ihmisten kanssa, jotka ovat jollain tapaa haavoittuvassa asemassa. Erityisesti tämä tulee näkyviin lastensuojelutyössä, johon myös oma tutkielmani kiinnittyi. Tutkimuksen tekemisessä eettisyys on läsnä koko tutkimusprosessin aikana erityisesti silloin kun tutkitaan sensitiivistä aihetta. Sensitiivisinä tutkimusaiheina pidetään usein perheisiin liittyviä aiheita. Tutkija on kiinnostunut haastateltavan yksityisyyteen liittyvistä kokemuksista, joksi perhe ja koti yleensä koetaan. Laitinen (2004) pohtii nimenomaan tutkijan oikeutusta tutkimukselle tärkeisiin tietoihin ja tutkittavan jättämistä tämän jälkeen selviytymään omillaan. Oikeutuksen yhtenä näkökulmana on esimerkiksi haavoittuvissa olosuhteissa tai tilanteissa elävien äänen esiin tuominen. Myös asiakkuus sosiaali- ja/tai terveystalveissa ja esimerkiksi oman vanhemmuuden, palveluiden ja tuen tarpeen pohtiminen koetaan sensitiiviseksi. Arkaluontoisten asioiden, vaikeiden tai häpeällisten kokemusten kertominen voi ymmärrettävästi olla vaikeaa. Haastateltavan täytyy saada tuntea, että hän voi kertoa mitä tahansa ilman, että hän kokee olonsa torjutuksi. (Hämäläinen, Pirskanen & Rautio 2014; Siekkinen 2010, 53.)

Ellis ja Berger (2003, 469-470) tuovat esiin, kuinka merkityksellistä haastattelutilanteelle on tutkijan oma orientoituminen haastattelutilanteeseen. Sosiaalityön tutkimuksessa on luonnollista kantaa huolta siitä, aiheuttaako haastattelu jotain negatiivista haastateltavalle. Haastattelu voidaan kuitenkin nähdä myönteisenä kokemuksena, joka voi olla jopa terapeuttinen vuorovaikutustilanne. Kortteisen (1982) mukaan ihmisen suojamuurin läpi ei pääse, ellei ihminen sitä itse salli. Ihmiset puhuvat vain siinä tapauksessa, että heille syntyy tunne tutkijan halusta ja pystyvyydestä ymmärtämään kuulemaansa. Eettinen oikeutus perustuukin siihen, että ihmisillä on tarve ja halu pohtia sekä puhua omista asioistaan, eikä kyse ole tunkeutumisesta. Ihmiselle on tärkeää, että häntä kuullaan ja hänen kokemuksiaan pidetään tärkeinä. Hyvässä vuorovaikutustilanteessa syntyy tunne, että voi puhua ja puhuminen voi jopa auttaa.

Lastensuojelun asiakasvanhempien kertomukset heidän omasta vanhemmuudestaan ja siihen saamastaan tuesta MES®-ohjelman aikana voidaan pitää sensitiivisenä tutkimusaiheena. Aiheesta tekee sensitiivisen lastensuojelun asiakkuus sekä vanhemmuuden kokemus, jota lastensuojelussa pyritään määrittelemään riittämättömän ja riittävyden maastossa. Vanhemmuus on myös hyvin henkilökohtaista. Toiseksi vanhemmuus on aina kokemus, jossa erilaiset tunteet onnen ja pettymyksen, onnistumisen ja epäonnistumisen sekä syyllisyyden välillä ovat läsnä.

Tutkimuksen teossa haastattelupaikan valinnalla on myös oma merkityksensä. Kotona tehtävässä haastattelussa tutkija voi joutua tilanteeseen, johon pitää puuttua esimerkiksi ilmoittamalla asiasta sosiaalitoimeen. Tämä väistämättä vaikuttaa tutkijan lupaukseen luottamuksellisuudesta. Koskaan ei voi olla myöskään varma, kuinka avoimesti haastateltavat vastaavat kysymyksiin. (Hämäläinen & Rautio 2013, 19-21.) Oman kokemukseni mukaan haastattelut sujuivat hyvin ja luonnollisesti vanhempien kotona. Tutkijana koin, että keskustelut olivat rikkaita ja vanhemmat avautuivat monista henkilökohtaisista asioistaan ja kokemuksistaan. Kertomukset olivat huikeita kasvu- ja kehitystarinoita, joita olin etuoikeutettuna kuulemassa. Useampi vanhempi kertoi kokemuksistaan itkusilmässä, niin merkityksellisiä kokemuksia ja tunteita he olivat läpikäyneet ohjelman aikana. Myös monet vanhemmuuden haasteet kuulostivat itselle tutuilta ja oli helppo myötäelää lasten kasvatushaasteissa ja vanhemmuuden kipupisteissä. Kuten Hämäläinen ja Rautio (2013, 19) ovat todenneet, aikuisten haastatteluissa tutkija voi jakaa samanlaisia kokemuksia asioista kuin

haastateltava. Itse en joutunut haastattelujen aikana tilanteisiin, jossa olisin joutunut miettimään luottamuksen rikkomisen oikeutusta ja huolen puheeksi ottamista.

Itse haastattelutilanne on myös merkityksellinen haastattelun onnistumisen kannalta. Sosiaalityön tutkimuksessa vuorovaikutustaidot ja niiden käyttäminen tulevat lähelle asiakastyön tekemistä, vaikka tutkimushaastattelu poikkeakin asiakastilanteesta. Sensitiivisten aiheiden käsittely ja tutkimus ovat osa sosiaalityön ydinaluetta. Vaikka tutkija olisi valmistautunut hyvin haastatteluun, voi kokemus olla haastateltavalle ahdistava. Aina tällaista ei pysty ennakoimaan. (Rauhala & Vironkangas 2011, 241-244.) Oma valmistautuminen ei juurikaan poikennut siitä, kuinka valmistaudun työssänikin asiakkaan kohtaamiseen. Tämä ei tarkoittanut suunnittelemattomuutta, vaan päinvastoin ajatusten keskittämistä nimenomaan haastateltavan kertomaa kohtaan. Oma ajatteluprosessi oli tärkeää, koska aiheeni vaati läsnäoloa ja pysähtymistä kuulemaan, mitä toinen kertoo sekä herkkyyttä viedä tilannetta turvallisesti eteenpäin. Suurin osa haastatteluista eteni turvallisesti eteenpäin, vaikka tunteet olivat läsnä. Yhden haastattelun aikana koin, että vanhempi ei ehkä siinä kohtaa ollut valmis haastatteluun. Kysyinkin, haluaako hän lopettaa haastattelun, mutta vanhempi toi esiin halunsa jatkaa, joten veimme haastattelun loppuun. Haastattelut olivat tunteita herättäviä ja niissä näkyi ja puheessa kuului elämän kirjo iloineen ja suruineen. Läsnä olivat niin itku kuin naurukin. Haastateltavat olivat aroistakin aiheista hyvin avoimia, joka tuntui luottamuksen osoitukselta. Haastattelun jälkeen en voi tietää, avasiko haastattelu sellaisia haavoja, joita tarkoitukseni ei ollut avata. Kukaan ei kuitenkaan ollut minuun yhteydessä jälkeempään.

Tutkimuksen eettisyyden kannalta tutkittavien ja tutkijan välillä ei saa olla riippuvuussuhdetta, joka vaikuttaisi tietojen antamisen vapaaehtoisuuteen. Tutkijan asema voidaan nähdä vallan välineenä, joka vaikuttaa vuorovaikutuksen rakentumiseen haastattelutilanteessa. Aseman lisäksi tutkija voi kysymyksillään kontrolloida haastateltavan vastauksia. (Briggs 2003, 495-498; Eskola & Suoranta 2000, 55.) Ratkaisin tämän eettisen kysymyksen kertomalla avoimesti olevani lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Työni vuoksi ehdotin haastatteluapaikaksi kotia, enkä toimistotilaa. Virastossa haastattelu olisi voinut asettaa vanhemman asiakkaan rooliin ja minun roolini tutkijana olisi hämärtynyt sosiaalityöntekijän roolin kanssa. Alasuutarin (2014, 145) mukaan haastattelija toimii haastattelutilanteessa sen käyttäytymismallin mukaan, jonka hän on oppinut. Haastattelujen aikana minun roolini oli olla tutkijana ei viranomaisena. Samanaikaisesti minulla oli kuitenkin vanhemman

rooli, joka oli yhteistä haastateltavien kanssa. Meillä oli yhteinen kokemusmaailma tältä osin. Laitinen (2004) on pohtinut omassa tutkimuksessaan myös tutkijan roolia ja asetelmaa suhteessa tutkittaviin. Hän käyttää omassa tutkimuksessaan käsitettä tasa-arvoinen suhde. Koen, että haastattelutilanteissa pääsin ainakin hyvin lähelle tällaista suhdetta. En osaa sanoa totuutta siitä, kuinka paljon haastatteluihin vaikutti tieto viranomaisen roolista työssäni, mutta koen, että pystyin itse erottamaan roolini haastattelun aikana. Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden kannalta oli tärkeä erottaa nämä roolit toisistaan.

Hyvä tutkimustyö edellyttää hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuseettiset periaatteet on jaettu tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietinnössä (2009, 4) itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, vahingoittamisen välttämiseen, sekä yksityisyyteen ja tietosuojaan. Tutkimukseni lähtökohtana oli ihmisarvon ja ihmisten itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Tutkimukseni tekeminen alkoi tutkimussuunnitelman tekemisellä. Tutkimuslupani sain ensin suullisesti ja myöhemmin kirjallisena kyseisen kunnan palveluista vastaavalta, jonka asiakkaina tutkittavat olivat. Rajasin haastateltavien ulkopuolelle ne lastensuojelun asiakkuudet, joissa itse toimin tutkimushetkellä vastuusosiaalityöntekijänä tai työparina. Tämän vuoksi sain haastateltavien nimet tietooni ennen kuin heiltä kysyttiin suostumusta. Haastateltavien valinta oli yksi monista eettisistä kysymyksistä, jota täytyi pohtia. Tein tietoisin valinnan sen suhteen, että kysyn haastateltavia suoraan yritykseltä, enkä kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä. Tämä menettely takasi sen, että jokainen vanhempi sai kertoa halukkuutensa tai haluttomuutensa suoraan työntekijälle. Toiseksi koin, että tällä tavoin saan vanhempia helpommin osallistumaan haastatteluun. Valintani kääntöpuolena on kysymys siitä, valittiinko vanhemmat sen mukaan, että juuri nämä vanhemmat antavat mahdollisimman hyvän kuvan ohjelmasta. Kysymyshän on yrityksen ja ohjelman imagosta. Itse haluan uskoa sosiaalityön ja asiakastyön eettisyyteen, jolloin yrityksen ja tutkimuksen kiinnostus on vanhempien erilaisissa kokemuksissa. Haastattelut ja tutkielman tulokset voivat parhaimmillaan auttaa ohjelman kehittämisessä, jolloin myös negatiiviset kokemukset ja eriävät näkemykset ovat merkityksellisiä.

Tutkimuksessani haastateltavilla oli mahdollisuus kieltäytyä haastattelusta jo ennen kuin itse sain luvan heitä lähestyä. Haastattelua sopiessani varmistin vielä heidän halukkuuden osallistua tutkimukseen. Haastattelun aluksi jokainen haastateltava sai ”Tutkimuslupa vanhemmille”

-lomakkeen (Liite 2), jossa on tiedot tutkimuksestani, yhteystiedot tarkempia kysymyksiä varten ja mahdollisuus allekirjoittaa suostumus tutkimukseen osallistumiseen. Samalla kerroin vielä uudelleen työstäni lastensuojelun sosiaalityöntekijänä ja roolistani tutkijana.

Tutkimuksen tekemisessä suurin haasteeni oli haastattelujen auki kirjoittaminen ja analyysin tekeminen. Itse koin suurtakin ahdistusta analysoinnin alkuvaiheessa siitä, miten pystyn säilyttämään läpi analyysin haastattelemani ihmisten autenttiset ja koskettavat kokemukset, jotka he avoimesti minulle jakoivat, enkä tekisi niille kohtuutonta vääryyttä. (ks. Lehtomaa 2005, 175.) Jouduin myös pohtimaan haastatteluja lukiessani ja analyysia tehdessäni, millaisin käsittein kuvaisin vanhempia. Tämä kysymys painoi minua sitä enemmän, mitä lähemmäksi tulin työn loppuun saattamista. Halusin kirjoitustyyliilläni ja käsitevalinnoillani tuoda esiin vanhempien vahvuudet ja sen valtavan työn mitä jokainen on oman itsensä kanssa matkan varrella tehnyt. Eikä tämä työ ole ohjelman päättymiseen loppunut. (ks. Laitinen 2004, 88-91.)

5.4 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Valitsin aineiston hankintamuodoksi teemahaastattelujen tekemisen, koska tavoitteenani oli saada vanhemmilta henkilökohtaisia, syvällisiä kokemuksia ja näkemyksiä ohjelman merkityksestä heille. Ajattelin haastattelun myös antavan mahdollisuuden avoimeen ja joustavaan vastavuoroiseen keskusteluun. Haastattelun katsotaan antavan mahdollisuuden ihmisten omille tulkinnoille. Haastattelutilanteessa on keskeistä haastateltavien antamat merkitykset ja miten ne tuodaan esille vuorovaikutustilanteessa. Näin teemahaastattelu tulee hyvin lähelle syvähaastattelua. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 47-48; Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyyn/tiettyihin aihepiireihin. Teemahaastattelulle on ominaista, että tietty näkökulma haastatteluun on ennalta sovittu, mutta se on myös avoin uusille näkökulmille. Teemahaastattelulle on myös ominaista, että haastateltavat ovat kokeneet samankaltaisen tilanteen tai ovat muutoin samanlaisessa tilanteessa. Haastattelu kohdentuu henkilöiden omiin kokemuksiin ja sen avulla voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tuntemuksia, kokemuksia ja sanatonta kokemustietoa. Teemahaastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin.

(Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48.) Haastattelua voidaan pitää keskusteluna, jossa tutkija pyrkii vuorovaikutuksessa saamaan selville haastateltavalta häntä kiinnostavia asioita (Eskola & Vastamäki 2001, 24).

Teemat muodostin teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuskysymysteni avulla. Haastattelurunko (Liite 1) muodostui perustiedoista, johon kirjasin ryhmään osallistuneen vanhemman sukupuolen, perhekokoonpanon ja tiedon siitä, milloin hän on osallistunut ryhmään. Varsinaisia teemoja olivat 1) Vanhemmuus ja siinä voimaantuminen ja 2) Vertaisryhmään osallistuminen ja voimaantuminen. Lopuksi kysyin myös palautetta ohjelmasta. Teemahaastattelurunkoa tehdessäni kirjasin ensin teemat ylös, jonka jälkeen avasin teemoja aikaisempien lukemieni tutkimusten pohjalta. Tavoitteenani oli poimia usein käytettyjä ja tätä kautta olennaisempia käsitteitä, joilla vanhemmuutta, vertaisryhmää ja voimaantumista on kuvattu. Kirjasin nämä käsitteet teemojen alle. Tämän jälkeen muodostin kysymyksiä, joilla näihin voitaisiin vastata. Kysymysten perustelut löytyvät tutkimuskysymyksistä ja tehtävästä, sekä teoreettisesta viitekehyksestä (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Lisäksi kysymysten muodostumiseen vaikutti omat kiinnostuksen kohteeni kyseisistä teemoista. Tavoitteena oli tehdä haastattelusta mahdollisimman luonteva keskustelu, jossa haastattelukysymykset toimivat tukenani.

5.5 Tutkimuksen kohderyhmä

Kiinnostukseni kohteena on *Neljä Astetta Oy:n* MES® -ohjelmaan osallistuneiden vanhempien kokemukset ohjelmasta ja sen merkityksestä omalle vanhemmuudelleen ja heille itselleen. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa olin yhteydessä *Neljän Astetta Oy:n* MES® -ohjelmasta vastaavaan työntekijään. Esittelin hänelle alustavan tutkimussuunnitelmani ja kysyin heidän mielenkiintoaan aiheeni kohtaan. Yritys oli kiinnostunut aiheesta ja tämän innoittamana kirjoitin tutkimussuunnitelmani, jolla hain tutkimuslupaa tutkimuskunnalta. Palvelu on tarkoitettu lastensuojelun asiakasperheille, joten haastateltavat vanhemmat valikoituivat niistä vanhemmista, jotka olivat sen kunnan lastensuojelun asiakkaina, josta hain tutkimuslupani. Kirjallisen tutkimusluvan sain joulukuussa 2015. Tutkimuksen aikana olin lastensuojelun sosiaalityöntekijänä samassa yksikössä kuin missä haastateltavat perheet asioivat. Tutkimuksen kohderyhmän valinnassa

tärkeä kriteeri tutkimuksen eettisyyden kannalta oli se, ettei vanhempi ollut asiakkaanani tutkimushetkellä.

Haastateltavien valinta tapahtui *Neljä Astetta Oy:n* MES® -ohjelman vastaavan toimesta. Sekä minun että yrityksen tavoitteena oli saada mukaan sellaisia vanhempia, joilla olisi erilaisia kokemuksia ohjelmasta ja he olisivat valmiita kertomaan siitä. Tavoitteenani oli saada mukaan 8-10 vanhempaa sekä äitejä että isiä. Näin tutkielmani keskiössä säilyisi kokemus vanhemmuudesta, eikä se olisi puhetta äitiydestä tai isyydestä. Tutkimukseeni osallistui kymmenen vanhempaa; seitsemän äitiä ja kolme isää, jotka olivat osallistuneet MES®-ohjelmaan lastensuojelun avoimuuden tukitoimena. Ohjelma oli heidän kohdaltaan päätynyt ennen haastatteluja joko vuonna 2014 tai keväällä 2015. Tutkimukseni kannalta rajausta en tehnyt sen suhteen, kuinka kauan ohjelman käymisestä on kulunut.

5.6 Haastattelujen toteuttaminen

Soitin jokaiselle vanhemmalle sopiakseni haastattelun toteuttamisesta. Puhelun aikana kerroin keneltä olen saanut heidän yhteystietonsa, tutkimusaiheestani ja kiinnostuksestani ohjelmaa kohtaa. Tämän lisäksi kerroin työskenteleväni kunnassa lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Tässä kohtaa koin tärkeäksi kertoa jokaiselle vanhemmalle, ettei haastattelussa esille tulevat kokemukset tai asiat vaikuta heidän asiakkuuteensa kyseisessä palvelussa ja heidän henkilöllisyytensä tulee olemaan vain minun tiedossani. Tämän jälkeen varmistin vielä heidän halukkuutensa osallistua tutkimukseen ja sovimme haastattelun toteuttamisesta.

Haastattelupaikaksi ehdotin vanhemman kotia. Esitin itse tämän toiveen, koska ajattelen sen olevan vanhemmalle kaikista helpoin tapa osallistua haastatteluun. Tutkimukseni on aiheeltaan hyvin sensitiivinen ja teemaltaan sellainen, että se on ennen kaikkea läsnä kotona, joten oli mielekästä tarjota haastattelupaikaksi kotia. Kotona tehty haastattelu onnistuu todennäköisemmin kuin muualla, koska koti on haastateltavalle turvallinen ja tuttu. Kotiin liittyy voimakkaita koettuja tunteita, siellä on muistoja ja se on paikka, jossa eletään arkea. On kuitenkin huomioitava, että tutkijalle toisen koti on haasteellinen paikka, koska silloin ei voi vaikuttaa haastattelun

olosuhteisiin, kuten siihen ketä kotona on läsnä. Jos haastateltava olisi kieltänyt haastattelun tekemisen kotonaan, olisin voinut tarjota lastensuojelun avohuollon tapaamistiloja haastattelun tekemiseen. Haastattelu virastossa tai julkisella paikalla voi kuitenkin tuntua haastateltavasta epämiellyttävältä, koska vanhemmuus on aiheena hyvin sensitiivinen, henkilökohtainen ja herkkä. (ks. Eskola & Vastamäki 2001, 27-28.)

Haastattelut toteutin vuoden 2015 marraskuun ja vuoden 2016 tammikuun välisenä aikana perheiden kotona. Ennen haastattelun aloittamista kerroin, mistä tutkimuksessa on kyse ja kävin jokaisen vanhemman kanssa läpi ”Tutkimuslupa vanhemmille”-lomakkeen (Liite 2). Jokainen vanhempi allekirjoitti sen ennen haastattelun aloittamista. (ks. Lehtomaa 2005, 169.)

Haastatteluhetkellä koin olevani osa perheen arkea. Haastattelujen aikana useimmissa perheissä oli kotona haastateltavan vanhemman lisäksi myös lapset tai ainakin osa heistä. Haastattelu-aika oli myöhään iltapäivästä tai alkuillasta, jolloin perheiden arkitoimet saattoivat olla kiivaimmillaan. Haastatteluajankohtaan vaikutti oma ja vanhempien työaika. Saapuessani perheen kotiin lapset tulivat vähintäänkin kurkistamaan, kuka kotiin oli tullut. Osa lapsista istui saman pöydän ääressä pidempäänkin. Tarvittaessa haastattelu keskeytyi, jos joku lapsista tarvitsi vanhemman huomiota. Monet vanhemmat tarjosivat myös kahvia. On tärkeää, että tutkijan astuessa toisen kotiin, tutkijan tulee omalta osaltaan kunnioittaa perheen yksityisyyttä. Haastatteluhetkestä tulee osa kodin elämää, johon tutkija osallistuu läsnäolollaan. Samalla se kuitenkin antaa lisätietoa osallistujista ja heidän elämästään (Hämäläinen & Rautio 2013, 10-12).

Haastattelutilanteet olivat keskustelevia ja vastavuoroisia ja itselläni oli niissä aktiivinen rooli. Tein tarkentavia kysymyksiä, kommentoin ja annoin palautetta. Ajattelen tällaisen toiminnan myös lisänneen luottamusta haastateltavan ja minun välille. Jokainen haastattelu oli erilainen ja eteni haastateltavan ehdoilla. Osa vanhemmista oli hyvin avoimia ja kertoi paljon perheestään, omista taustoistaan ja kokemuksistaan, kun taas joku vanhemmista pidättäytyi enemmän vastauksissaan. Keskustelunaisuus antoi mielestäni tilaa ja mahdollisuuden vanhemmille tuoda oma mielipiteensä ja kokemuksensa rehellisesti esille. Koska jokainen haastattelutilanne oli omanlaisensa, antoi teemahaastattelu minulle mahdollisuuden muuttaa kysymysten muotoa ja järjestystä tilanteen mukaan. Teemahaastattelurunko antoi kuitenkin tärkeän pohjan haastattelulle ja pystyin siitä

tarkistamaan, että olimme käyneet haastattelun aikana tutkimuksen kannalta tärkeät kysymykset läpi. (ks. Eskola & Vastamäki 2001, 24-27; Hirsjärvi 2013, 208; Hämäläinen ym. 2014, 56.)

Haastattelussa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, jolloin tutkijan tehtävä on ohjata vuorovaikutustilannetta. Haastattelu valitaan usein menetelmäksi, kun halutaan korostaa ihmisen subjektiivuutta. Haastattelijan neutraaliutta on pidetty tärkeänä ominaisuutena, mutta käytännössä haastattelijan tulee joskus edesauttaa haastattelua omalla puheellaan, kommenteillaan ja kysymyksillään, jotta tarinasta voisi saada esille erilaisia näkökulmia ja kokemuksia. Tarina kuitenkin muotoutuu haastattelun aikana. (Hirsjärvi 2013, 204-206; Riessman 2003, 333-334; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22-56.) Koska haastattelut olivat keskustelunomaisia, koin että jokainen niistä oli omalla tavallaan intensiivinen. Vanhemmat olivat hyvin avoimia omien kokemustensa ja elämäntilanteidensa suhteen, vaikka kaikesta ei ollut helppo puhua. Koin luottamuksen osoituksena sen, että vanhemmat kertoivat myös itselleen vaikeista kokemuksista ja tapahtumista omassa elämässään. Haastattelutilanne ei omalta puoleltani ollut neutraali, koska osallistuin aktiivisesti keskusteluun.

Haastattelutilanteessa oma persoonani ja kokemukseni olivat läsnä. Väistämättä haastattelutilanteeseen vaikutti se, että sosiaalityöntekijänä tunnen lastensuojelun avohuollon kentän ja vanhempien kokemusten paikantumisen osaksi lastensuojelun avohuoltoa. Lisäksi palvelujärjestelmän ymmärtäminen auttoi minua paikantamaan niitä palveluita ja tukitoimia, joita vanhemmat minulle kertoivat lapsen tai perheen saaneen. Yksilöllisten elämäntilanteiden kuvaukset pyrin ottamaan avoimin mielin vastaan ja säilyttäen sensitiivisyyteni ja kuuntelevan otteen. Sensitiivisen perheaiheen tutkiminen vaikuttaa sekä tutkijaan että tutkittavaan, joten on luonnollista, että kuulemani kokemukset herättivät paljon tunteita myös itsessäni (Hämäläinen ym. 2014, 57).

Haastattelujen jälkeen koin suurta kiitollisuutta vanhempia ja heidän kertomia kokemuksia kohtaan. Koin myös luottamusta sekä itseäni että tutkimustani kohtaan. Voin yhtyä hyvin Hämäläisen, Pirskasen ja Raution (2014) näkemykseen siitä, että sensitiivisen perheaiheen tutkiminen tuottaa tutkijassa positiivisia tunteita, kuten kiitollisuutta ja ylpeyttä, koska haastateltavat ovat luottaneet niin paljon minuun tutkijana, että ovat kertoneet henkilökohtaisia muistojaan. Haastateltavalle

tutkimukseen osallistuminen voi olla myös voimaannuttava ja terapeutin kokemus (Ellis & Berger 2003).

Haastattelun haasteena voidaan pitää kysymystä siitä, missä määrin kerrottu kuvaa todellista käyttäytymistä ja missä määrin ihmisen yritystä säilyttää tietynlainen kuva itsestään. Haastateltava voi myös antaa vastauksia, joita odottaa tutkijan haluavan. Näin on usein silloin, kun kyse on arasta tai moraalisesti vaikeasta aiheesta. Haastateltava voi pyrkiä esittämään itsensä ja oman toimintansa edullisemmassa valossa kuin todellisuus onkaan. (ks. esim. Hämäinen ym. 2014; Pietilä 2010, 226; Riessman 2003, 337.)

5.7 Aineiston käsittely ja analysointi

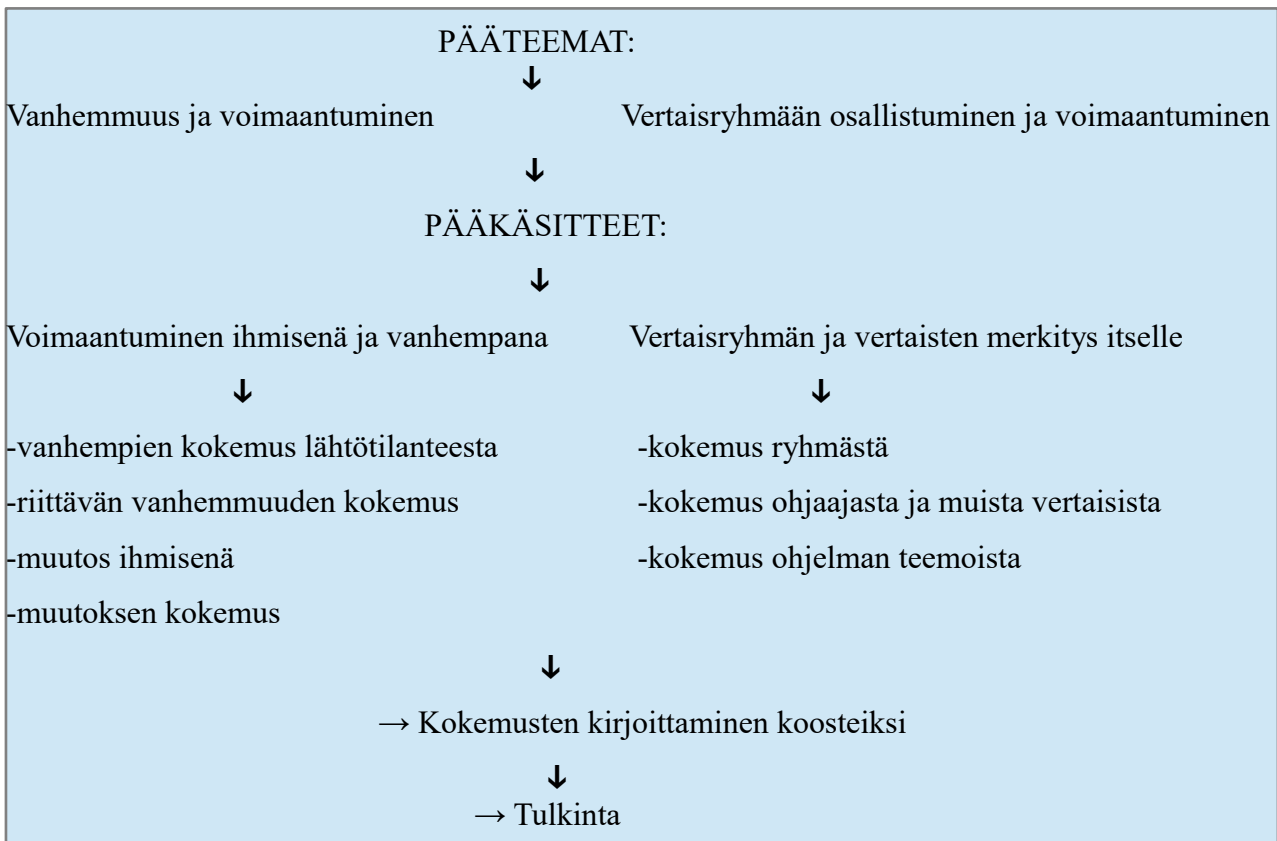
Nauhoitin kaikki haastattelut. Tutkimuksen tekemisen kannalta haastattelujen tallentaminen on välttämätöntä. Nauhoittaminen myös mahdollistaa luontevan vuorovaikutuksen. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 75, 92.) Tämän jälkeen litteroin haastattelut tekstitiedostoksi muutaman päivän sisällä haastatteluhetkestä ja siinä yhteydessä poistin haastateltavien nimet ja koodasin haastattelut haastattelujärjestyksessä seuraavasti; äiti 1, äiti 2, äiti 3...ja äiti 7 ja isä 1, isä 2 ja isä 3. Samoin paikkakuntien nimet tai muut tunnistetiedot poistin tässä vaiheessa. Jokaisen haastattelun purin omaksi tiedostoksi. Litteroinnin toteutin ensin sanatarkasti, mutta tarkistaessani litterointiani poistin tekstistä erilaiset täytesanat tekstin sujuvoittamiseksi. Ruusuvuoren (2010, 424-425) mukaan yksityiskohtainen litterointi ei ole tarpeen, jos kiinnostus kohdistuu haastattelussa esiin tulevaan asiasisältöön. Haastattelut kestivät 35 minuutista reiluun tuntiin. Litteroitua aineistoa kertyi 86 sivua fontin ollessa Times New Roman, kokoa 12 ja riviväli oli 1,5.

Haastatteluaineiston analysoinnin toteutin sisällönanalyysina vaiheittain. Ennen varsinaista analyysia haastatteluaineisto on tarkoituksenmukaista lukea ja järjestää. Aineistoa olen lukenut ensin siitä näkökulmasta, mistä haastateltavat kertovat ja esiintyykö haastattelussa muita teemoja kuin valitsemani teemat. Useiden lukukertojen jälkeen järjestin aineistoni teemahaastattelurungon mukaisesti: ”Vanhemmuus ja voimaantuminen”, ”Vertaisryhmään osallistuminen ja voimaantuminen” ja ”Palaute” teemojen alle sekä tein yhden uuden luokan, joka koski

haastattelemieni vanhempien perheenä tai lasten saamia palveluja ennen ohjelmaa, ohjelman aikana ja sen jälkeen. Tämän luokan nimeksi tuli ”Perheiden saamat palvelut”. Lukemisella ja teemoittelulla pyrin siihen, että sain aineistoni rajattua koskemaan tutkimuskysymyksiä ja omassa mielessäni keskityin lukemaan vanhempien puhetta, enkä pyrkinyt etsimään kertomuksista omia tulkintoja. Lukeminen on kuitenkin aina tulkintaa, josta ei voi kokonaan irrottautua. Itse luin aineistoa tiedostaen oman vanhemmuuteni ja sosiaalityöntekijän työni. (ks. Laine 2001, 34-35; Pietilä 2010, 221; Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 15).

Analyysi ei ole pelkästään luokittelua tai aineiston järjestämistä. Luokittelun jälkeen tarkoituksena on jatkaa analyysia yhdistelemällä, jolloin yritetään etsiä luokkien välille samankaltaisuutta tai erilaisuutta. Yhdistelyn tuloksena luokkia voidaan nimetä käyttämällä teoreettisia käsitteitä. Pyrkimys on päästä aineiston tulkintaan, tulosten esittämiseen ja johtopäätöksiin. Tulosten liittäminen teoreettisiin näkökulmiin ja ajankohtaisiin tutkimuksiin tai kysymyksiin avaa tutkimusta lukijalle. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 149-150; Ruusuvuori ym. 2010, 29.)

Analyysini jatkui lukemalla uudelleen pääteemojen alle siirtämiäni katkelmia haastatteluista. Tässä kohtaa analyysini rajautui käsittelemään tutkimuskysymysteni kannalta olennaista aineistoa. Näin ollen tässä kohtaa sivuun jäi sekä vanhempien antama palaute, että perheiden saamat palvelut. Tämän jälkeen kirjoitin fläppipapereille käsitteitä, joilla pystyin vielä tarkentamaan haastattelujen sisältöjä. Käsitteet kuvasivat niitä lauseita, sanoja ja tekstikatkelmia, jotka toistuivat haastatteluissa. Analyysini pääkäsitteiksi muodostuivat ”Voimaantuminen ihmisenä ja vanhempana” ja ”Vertaisryhmän ja vertaisten merkitys itselle”. Näiden pääkäsitteiden alle syntyi vielä alaotsikoita jäsentämään aineistoa. Alaotsikot olivat vanhempien kokemus lähtötilanteesta ja muutoksen kokemus, näkemys omasta vanhemmuudestaan sekä kokemus liittyen ryhmään, ohjaajaan toisiin vanhempiin ja käsiteltyihin teemoihin.

Kaavio 1: Analyysin rakentuminen

Jokaisen kokonaisuuden muodostumisen jälkeen kirjoitin pääkäsitteen alapuolelle omin sanoin mitä haastateltavat olivat minulle kertoneet. Tässä analyysin vaiheessa olen tehnyt myös tulkintoja siitä, mitä vanhemmat ovat kertoneet. Samalla merkitsin korostuskynällä jo mahdollisia sitaatteja, jotka mielestäni kuvasivat tai vahvistivat tulkintaani. Vanhempien anonymiteetin suojaamisessa päädyin analyysivaiheessa siihen ratkaisuun, että käyttämäni sitaatit on numeroitu siinä järjestyksessä kuin ne on kirjoitettu työhöni. Olen säilyttänyt itselläni listan, josta tulee esiin kuka vanhempi on minkäkin sitaatin sanonut. Näin vanhemmuus säilyy ensisijaisena käsitteenä työssäni, eikä nimi tai alkuvaiheessa käyttämäni koodaus äiti 1, äiti 2 ja niin edelleen, luo mielikuvaa siitä, millaisena isät ja äidit näemme vanhempina. Analyysia tehdessäni irrottauduin tietoisesti teoreettisesta viitekehystäni, koska halusin olla läsnä vanhempien puheelle ja tuoda heidän kokemuksensa mahdollisimman hyvin esille. Pelkäsin, että samanaikainen teoreettinen vuoropuhelu ohjaisi liikaa minun tulkintaani. Tämän vuoksi asetin tulkintani teoreettiseen vuoropuheluun viimeisessä vaiheessa. (ks. Laine 2001, 32-34.)

6 VOIMAANTUMISEN KOKEMUS

6.1 Voimaantuminen ihmisenä

MES® -ohjelmassa on kyse ennen kaikkea voimaantumisesta ihmisenä. Vanhempien kuvauksissa muutokset itsessä ovat edesauttaneet muutosten tapahtumista myös elämän muilla osa-alueilla. Suurimmat muutokset tapahtuivat oman itsetunnon ja -luottamuksen kohentumisena, omien tarpeiden näkemisessä ja niistä kiinnipitämisestä, sekä omien rajojen löytämisessä. Mahlakaarto (2010) on todennut voimaantumisessa olevan kyse ihmisen itsetuntemuksen lisääntymisestä, sekä tietoisuudesta omasta itsestä ja rajoista. Käyn seuraavaksi läpi sitä, miten vanhemmat kuvasivat voimaantumistaan näillä osa-alueilla.

6.1.1 Ihmisenä kasvun prosessi

Ennen kaikkea itsetunnon kohentuminen merkitsi tietoisuutta siitä, kuka minä olen. Itsetunnon kohoamista kuvattiin rohkeuden kasvamisena, kykynä ajatella, että minä olen hyvä, minä osaan ja pärjään. Myös kokemukset henkilöiden omasta sekä omien tarpeiden tärkeydestä tulivat esiin. Itsetunnon koheneminen näkyi uskalluksena kokonaisvaltaisemmin hoitaa asioita, liittyivät ne sitten lapsiin tai muihin hoidettaviin asioihin. Hyvän itsetunnon omaava ihminen ei anna muiden kävellä itsensä yli. Oli tullut rohkeutta viedä itsensä myös epä mukavuusalueelle. Oli helpompaa olla toisten ihmisten kanssa, kun ei ole enää niin epävarma itsestään. Myös Siitonen (1999) on todennut ihmisen löytävän itsestään ja elämästään myönteisiä ominaisuuksia voimaantuessaan. Prosessin aikana ihmisestä tulee oman elämänsä subjekti eli toimija, joka itse ottaa vastuuta omasta elämästään ja valinnoistaan. Kaiken kaikkiaan kyse on pyrkimyksestä oman elämänhallinnan paranemiseen, joka on yksi sosiaalityön tavoitteista. (Kuronen 2004.)

H: ” Kyse ei ole siis pelkästään vanhemmuudesta vaan sitä kuka sinä olet?

V: Kyllä. Ja sit se semmonen et minkä mä näin tosi hyödyllisenä oli se niinku olen monen kertaan sanonut sen oman menneisyyden, menneisyyden kartoittaminen ja mitä siellä on

tapahtunut ja sen läpikäyminen niin sieltä se lähtee oman itsenkin etsiminen et enemmän se et se ei välttämättä aina ollut aina sitä et mietittiin omaa vanhemmuutta vaan nimenomaan pysähdyttiin oman itsen äärelle, kuuntelemaan omaa itseään.” (1)

Muutos näkyi myös väsymyksen väistymisenä, joka samalla merkitsi energisyyden lisääntymistä ja myönteisyyttä. Tämä merkitsi itsensä löytämistä uudelleen myönteisenä ja armollisuutena itseä kohtaan. Itsetunnon kohoaminen ja luottamus itse on merkinnyt myös sitä, ettei tarvitse vertailla itseä muihin.

”...on ihan suunnaton muutos (vanhemman nimi) on puhjennut se oma ittensä, mikä on ollu hukassa monet vuodet... Se on energinen, positiivinen, hymyilee, jaksaa olla lasten kanssa...” (2)

”Vanhempana varmasti siis itsetunto on kohentunut ja se semmonen on varmempi siitä omasta vanhemmuudestaan, se on varmaan se suurin juttu mitä on tapahtunut tässä sen ohjelman aikana” (3)

6.1.2 Vanhemman omat tarpeet ja aika

Omien tarpeiden näkeminen ja niistä kiinnipitäminen sekä oman ajan ottaminen näyttivät olevan merkityksellisiä ohjelmasta saatuja oppeja vanhemmille. Ohjelmassa korostuu ajatus siitä, että vanhemman huolehtiessa myös omista tarpeistaan, pystyy vanhempi myös vastaamaan lapsen tarpeisiin.

”Mä aloin sen ohjelman aikana tosiaan hyväksyy sen et mun tarpeet on tärkeitä ja tärkeintä mitä mä voin tehdä lapsieni eteen on pitää huolta omista tarpeista se oli semmonen mikä siel kovasti tuli esille ja mä oon ottanu sen tavallaan ohjenuoraks.” (4)

Monet vanhemmat ottivatkin omaa aikaa arjen keskellä pienin hetkin esimerkiksi lehteä lukemalla. Vanhemmat järjestivät omaa aikaa myös niin, että lapset menivät esimerkiksi tukiperheeseen tai

sukulaisten luokse hoitoon. Aiemmin oman ajan ottamisesta koettiin syyllisyyttä, mutta ohjelman myötä syyllisyyden kokemus väheni. Omien tarpeiden ja oman ajan ottaminen merkitsi myös ymmärrystä siitä, että käyttäessään aikaa itseensä ja omaan hyvinvointiinsa, on enemmän antaa myös muille ja jaksaa paremmin. Haarasen (2012) tutkimuksen mukaan vanhempien jaksamisella on merkitystä myös koko perheen terveyteen.

6.1.3 Omien rajojen löytyminen

Omien rajojen löytyminen oli myönteinen muutos, jolla oli vaikutusta sekä vanhempaan itseensä että lapsiin. Omien rajojen löytyminen merkitsi esimerkiksi sitä, että vanhempi alkoi miettiä omia tunteitaan, tarpeitaan ja valintojaan itsestä käsin, eikä kumppanin tai muiden läheisten tarpeiden tai toiveiden kautta. Mahlakaarron (2010) mukaan voimaantumisessa on kyse itsetietoisuuden ja omien rajojen vahvistumisesta. Palojärven (2009, 79-80) mukaan naisten joutuessa katsomaan itseänsä myönteisessä valossa suhteet läheisiin voivat muuttua. Itsensä arvostaminen ja myönteisenä näkeminen merkitsi omien rajojen löytymistä, jolloin vanhempi oli voinut tehdä ratkaisuja lähisuhteissa. Joillekin vanhemmille tämä merkitsi irrottautumisesta haastavasta tai omia voimavaroja kuluttavasta parisuhteesta. Parisuhteisiin oli liittynyt päihteitä tai väkivaltaa, jolloin irrottautuminen vaati rohkeutta. Nämä vanhemmat irrottautuivat suhteista sekä itsensä että lastensa vuoksi. Vanhempi ei halunnut enää elää suhteessa, joka vei itseltä voimia ja energiaa. Vanhempi halusi asettaa lapsen tai lapset etusijalle ja näin olla heille turvallinen vanhempi. Aiemmin etusijalle saattoi mennä parisuhde, joka vahingoitti sekä vanhempaa itseään että lapsia.

V: *"Lasten ei tarvitse enää pelätä mitään.*

H: *Olet vanhempänä oppinut suojaamaan lapsia?*

V: *Kyllä."* (5)

Omien rajojen löytymisellä oli yhteys myös omaan vanhemmuuden kokemukseen.

H: *"Millaisena vanhempänä sä pidit itseäsi ennen ohjelman alkua?*

V: *Huonona.*

H: *Millä tavalla huonona?*

V: *Varmaan lähinnä se, että mä laitoin omat, en ajatellut lapsia, ajattelin vaan lähinnä itseäni...niin mä laitoin miehet edelle.” (6)*

Parisuhteessa tapahtui myös muita muutoksia. Ennen ohjelmaa joidenkin vanhempien kohdalla parisuhde tai ero ja sen jälkeinen vanhemmuus kuvautui haastavana. Parisuhteessa saattoi olla ristiriitoja ja vanhemmat eivät puhuneet riittävästi keskenään. Ohjelman jälkeen vanhemmat, jotka kokivat parisuhteen haastavana, kertoivat kuinka tunnepuhe puolison kanssa lisääntyi ja kuinka he alkoivat ajatella asioita myös toisen osapuolen kannalta. Keskusteluyhteydestä tuli avoimempaa verrattuna aiempaan viestimiseen, joka oli tapahtunut esimerkiksi lapuilla. Parisuhteessa saattoi löytää itsestään uusia puolia ja uskallusta ottaa vahvempaa roolia. Tämä merkitsi myös uskallusta sanoa ääneen sen, mitä minä itse ajattelen.

Omien rajojen löytyminen ja niistä kiinnipitäminen näkyi parisuhteen lisäksi myös muissa sosiaalisissa suhteissa. Eräs vanhempi kuvasi kuinka hän on oppinut pitämään puolensa ja olemaan ottamatta vastuuta muiden ihmisten toiminnasta ja tunteista. Hän oli ymmärtänyt, että voi myötäelää toisen ihmisen tunteita, muttei voi kantaa toisen tunnetaakkaa itsellään. Hän on tietoisesti tehnyt töitä päästääkseen eroon uhrautujan roolista ja oppiakseen tekemään itsenäisesti, omaa elämää ja lastaan koskevia päätöksiä.

6.2 Voimaantuminen vanhempana

Haastatteluissa pyysin vanhempia kertomaan, millaisena vanhempana he pitivät itseään ja millaisia haasteita heidän omassa vanhemmuudessaan on. Vanhemmat kertoivat myös siitä, kokivatko he olevansa riittävän hyviä vanhempia. Haastattelujen perusteella moni vanhempi koki olevansa riittävän hyvä vanhempi, mutta se myös kehittyi ohjelman aikana myönteiseen suuntaan. Voimaantuminen vanhempana näkyi vanhemmuuden roolin vahvistumisena, läsnä olemisena lapselle, vuorovaikutussuhteessa lapseen ja ylipäänsä tietoisuuden lisääntymisenä omasta vanhemmuudesta.

6.2.1 Riittävä vanhemmuus

Vanhemmuuden perusta löytyy kotoa ja kodin puitteista, jolle vanhemmuutta rakennetaan. Haastattelemani vanhemmat kuvasivat riittävän vanhemmuuden olevan ensisijaisesti rakkautta ja tunnesuhteeseen liittyviä asioita, kuten erilaisten tunteiden hyväksymistä ja näyttämistä, välittämistä ja läsnäoloa. Rakkauteen kuului myös turvallisuus ja rajojen asettaminen. Toiseksi riittävä vanhemmuus oli lapsen kanssa olemista ja ajan antamista lapselle. Kolmantena tärkeänä vanhemman tehtävänä oli antaa lapselle eväitä omaan elämään. Tämä tarkoitti muun muassa arvokasvatusta, keskustelua suvaitsevaisuudesta ja ihmisten erilaisuudesta, sekä toisiin ihmisiin suhtautumisesta. Se myös merkitsi niiden taitojen mallintamista ja opettamista, joita elämässä tarvitaan, kuten kotitöiden hallinta. Värri (2000, 117) puhuu lapsen menestymismahdollisuuksista huolehtimisesta. Kasvatuksen yhtenä tarkoituksena on turvata lapselle mahdollisimman suotuisat lähtökohdat ja valmiudet osallistua yhteiskunnalliseen elämään.

”...lapset saa semmoset eväät elämään että ne, että ne pärjää omillaan et saa sitä sellasta tukee, tukee kotona, mikä kantaa aikuisuuteen et se ei oo pelkästään sitä ulkonaisten olosuhteiden et ne on ok, nehän on tietysti se lähtökohta, en ne tarpeet tulee täytettyä mut vanhemmuus on niin paljon muutakin just sitä semmosta eväitten antamista elämää varten semmosien ehkä arvojenkin mihin voi sitoutua mikä siin omassa aikuisessa elämässä kantaa.” (7)

Kokemus siitä, onko riittävän hyvä vanhempi näytti muuttuvan ohjelman aikana myönteiseen suuntaan. Suurin osa vanhemmista koki olevansa tällä hetkellä riittävän hyviä vanhempia, mutta vanhemmuus kehittyi ja vahvistui ohjelman aikana. Ennen ohjelmaa vanhempi saattoi kokea olevansa epävarma tai ettei osaa olla vanhempi. Vaatimukset omaa vanhemmuutta kohtaa saattoivat olla kohtuuttomia. Yksi vanhemmista koki, ettei ollut riittävän hyvä vanhempi ennen ohjelmaa, mutta ei ole vielääkään. Vanhempi kuitenkin koki, että on ohjelman myötä pystynyt armahtamaankin itseään vanhempana.

”...kyllä mä ymmärrän et siinä oli semmosta paremmaks vanhemmaksi kehittymisen mahdollisuuksia suotu ja luotu... No ehkäpä mä pystyn armahtaa itseäni vähän paremmin.”
(8)

6.2.2 Vanhemman roolin vahvistuminen

Vanhemmat kuvasivat itsetunnon ja itsevarmuuden vahvistuneen vanhempana, joka merkitsi armollisuutta itseä kohtaan. Tämä merkitsi vapautumista vanhemmuuden suorittamisesta sekä oman syyllisyyden vähentymistä. Vanhemmuus ja äidin rooli oli arvojärjestyksessä ykkönen, jota suoritettiin ja muut roolit tai omat tarpeet jäivät sivuun. Tämä tarkoitti arjessa joko lankojen itsellä pitämistä, tiukkuutta ja vaativuutta, jossa vastuu oli äidillä tai ylisuojelevuutta, jolloin vanhempi silottelee lapsen elämää. Äidit puhuivat myös syyllisyydestä, siitä kuinka äidit syyllistävät itse itseään tai muut äidit syyllistävät toisiaan. Tähän liittyi myös pelko omasta epäonnistumisesta ja riittävydestä.

”Mä olin jotenkin ihan hukassa itteni kanssa, tosi tota ollu vaan tosi äiti, se oli vaan mun identiteetti en mä en tienny mitä mä oon enää... Mä olin tosi vaativa itteeni kohtaan ja sillai et oikein jotenkin suorittanu sitä äitinä olemista enkä mä sit oikein tienny mikä mä oon jos mä en olis äiti.” (9)

Itsetunnon vahvistuminen merkitsi myös luottamusta itseensä siinä, että tuntee omat lapsensa parhaiten. Monet vanhemmat olivat tekemisissä useiden eri viranomaisten ja ammattilaisten kanssa. Tapaamisissa ja neuvotteluissa vanhempi saattoi kokea jäävänsä sivuun, muiden tietäessä parhaiten, mikä lapselle on parasta.

6.2.3 Myönteinen läsnäolo

Useat vanhemmat kertoivat kuinka he ovat oppineet olemaan ja nauttimaan lapsensa kanssa olemisesta. Ennen ohjelmaa vanhemman oma masennus tai heikko itsetunto näkyi niin, ettei

jaksanut olla vanhempi vaan käpertyi omaan itseensä. Vanhempana ei jaksanut vastata lapsen tarpeeseen tai kuulla lasta, jolloin monista asioista tuli helposti riitaa. Tällöin vanhempi ei pystynyt myöskään nauttimaan lapsestaan ja yhteisistä hetkistä. Vanhemman voimaantuessa vapautui energiaa myös lapsen kanssa olemiseen ja huomioimiseen. Toimivaan vanhemmuuteen kuuluu vanhemman kiinnostus lapsesta ja välittäminen. Vanhempi ottaa huomioon lapsen tunteet, kuuntelee ja tukee lasta. (Keränen ym. 2001.)

V: *”...muutenkin kärsin tosta masennuksesta niin silleen ja sit ei vaan ymmärtänyt sitä lastakaan tai siis silleen.*

H: *Miten se näkyi suhteessa lapseen et sä et ymmärtänyt lasta?*

V: *Silleen just et ei jaksanut sitten oikeen, sitä vaan olla möllötti ja se oli semmosta aika tappelemista siihen aikaan...” (10)*

Ohjelman aikana ja sen jälkeen lapsen ja vanhemman suhteeseen tuli iloa, yhteisestä tekemisestä nautittiin ja läheisyys ja tunteiden näyttäminen lisääntyi. Lapsen kanssa vietettyä aikaa kuvattiin myös hetkessä olemiseksi. Vanhempi ei keskittynyt omiin asioihinsa tai arjen askareisiin samalla, vaan antoi itsensä ja huomionsa lapselle. Vanhemmat kertoivat kuinka he pitävät tärkeänä lasten kanssa vietettyä aikaa. Lasten kanssa vietettyä aikaa pidettiin tärkeänä siksi, että ymmärrettiin lasten olevan vain lainassa. Lapset lähtevät aikanaan omilleen ja vanhemmat jäävät kaksin. Lasten kanssa vietetty aika saatettiin nähdä myös mahdollisuutena kasvattaa lasta kohti omaa elämää ja auttaa lapsen omissa tehtävissä.

”Mulla on ainakin nyt paljon hausempaa lasten kanssa, siis osaan nauttia niitten kaa ja jaksan paremmin.” (11)

”Me ollaan niinku läsnä, iholla puhutaan nykyään... Mulla on ollu enemmän halituksia ja pusutuksia.” (12)

6.2.4 Suhde lapseen

Näkyvää oli muutos vanhemman ja lapsen suhteessa. Suhde lapseen näytti muuttuvan vanhemman oman jaksamisen lisääntymisen myötä. Vanhempi jaksoi ottaa lapsen tunteita vastaan ja ymmärtää lapsen tunnetiloja myös silloin kun itsellä oli huono päivä. Tämän myötä suhde lähentyi ja ristiriidat vähenivät. Myönteinen suhde toi molemmille osapuolille hyvän olon ja rauhallisuutta perheen tunneilmapiiriin.

”Tääl on paljon rauhallisempaa, ku ei tapella niin paljon, kaikilla on hyvä olla täällä.” (13)

Myös lapsi pystyi luottamaan ja turvaamaan vanhempaan, kun vanhempi oli läsnä ja saatavilla. Vanhemmat olivat huomanneet, että lapset peilaavat vanhemman tunteita; vanhemman ahdistuneisuus siirtyi lapseen, samoin tapahtui myönteisille tunteille. Kristerin (2002, 23-24) mukaan yksi riittävän vanhemmuuden merkki on, että perheessä uskalletaan näyttää tunteita ja niistä uskalletaan puhua. Vanhempi kestää lapsen tunteet ja pystyy sanoittamaan niitä lapselle.

”Et kun (lapsen nimi) peilas hirveen paljon (vanhemman nimi) olotilaa ja kun sulla meni huonosti, (lapsen nimi) meni huonosti ja se masentu ja ahdistu et sitten se oli sellanen ihan loputon kierre täällä” (14)

Vanhemmat kertoivat myös oman itsehillinnän, kärsivällisyyden ja rauhallisuuden lisääntymisestä. Jos aiemmin pinna oli kireällä, oli ristiriitatilanteissa huudettu ja tavarat saattoivat lentää. Nyt vanhemmat olivat oppineet purkamaan oman pahan olonsa muualle, eikä läheisiin ihmisiin. Rauhallisuus merkitsi myös asioiden, niiden negatiivistenkin vastaanottamisen parantumista. Vanhemman oman itsehillinnän lisääntyminen merkitsee lapselle aina myös turvallisuuden tunteen kokemuksen lisääntymistä. Vanhemman yhtenä tehtävänä voidaan pitää lapsen turvallisuuden takaamista fyysisesti ja emotionaalisesti (Kangas 2004, Kristeri 2002).

”Se huutaminen vähenty, kiukuttelu, varmaan vaan silleen että mä en tuonu sitä huonoo olooo kelleen... Mä olen muuttunut positiivisemmaksi.” (15)

6.2.5 Tietoisuuden lisääntyminen omasta vanhemmuudesta

Useampi vanhempi kuvasi, kuinka merkittävää oli ymmärtää itseään vanhempana; millainen vanhempi minä olen ja millainen minä haluan olla. Tähän pohdintaan liittyi ohjelman aikana tullut oivallus siitä, että omalla lapsuudella ja omien vanhempien kasvatustavalla ja vanhemmuudella on merkitystä omiin tapoihimme. Monet vanhemmat kertoivat lapsuuden kokemuksistaan; yksin jäämisestä, arvottomuuden tunteesta, lapsuuden perheen alkoholiongelmista tai muista vastaavista haasteista. Yhtenä syynä perheiden pahoinvointiin pidetään oman lapsuudenkodin tunneilmapiirin ja kasvatustapojen siirtymistä omaan perheeseen. Jos vanhempi on jäänyt vaille turvallista vanhemmuutta omassa lapsuudessaan, on hänen vaikea toteuttaa riittävää vanhemmuutta itse. Tutkimusten mukaan monissa lastensuojelun asiakkuuksissa on ylisukupolvisuutta, joka olisi tärkeää katkaista riittävän pitkäaikaisella ja intensiivisellä tuella. (Kalland 2004; Kristeri 2002.)

”Mä en välttämättä ite saanu tarpeeks lapsuuden kodissani vanhemiltani tukea... Se on sitten näkynyt mun omassa vanhemmuudessa sellasena, ehkä ylilyöntinä, että nyt sitä tukea tulee...” (16)

Vanhemmat punnitsivat tietoisesti, mitä haluavat omista kokemuksistaan siirtää omaan tapaansa olla vanhempi ja mitä eivät. Tämä muutti myös vanhemman suhtautumista omaan lapseen. Lapsi haluttiin nähdä omana yksilönä ja persoonana. Vanhemmat kertoivat myös itsensä näkemisestä uudessa valossa. Se tarkoitti omien hyvien puolien esiin nostamista sekä vanhemman roolin näkemistä lasta ohjaavana ja kasvattavana. Kasvatuksen tavoitteena on pikku hiljaa lisätä sekä oikeuksia että velvollisuuksia. Kasvatuksen näkökulmasta muutos tarkoitti jollekin vanhemmista kasvatuksen jakamista, ehdottomuuden vähentymistä ja ikätasoista kasvatusta.

6.2.6 Arjen struktuurit

Arjen struktuurit esiintyivät yllättävän vähän vanhempien muutospuheessa. Oletin niissä tapahtuvan muutoksia, koska useimmat vanhemmat kuvasivat perheen tai oman elämäntilanteensa sekavana, haastavana tai jopa kaoottisena ohjelman alkaessa. Vain yksi vanhemmista kuvasi perheen arjen

pyörivän tasaisesti huolista riippumatta. Perheiden haastavat elämäntilanteet liittyivät lapsen tai lasten erityisyyteen, käyttäytymiseen tai koulunkäynnin haasteisiin. Useimmilla lapsilla oli diagnoosi, joka auttoi vanhempia ymmärtämään lapsen käyttäytymistä ja suhtautumaan lapseen. Samalla se tarkoitti eri viranomaisten kanssa tehtävää yhteistyötä, sillä usein avuksi oli tarvittu tai tarvitaan lasten tai nuorten psykiatria tai perheneuvolaa. Myös väärät diagnoosit tai niiden puute haastoi lapsiperheen arkea. Lasten käyttäytymisen haasteet näkyivät väkivaltana itseä tai muita lapsia tai aikuisia kohtaan. Myös koulukiusaaminen nousi huoleksi ja sen vaikutukset lapseen ja sitä kautta koko perheeseen.

H: *”Minkälainen teidän perheen tilanne oli ennen ryhmän alkua?”*

V: *Kaaos.*

H: *Kuvaile sitä kaaosta jollain tavalla?*

V: *Se oli aivan hirvee, se oli aivan hirveätä... Kun tuli koulustakin se paisko ovia ja jos joku oli sen edessä se löikin et se oli ihan semmosta se koulukiusaaminen... Lapsi voi huonosti sekä ulkoisesti että sisäisesti.” (17)*

Vanhemmuutta ei kuitenkaan koettu vain haasteena, vaan hyvin paljon vanhemmuus oli lasten kanssa yhdessä tekemistä, avoimuutta ja rehellisyyttä, kannustusta ja ennen kaikkea rakkauden osoittamista hellyydellä, halaamisella ja sylissä pitämisellä. Lasten tärkeys välittyi vanhempien puheessa haasteista huolimatta. Näyttikin siltä, että perheiden arjessa vuorokausirytmä ja siihen liittyvät tapahtumat kuten leikkiminen, ruokailut ja nukkuminen sujuivat. Arjen sujuvuudesta huolimatta muutama vanhempi kuvasi arkirytmien vahvistuneen. Vanhemmat eivät myöskään puhuneet rajoista ja niiden asettamisesta yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Tämä vanhempi kertoi, kuinka tärkeää oli jakaa muiden kanssa lapsen kasvatukseen liittyviä asioita ja saada näin perspektiiviä omien lasten kasvattamiseen ja rajojen asettamiseen.

6.3 Sosiaalisten suhteiden lisääntyminen ja itsensä toteuttaminen

Vanhempien voimaantuminen näkyi niin arjessa suhteessa lapsiin kuin suuntautumisena kodin ulkopuolelle. Monet vanhemmat kuvasivat aktivoituneensa kodin ulkopuolelle, jos aiemmin elämä

olikin keskittynyt kotiin. Merkityksellistä oli sosiaalisten suhteiden saaminen muista vanhemmista. Vanhempien vertaisryhmien yksi tärkeimmistä anneista aiempien tutkimusten mukaan on sosiaalisten suhteiden löytyminen. Monilla perheillä ei ole saatavilla suvun tarjoamaa tukea ja apua, jolloin vertaisryhmät ovat merkityksellinen paikka luoda ihmissuhteita, jotka kantavat myös ryhmän ulkopuolella. (Haaranen 2012; Hyväri 2005, 215.)

Osa vanhemmista kertoi saaneensa muista vanhemmista ystäviä tai perhetuttuja. Uusista sosiaalisista suhteista tekee merkittävän se, että on joku, jonka kanssa jakaa arkea. Ystävyysuhteista on voinut muodostua hyvin läheisiäkin, jolloin lapsiperheen arkea jaetaan kyläilyjen ja puhelinsoittojen yhteydessä. Tärkeää on ollut myös lasten kehitykseen ja kasvatukseen liittyvien keskustelujen ja neuvojen sekä avun saamisen kokemus. Osa vanhemmista kertoi myös ryhmän sopineen päättymisen jälkeen tapaamisesta vanhempien kesken. Sosiaalisten suhteiden merkitysten miettiminen on saanut vanhemmat myös pohtimaan, keitä ihmisiä haluaa pitää ympärillään ja ketkä vievät omia voimavaroja.

”Kyl niistä tuli ihan elinikäiset ystävät.” (18)

Osa vanhemmista ohjelma aktivoi hakeutumaan myös kodin ulkopuolelle. Joillekin vanhemmille oli herännyt kiinnostus opiskelua tai töitä kohtaan. Kyse myös tarpeellisuuden kokemuksesta ja halusta kuulua johonkin, olla muutakin kuin äiti tai isä. Työ, opiskelu tai harrastustoiminta ja merkittävät ihmissuhteet voivat olla voimaannuttavia tekijöitä varsinkin naisilla (Laitinen 2011). Hiltusen (2015, 164) tutkimuksen mukaan äitejä voimaannuttavia tekijöitä olivat opiskelun tai työn lisäksi omat lapset, vertaisilta saatu tuki, terapia tai muut erilaiset kuntoutusmuodot, uudet pari- ja perhesuhteet sekä usko.

”Mä menin jatkaa tätä opiskelua, ammattitutkintoa et se oli ehkä semmonen oma päätös, et mä innostuin siitä ihan hirveästi ja jota mä tein ihan itteeni varten sen päätöksen...” (19)

7 VERTAISRYHMÄN MERKITYS VOIMAANTUMISESSA

7.1 Motivoituminen vertaisryhmään osallistumisessa

Vertaisryhmään lähtemisen yhtenä syynä voidaan pitää toisten, samassa elämäntilanteessa olevien ihmisten tapaamista, tiedon saamista ja uusien sosiaalisten suhteiden löytämistä (esim. Haaranen 2012, 52). Nämä ovat samoja asioita, joita osallistuneet yleensä kokevat myös saaneensa osallistuessaan vertaisryhmätoimintaan. MES® -ohjelmaan osallistuminen on siinä mielessä erilainen vertaisryhmä, ettei se ole kaikille vanhemmille avoin, vaan se on suljettu ryhmä, joka on tarkoitettu lastensuojelun asiakasperheille.

Ohjelmaa voidaan käyttää yhtenä avohuollon tukitoimena, jonka tavoitteena on vahvistaa vanhemmuutta. Vanhemman kuntoutuminen voidaan nähdä muutosprosessina, jonka lähtökohtana on vanhemman motivoituminen (Pitkänen 2011, 23). Lähdin tarkastelemaan vanhempien motivaatiota lähtee mukaan ohjelmaan huoli-käsitteen kautta. Mukana olevat vanhemmat kuvasivat huolta ennen kaikkea perhetyöntekijän sanoittamana huolena, jolla ilmeisesti perusteltiin ohjelmaa vanhemmalle. Perhetyöntekijän huolena oli vanhempien jaksaminen, masennus, lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus, perheen elämäntilanteen haasteellisuus, sekä tukiverkoston puute. Perhetyöntekijän esittämiä huolia ei kyseenalaistettu, joten voidaan olettaa vanhemman olleen niistä samaa mieltä. Silloin kun vanhemmat nimesivät omia huoliaan, ne liittyivät samoihin asioihin tai lasten tilanteen erityiseen haasteellisuuteen. Muutama vanhempi kertoi, ettei huolta ollut. Eräs vanhempi kuvasi itseään tunnollisena työntekijänä ja mietti omaa jaksamistaan töiden jälkeen lasten kanssa ja oli huolissaan, ettei tulisi mitään ylilyöntejä. Hänen kokemuksensa oli kuitenkin, että ammatti-ihmiset (sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijät) osasivat arvioida hänen ja perheen tuen tarpeen. Vanhempien motivaatio osallistua vertaisryhmään muodostui haastattelujen perusteella kiinnostuksesta itsensä kehittämiseen. Motivoitumiseen vaikutti suuresti perhetyöntekijöiden kyky motivoida vanhempia mukaan ohjelmaan.

Tavoitteita kukaan vanhemmista ei ennen ryhmän alkamista asettanut itselleen. Vanhemmat lähtivät ryhmään mukaan avoimin mielin ja katsomaan, mitä tuleman pitää. Jollekin vanhemmalle ryhmässä

käymisen tavoitteeksi syntyi oman ajan saaminen, jonka ryhmässä käyminen mahdollisti tai oman ajan ottaminen myös kotona.

”Mulla oli korkeat odotukset, mä aattelin että ja sit jotenkin niin tiivis aika iso juttu ja sit se on kuitenkin niin pitkä homma että mä aattelin ja sit jotenkin niin tiivis ryhmä... Varmaan mä vaan aattelin et no ehkä tän jälkeen tiedän vähän enemmän itsestäni...” (20)

Ryhmän alkaessa ja ryhmän aikana kaikissa perheissä työskenteli *Neljä Astetta Oy:n* perhetyö. Näin ollen ohjelma ja perhetyö limittyivät kiinteästi yhteen. Vanhempien mukaan tämä oli myönteinen asia ja ne tukivat toinen toisiaan. Perhetyöntekijä oli se henkilö, joka kertoi vanhemmille ryhmästä ja sen alkamisesta. Ryhmään lähteminen koettiin myönteisenä asiana, vaikka lähes puolet vanhemmista koki alkuun epäröintiä ja varauksellisuutta. Monet kokivat ryhmän heti alussa omaksi jutukseen, johon oli heti valmis lähtemään.

”...oikee paikka mulle ja tähän meidän tilanteeseen mikä oli.” (21)

Myönteisyyttä tuki se, että perhetyöntekijä oli innostanut puheellaan mukaan, oli kerrottu mitä ryhmässä tehdään ja millainen ohjelma on. Myös oma kiinnostus itsensä kehittämiseen oli motiivi lähteä mukaan. Alun epäröintiin liittyi jännitystä ja ennakkoluuloja, jotka koskivat muita vertaisia tai vertaisryhmän toteuttamista.

”Minkälaisia porukoita, että onko siellä alkoholisteja, taikka mitä.” (22)

”Miksköhän se kuvailtiin, joku niinku käy juttelemassa, mä olin heti et ai joku terapia, en varmaan lähde. Meidän perhetyöntekijä sit vaan sano ettei se mikään terapia ole, siellä käydään vanhemmuutta, (vanhemman nimi) vanhemmuutta, mulla oli ennakkoluuloja, mutta sen illan jälkeen sitten muuttui mieli.” (23)

Näiden vanhempien mieli kuitenkin muuttui ensimmäisten kertojen jälkeen, koska kukaan ei jäänyt ryhmästä pois ja palaute ryhmästä oli myönteistä. Vanhempien mielen sai muuttumaan se, että näki muut mukana olevat vanhemmat ”ryhmäläiset saivat kasvot”, oman ajan sekä sisällön saaminen

päivään. Myös ohjaajan kyvyllä luoda turvallinen ilmapiiri ryhmään oli merkitystä. Ohjaaja sai kertoamaan itsestä ja elämäntilanteesta.

”Sitä lähetettiin itteensä aukasemaan... Sieltä lähti sitten kaikki ne padot purkes kun sait puhua, puhua sitten.” (24)

Perhetyöntekijöillä oli suuri rooli vanhempien motivoimisessa mukaan ryhmään. Näyttää siltä, että motivoimisella saatiin myös varauksellinen tai epäröivä vanhempi kokeilemaan, jonka jälkeen ryhmä vei mennessään. Kääntöpuolena on se, että uskaltaako tai pystyykö vanhempi sanomaan tutulle perhetyöntekijälle ei. Yksi vanhemmista kertoi, ettei kehdannut sanoa ei. Kaksi vanhempaa pohti myös sitä, kenellä on tarve ryhmälle ja pyydetäänkö ryhmään sen vuoksi, että ryhmä saadaan täyteen.

”En tiedä, kuinka paljon siinä on sitä, että ku päätetään se ryhmä perustaa että siihen tarvii saada ne jäsenet kasaan ni sitä tarjotaan... Kuinka laaja-alaisesti tarjotaan ja millä perusteilla.” (25)

Mukaan lähtemisen konkreettisina haasteina mainittiin työvuorot sekä lasten hoidon järjestäminen.

7.2 MES® -ohjelman merkitys voimaantumiselle

Haastatellut vanhemmat kertoivat ohjelman sisällöllä olleen suuri merkitys heidän muutosprosessissaan kohti voimaantumista, jota tapahtui kaikille ohjelman aikana. Vertaisryhmä toteutuu siihen suunnitellun ohjelman mukaisesti. Omaan itsen ja vanhemmuuden kanssa työskenneltiin neljän tunnin tapaamisissa. Jokaisella kerralla on oma teemansa ja työskentelyä tukevat useat eri kartat, joita työskennetään tapaamisen aikana yksin ja yhdessä. Keskeistä näytti olevan se, että ohjelma eteni lapsuudesta nykyhetkeen ja viimeisenä käsiteltiin tulevaisuutta. Kuten eräs vanhempi totesi:

”Se oli, että ihan yhtä oivaltamista tietysti... Kyllä se oli hyvin semmosta oivaltavaa jokainen MES® -ryhmän tapaaminen oli positiivinen ja mieltä avartava.” (26)

Vanhemmille merkitykselliseksi tai hyödylliseksi koettiin oman lapsuuden ja nykyisyyden käsittely. Aihetta käsiteltiin muun muassa sukupolvien ketjun avulla. Aiheen työstäminen oli useimmille vanhemmille erittäin raskas, jopa kipeä aihe puhua. Muistot saattoivat olla kipeitä ja käsittelemättömiä, mutta toisaalta niistä puhuminen koettiin olleen myös tärkeää ja ne kerrat olivat kaikkein parhaimpia. Omassa lapsuudessa oli koettu päihteidenkäyttöä tai se oli muutoin ollut raskasta. Vanhemmilla oli kokemuksia siitä, etteivät he ole tulleet kohdatuksi sellaisena kuin ovat olleet tai ovat joutuneet lapsena ottamaan roolin, jonka avulla selviytyivät aikuisuuteen. Joku vanhempi koki edelleen häpeää oman lapsuuden perheen ongelmista. Häpeä on vahva tunne, jota on voinut kantaa sisimmissään koko elämän. Ohjelman aikana häpeästä on voinut puhua ja työstää sitä niin, ettei se jäänyt painolastiksi.

Oma lapsuus ja suhde omiin vanhempiin ja niiden läpikäyminen oli merkityksellistä, jotta voi ymmärtää itseään nyt ja omaa tapaansa olla vanhempi. Vanhemmat olivat ymmärtäneet ja tulleet tietoiseksi siitä, että omat käsitykset, tavat ja toiminta tulevat omasta lapsuudesta. Tämän ymmärtäminen toi mahdolliseksi muutoksen omassa elämässä ja auttoi muuttamaan käsitystä itsestä vanhempana. Näiden asioiden käsittely kuvautui terapeuttiseksi kokemukseksi monelle vanhemmalle. Hiltusen (2015, 130-133) haastattelemat äidit kertoivat lasten huostaanoton jälkeen, kuinka he olisivat tarvinneet tukea muun muassa äitien vahvistamiseen. Tuen tarve kumpusi menneisyyden kokemuksista, jotka olivat jääneet käsittelemättä. Lasten huostaanotto oli aktivoinut nämä kokemukset.

Lastensuojelutyön kannalta merkityksellistä olisi kiinnittää huomiota vanhemman omaan lapsuuden perheeseen ja siellä koettuihin tunteisiin ja tapahtumiin. Lapsuuden historian tietäminen auttaa työntekijöitä ymmärtämään vanhemman nykyisiä tunteita, toimintaa ja toiminnan edellytyksiä lapsensa kanssa. Jos vanhemmat eivät ole saaneet omassa lapsuudessaan osakseen riittävää ja turvallista vanhemmuutta, ei vanhemmuuden ja huolenpidon malli pääse syntymään ja muodostumaan. Monet vanhemmat pyrkivät toimimaan paremmin kuin omat vanhempansa, siitä huolimatta he ovat usein kadoksissa oman vanhemmuutensa kanssa. Tämä on näkyvissä

lastensuojelun asiakasperheiden vanhemmissa ja tuo näkyväksi asiakkuuksien ylisukupolvisuuden. (Saarnio 2004, 249.)

Lapsuuden käsittelyä kuvattiin seuraavasti:

”...ihan ensimmäiset kerrat on aika tuskaa suoraan sanottuna, käydään niinku jollain tavalla syvällisesti lävitte sitä menneisyyttä ja sit se menneisyys ei ole niin kauheen ruusunen monellakaan meistä ollut niin, se on aika vaikeeta käydä niitä menneisyyden tunteita, mitkä on halunnut painaa pois ajatuksista ja mielestä ni käydä ja kaivaa niitä sit esille sieltä, se ei ollut kerta eikä kaks kun on itketty niillä kerroilla... Toisaalta kun ne jako, ne kerrat kun tuntu vaikealta jakaa asioita, oli oikeestaan ne kaikkein parhaimmat kerrat mitä tuli käytyä.” (27)

Jos oma lapsuus koettiin vaikeaksi ja kipeäksi teemaksi, siirtyminen nykyhetkeen ja tulevaisuuteen koettiin helpommaksi teemaksi työskennellä. Nykyhetkestä ja tulevaisuudesta puhuminen koettiin energiaa antavana ja voimaannuttavana. Vanhempi saattoi huomata, että omassa elämässä oli kuitenkin menty eteenpäin ja se loi uskoa tulevaisuuteen. Nykyhetki ja tulevaisuus antoi myös mahdollisuuden miettiä omia suunnitelmiaan ja haaveitaan. Moni vanhempi teki ohjelman aikana konkreettisia muutoksia elämässään, kuten lähti opiskelemaan tai töihin. Muutokset näkyivät myös kotona ilmapiirissä ja suhtautumisessa lapseen. Omasta vanhemmuudesta ja lapsiperheen arjesta oli myös helppo puhua, vaikka elämä on näyttänytkin olevan haasteita täynnä. Vanhemmuus ja lapsiperheen arki ovat kuitenkin aiheita, jotka yhdistävät kaikkia vanhempia. Jokainen vanhempi tietää myös, kuinka rankkaa se voi olla.

Lapsuuden ja nuoruuden käsittelyn lisäksi monen vanhemman voimaantumista ohjelmassa tuki läpi ohjelman kulkenut ajatus vanhemman omista tarpeista ja ajan ottamisesta itselleen sekä siitä, että itseään pitää arvostaa. Monelle vanhemmalle ryhmässä käyminen edusti oman ajan ottamista, mutta myös kotona pyrittiin muistamaan oman ajan ottaminen.

”...niit ei oo tullu aikasemmin ajateltu et ihmisellä voi olla jotain omia tarpeita, vähän niinku sitä kautta just sitä, että pitäis ottaa omaa aikaakin just se tunti - pari viikossa ihan

itelleen, vaikka perheessä eläinkin ni jaksaa paremmin sitä perhe-elämää ja antaa muille.”

(28)

Lisäksi mainittiin omista menetyksistä ja selviytymisstrategioista, sekä tunnelukoista puhumisen olleen tärkeitä. Kirjeiden kirjoittaminen esimerkiksi omille vanhemmille auttoi saamaan mielenrauhan ja antamaan anteeksi koettuja asioita tai tunteita. Kirjeiden kirjoittaminen oli merkityksellistä vanhemmalle itselleen, eikä kirjettä annettu henkilölle, jolle se oli osoitettu. Elämän tärkeysjärjestyksen tekeminen, sydämellisen verkoston tekeminen tai arvopeli olivat herätteleviä aiheita. Näiden kautta vanhemmat löysivät omia rajojaan ja huomasivat mikä on todella tärkeää, mikä on turhaa ja kuinka voisi keskittyä hyvää tuoviin suhteisiin. Vaikka edellä mainitut asiat korostuivat haastatteluissa tärkeinä ja merkityksellisinä se ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että niistä olisi ollut helppo puhua.

Useimmat vanhemmat kokivat, ettei ohjelmassa ollut mitään turhaa. Muutamissa vanhemmissa ihmettelyä herätti parisuhteen roolikartta, koska toinen vanhemmista ei ole ryhmässä mukana tai parisuhdetta ei sillä hetkellä ollut. Parisuhteen karttaa käytettiin myös menneiden parisuhteiden läpikäymiseen tai mietittiin, millaista parisuhdetta mahdollisesti tulevaisuudessa haluaa. Aina kaikki tehtävät tai teemat eivät avautuneet, mutta niidenkin kanssa työskenneltiin ja ohjaajan tehtävänä oli avata tehtävän merkitys ja tarkoitus.

”Siis jotkuthan oli niistä tosi sekavia ja mä en ainakaan saanu niistä kiinni.

H: *Mitkä oli sun mielestä sekavia, joista ei saanut kiinni?*

V: *Mitähän ne oli... Omaan itseän ja varmaan ehkä naiseuskartta, siin tarvittiin monta rautalankaa vääntää poikki ennen kuin mä ymmärsin, mitä siihen pitää kirjoittaa...”* (29)

Ohjelman lisäksi joka toinen viikko oli vertaisryhmä ”vertsikka”, joka oli vapaamuotoisempaa yhdessäoloa. Tapaamiset muotoutuivat ryhmän toiveiden mukaan ja olivat usein toiminnallisia. Tapaamisen aikana myös purettiin edellisen kerran työskentelyä ja ohjaaja kyseli jokaiselta kuulumisia. ”Vertsikka” koettiin hyväksi, jos siinä oli sama vetäjä kuin ryhmässä muutoin. ”Vertsikan” kuvattiin olevan rentouttavaa yhdessä olemista ja tekemistä. Toisten vanhempien kanssa oli helppo jutella ja jakaa asioita, kun olemisen ja tekeminen ei ollut niin ohjattua.

Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että ohjelma oli monelle vanhemmalle terapeutin ja intensiivinen kokemus. Jokainen vanhempi joutui käymään syvällä sisimmässään, purkamaan itseään, jotta voi eheytyä. Tämä vaati vanhemmalta paljon, eikä olisi mahdollista, jos samanaikaisesti eläisi kriisiä omassa elämässään tai perheessään. Vanhemmat kokivat oppineensa ymmärtämään ohjelman aikana mikä on minun omaa elämää ja mikä siihen vaikuttaa, sekä saaneensa työkaluja oman elämänsä jäsentämiseen. Ohjelma koettiin eheyttävänä kokemuksena, jossa oma sisäinen kaaos pääsi purkautumaan. Kristerin (2002) mukaan riittävän hyvä vanhempi on sinut itsensä kanssa ja tietää miten hän toimii. Vanhempi uskaltaa itse näyttää tunteitaan ja tukee myös muita perheenjäseniä tunteiden ilmaisemisessa. Eräs vanhempi kuvasi, kuinka hän on käynyt vuosia eri terapioissa, eikä niistä yksikään ole tehnyt sitä, mitä tämä ohjelma hänelle teki:

”Mes-ohjelma oli ehkä se semmonen eheyttävä... Siin kohtaa kun mes-ryhmä alko niin mietittiin ihan et olisko terapian paikka... Ku mes-ryhmä alko niin päädyttiin katotaan tää ensiks ja sitten vasta jos vielä on tarvetta terapiaan.

H: *Tuliko tarve?*

V: *Ei tullu.”* (30)

Kysymykseen siitä, mistä muutos syntyi ja miten se mahdollistui, ei ole helppo vastata. Jokaiselle vanhemmalle se oli oma polkunsä, jota on ollut hirvittävän vaikea sanoittaa toiselle ihmiselle. Sen tietää ja tuntee vain itse, mutta myös toiset, läheiset ihmiset näkevät sen. Muutoksen mahdollistajana on kuitenkin haastattelujen perusteella ennen kaikkea ohjelma ja toiset vertaiset.

H: *”Mistä se muutos syntyi?*

V: *En mä tiedä... se vaan jotenkin yht’äkkiä tuli, kai se on kun mennään niin, mietitään noita ihan sieltä omasta lapsuudesta asti niitä juttuja ja sit vaan kaikki asiat lokahtaa jotenkin... Mä oon it käynyt terapioissa pitkin elämäni eikä ne oo tehnyt sellasta mitä tää ryhmä teki.”* (31)

Voimaantumisen ihmisenä toi myös myönteistä muutosta omaan vanhemmuuteen. Useat vanhemmuutta ja vertaistukea tutkineet ovat päätyneet samaan tulokseen. Vanhemmuuteen koetaan

saatavan tukea, varmuutta ja voimaa toimia vanhempana, sekä itsetuottamus vahvistuu. (esim. Haaranen 2012; Pelkonen 1994 & Vanhanen-Silvendoin 1996)

Oma sisäinen kehitys ja muutos, joka tapahtuu pysähtymällä oman elämänsä historian äärelle ja tulevaisuuteen katsomalla, sekä terapeutin oman ja ryhmässä tapahtuvan työskentelyn avulla, vaikuttaa kokonaisvaltaisesti ihmiseen ja hänen suhtautumiseensa ennen kaikkea perheeseen. Tästä prosessista vanhemmat minulle puhuivat, jokainen omasta elämänsä historiastaan ja -tilanteestaan käsin. Jokainen vanhempi oli mennyt askel askeleelta eteenpäin. Monet vanhemmat kertoivat huimia kasvutarinoita, jotka kokosin teemoittain. Oma käsitykseni on, että ohjelmalla oli merkitystä näiden kasvutarinoiden syntymiseen ja mahdollistumiseen. Monet vanhemmat tekivät ohjelman aikana töitä itsensä kanssa myös itsenäisesti kirjoittamalla omia henkilökohtaisia ajatuksiaan talteen. Mes®-ohjelman aikaansaama prosessi on monilla vanhemmilla jatkunut keskusteluilla oman perhetyöntekijän kanssa.

7.3 Yhteinen jaettu kokemusmaailma

Vertaisryhmästä tekee merkityksellisen nimenomaan muiden, vertaisten läsnäolo. Vertaistuki ei ole vain saamista itselle, vaan se on itsestä antamista myös toiselle. Voimaantumisen on kyse vastavuoroisuudesta. Useiden suomalaisten ja kansainvälisten tutkimusten mukaan vertaisryhmään osallistuvat vanhemmat arvostavat saamaansa tiedollista ja emotionaalista tukea vertaisilta. Ryhmän jäsenillä on usein kokemus siitä, että muut samassa elämäntilanteessa olevat ihmiset ymmärtävät heitä parhaiten. Parhaimmillaan samaistumisen kokemukset voimaannuttavat vanhempia. (Hjelte, Sjöberg, Westerberg & Hyvönen 2015; Hiltunen 2015.)

Ryhmässä sai puhua omasta elämäntilanteestaan, perheestään ja siihen liittyvistä haasteista avoimesti ja tietäen, että muut ymmärtävät mistä puhutaan. Jollekin vanhemmalle vertaisryhmä oli ensimmäinen paikka, jossa saattoi puhua pahan olonsa pois. Vertaisryhmässä on lupa kokea erilaisia tunteita, myös kielteisiä. Siellä voi itkeä ja huutaa pahaa oloaan pois ilman että kukaan tuomitsee sinua. (Hjelte ym. 2015.) Monet vanhemmat kertoivat, kuinka merkityksellistä oli kuulla, kuinka muissakin perheissä on haasteita. Tämä toi kokemuksen siitä, ettei ole asioiden kanssa yksin tai

epäonnistunut ihmisenä tai vanhempana. Samanlaisten tunteiden jakaminen äitiydestä, syyllisyydestä ja siitä, ettei ole tarpeeksi, oli tärkeää. Kyse ei ollut vain siitä, että sai jakaa perheen sen hetkistä tilannetta, vaan oli tärkeää kuulla, että myös muilla on ollut esimerkiksi vaikea lapsuus. Puhuminen auttoi vanhempia purkamaan omaa syyllisyyttään, joka helpottaa pitkällä aikavälillä myös omaa olemista ja synnyttää mielen tasapainoa. Samalla oma olo helpottui. Vertaisryhmän suvaitseva ilmapiiri antaa mahdollisuuden oman elämän tarkasteluun ilman syyllisyyden kokemusta. Tunne siitä, että on rakastettu ja hyväksytty saa ihmisen eheytymään. (emt.)

”...me saatiin sieltä niin, kun sinne antoi, sieltä sai tuplaten takaisin. Kun lähdettiin pois tuntu et taas on yksi kivi tipahtanut hartioilta pois, se oli keventy koko aika ku sä sait jutella siellä niille naisille, ketä siellä oli, sitten ne naiset anto sulle vastauksiakin siihen ongelmaan, mitä sulla siellä oli.” (32)

Toisaalta, kun kuuli muiden perheiden tilanteista, vanhempi saattoi huomata ja kokea kiitollisuutta siitä, että omassa elämässä on myös paljon hyvää. Yhteisesti jaettujen elämäkokemusten ja tunteiden jakaminen helpotti omaa oloa. Vanhempi koki myötätuntoa, läheisyyttä ja sai rohkeutta avautua omista kokemuksistaan. Vanhempien mukaan toisten kertomusten kuunteleminen ja niiden kommentoiminen auttoi itseä hoksaamaan myös omasta itsestään ja elämästään jotain uutta. Toisten kertomukset auttoivat muistamaan myös omia kokemuksia. Hjelten ym. (2015) tutkimuksen mukaan auttamisen kokemus nostaa ihmisen itsearvostusta ja –itsetuntoa sekä tuo tarkoitusta elämään.

”... se tavallaan avas niitä muistikuvia sieltä kun joku sano et meillä oli tällee että, sit on niin muuten meilläkin, nythän mä muistan, että meillä toimittiin näin... Et sieltä aukes niitä muistikuvii sielt lapsuudesta nuoruudesta ja sieltä mut myöskin se että sä jaat sen tiedon et, tavallaan sä et jää sit yksin pyörittää” (33)

”...se on kyllä mielenkiintoista ja hienoakin nähdä et kyl mä oon vanhempikin kuin moni heistä siellä et saatoin olla myös sillain apuna ja tukena varmaan et semmonen tunne omasta itsestäni siellä välillä tuli mut ei se mua haitannu ollenkaan, kivahan se on jos pystyy olemaan sydämellisesti myötäelämässä ja tukemassa.” (34)

Amerikkalaisissa vertaisryhmissä vanhempien tarve tiedon saamiseen erityisesti sosiaalipalveluista ja palvelusysteemin ymmärtämisestä on tutkimusten mukaan erityisen tärkeää (Hjelte ym. 2015). Näkemykseni mukaan suomalaisissa, sosiaalialan vertaisryhmissä tiedon jakaminen on hieman toisenlaista. Yhtäältä kyllä tiedon jakaminen palveluista ja etuuksista on merkityksellistä ja tarpeellista, mutta tiedon jakamisen ja saamisen tarve näyttää liittyvän enemmän vanhempien ryhmissä ensisijaisesti itse vanhemmuuteen, lasten hoitoon ja kasvatukseen -tyyppisiin asioihin. Samoin haastattelemani vanhemmat kertoivat tiedon saamisesta ja jakamisesta kyseisiin asioihin, mutta toiseksi myös eri viranomaisten kanssa toimimiseen. Kolmantena asiana vanhemmat kokivat saaneensa keinoja ja työkaluja omaan elämäänsä. Työkaluilla tarkoitettiin ohjelmassa käytettyjä kartoja, jotka vanhemmat olivat saaneet itselleen ohjelman päätyttyä. Monet vanhemmat jatkoivat niiden parissa työskentelyä myös ohjelman jälkeen.

Muutoksen mahdollisuus voidaan nähdä silloin, kun ihminen pääsee jakamaan omia ongelmiaan vertaisten kanssa ja saa heiltä uusia ratkaisutapoja (Palojärvi 2009). Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että vertaistuella on suuri merkitys vanhempien jaksamiseen ja elämänhallinnan vahvistumiseen. Vertaistoiminnassa ihminen on keskeisenä toimijana omien kokemustensa kautta. Vertaisten avulla omat kokemukset on mahdollista muuttaa voimavaroiksi ja löytää näin itselle ja perheelle parhaiten sopivia ratkaisuja arkipäivään.

7.4 Vertaisryhmän luottamus ja ohjaajan rooli

Ohjelman onnistumisen kannalta on erityisen tärkeää, että ryhmän jäsenet voivat kokea luottamusta niin ryhmän muiden jäsenten kuin ohjaajankin taholta. Näin näytti olevan myös tässä ryhmässä. Vertaisryhmiä koskevassa tutkimuksessa luottamus on yksi tärkeä elementti ryhmän onnistumisen kannalta. Tunne siitä, että ryhmä on vastaanottava, lämmin, ymmärtävä ja lojaali, saa vanhemmat tuntemaan olonsa turvalliseksi ja ymmärretyiksi. Vain yksi vanhemmista kertoi, ettei se ryhmä jossa hän oli mukana, tuntunut omalta. Vertaisten kanssa jaetaan ohjelman aikana henkilökohtaisia asioita ja elämän kipupisteitä, jolloin luottamuksen täytyy olla vahva. Itseäni hämmästytti vahva luottamuksen määrä, joka näytti olevan läsnä ensitapaamisista lähtien. Vanhempien mukaan luottamuksen syntymiseen vaikutti ohjaajan rooli, konkreettiset ”säännöt”, kuten

vaitiolositoumuksen allekirjoittaminen ja asiasta ääneen puhuminen, ettei kuulluista puhuta ryhmän ulkopuolella.

”...me allekirjoitettiin se oli semmonen sitoumus, mitään mitä siellä näkee tai kuulee ni mitään ei kerrota eteenpäin. Vetäjä oli tärkein ja sit se sitoumus ja sit tietysti se ryhmä, ne ihmiset jokainen tuli sinne oman tarinansa kanssa, jokaisella oli joku juttu minkä takia tuli sinne, kukaan ei ollu semmonen superäiti, supermenestyjä, jokaisella oli joku kompastuskivi elämässään et oli päätynyt lastensuojelunpiiriin ja MES-ryhmään.” (35)

Myös ryhmän ilmapiiri toi luottamusta ja turvallisuutta. Ryhmiä kuvattiin avoimiksi ja sydämellisiksi, paikaksi, jossa on helppo puhua. Luottamusta ja turvallisuutta loi myös tieto siitä, että jokainen siellä oleva vanhempi on mukana oman elämäntarinansa kanssa. Luottamus saattoi olla niin suurta, että vanhempi uskaltautui kertomaan myös jotain sellaista, jota vain harva tiesi. Samanlaiseen tulokseen on tullut myös Haaranen (2012, 60-62).

Vertaisryhmän ohjaaja koettiin merkitykselliseksi ohjelman onnistumisen kannalta. Ohjaajat saivat myönteistä palautetta vanhemmilta ja heitä keuhuttiin suunnattoman paljon. Ohjaajasta teki hyvän hänen kykynsä ottaa ryhmä ja työskentely haltuun, ohjaaja sai puhumaan, piti huolen, että jokainen tuli kuulluksi ja antoi uusia näkökulmia keskusteluun, sekä esitti avaavia kysymyksiä. Ohjaajalla oli myös merkitystä omien tunteiden, etenkin syyllisyyden ja häpeän tunteiden käsittelyssä. Parhaimmillaan ohjaaja antoi vanhemmalle voimaa ja tukea. Ohjaajan olemuksella oli merkitystä myös vanhemman kokemukseen voimaantumisesta.

”...ja ne keuhut, (ohjaajan nimi), se on sen luontonen ihminen et siitä saa voimaa, siitä itekin voimaantu.” (36)

MES® -ohjelman ohjaajat ovat kaikki käyneet tai kävivät samaan aikaan omaa henkilökohtaista MES® -ohjelmaa läpi. Tämä koettiin hyväksi, koska tällöin ohjaaja pystyi ymmärtämään vanhempien kokemia tunteita prosessin aikana. Myös Haaranen (2012) on päätenyt omassa tutkimuksessaan samaan. Osalle vanhemmista oli merkityksellistä myös se, että työskentely jatkui kotona oman perhetyöntekijän kanssa sekä ryhmän aikana, että ryhmän päättymisen jälkeen.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkielmani tavoitteena oli selvittää, miten vanhemmat ovat kokeneet voimaantuneensa vanhempina MES®-ohjelman tukemana sekä millaisia muutoksia vanhemmat ovat kokeneet vanhempina toimimisessaan ja itsessään MES®-ohjelman aikana ja sen jälkeen. Tarkoitukseni oli kuulla vanhempien omia kokemuksia, jolloin jokainen vanhempi on voinut arvioida omaa voimaantumistaan omista lähtökohdistaan ja omasta elämästään käsin. Kokemustiedolla tarkoitetaan sosiaalityössä eri osapuolten, kuten vanhempien, läheisten, lasten tai työntekijöiden kokemuksia. Kokemusten tutkimista voidaan pitää merkityksellisenä lastensuojelun menetelmien ja toiminnan kehittämisen kannalta. (Pekkarinen 2011, 51.) Tutkielmaani varten haastattelin kymmentä vanhempaa, jotka olivat osallistuneet *Neljä Astetta Oy:n* MES®-ohjelmaan lastensuojelun avohuollon tukitoimena. MES®-ohjelma on ammatillisesti ohjattu vertaisryhmä, jonka tavoitteena on vahvistaa vanhempia heidän omassa vanhemmuudessaan, sekä tukea ihmisen kokonaisvaltaista kasvua ja elämänhallinnan vahvistumista.

Tutkielmani on aiheeltaan sensitiivinen ja herkkyys tutkijana on auttoi minua kuulemaan vanhempien kipeitä tunteita, mutta myös kasvutarinoita, joita jokaisen vanhemman MES®-ohjelman läpikäyminen oli omalla tavallaan ollut. Monen vanhemman kohdalla matka jatkuu edelleen. Tutkielmani teon aikana pidin koko ajan mielessäni sen, että jokaisella haastattelemani vanhemmalla on oma autenttinen tarinansa, jonka hän oli halunnut minulle jakaa. Juuri tästä lastensuojelussa ja MES®-ohjelmassa on kyse; ihmisten kohtaamisesta ja herkkyydestä kuulla heitä sekä tukea jokaista heidän omia vahvuuksiaan hyödyntäen.

Tutkielmani tulokset jaoin kolmeen osa-alueeseen koskien vanhempien voimaantumisen kokemusta. Ensinnäkin *vanhempien voimaantuminen tapahtui ennen kaikkea ihmisenä*. Tämä merkitsi jokaisen vanhemman omaa kasvuprosessia. Suurimmat muutokset tapahtuivat vanhempien oman itsetunnon ja -luottamuksen kohentumisena, omien tarpeiden näkemisenä ja niistä kiinni pitämisenä, sekä omien rajojen löytämisenä. Muutokset merkitsivät sitä, että vanhemmat oppivat tuntemaan itseään paremmin ja heissä ihmisinä tapahtui vahvistumista. Joidenkin vanhempien mukaan ohjelma oli voimavaroja esiin tuovaa ja eheyttävää aikaa omassa elämässä. Vanhemmat

kykenivät myös ottamaan vastuuta omasta elämästään ja valinnoistaan. Vanhempien käyttäessä aikaa myös itseensä, näkyi se oman jaksamisen kohentumisena ja oman hyvinvoinnin jakamisena myös muulle perheelle. Vanhemmat jaksoivat olla entistä enemmän läsnä koko perheelle. Pitkäsen (2011, 24) tutkimuksen tulokset vanhempien kuntoutumisesta ovat samankaltaisia omien tulosteni kanssa. Vanhempien kuntoutuminen näkyi omien voimavarojen lisääntymisenä, elämäntilanteen ja arjen toiminnan vahvistumisena, sekä vastuunottona omasta ja perheen elämästä.

Merkityksellisenä pidän erityisesti vanhempien omien rajojen löytymistä ohjelman aikana. Vanhemman löytäessä omat rajansa, hänellä on yhteys omiin tunteisiinsa ja tarpeisiinsa ja sitä kautta vanhemmalla oli mahdollisuus miettiä millaisissa ihmissuhteissa he haluavat olla ja mille asettavat lapsensa alttiiksi. Osa vanhemmista kertoi haastavista ja turvattomistakin parisuhteista irrottautumisesta. Näin he pystyivät turvaamaan itsensä, mutta myös takaamaan lasten turvallisuuden. Parisuhteissa vahvistuttiin myös puhumaan avoimemmin ja olemaan aktiivinen parisuhteen osapuoli.

Toinen *voimaantumisen kokemus liittyi omaan vanhemmuuteen*. Vanhemmat tulivat tietoisemmiksi omasta vanhemmuudestaan ja siihen vaikuttavista asioista. Vanhemmat tulivat myös tietoisiksi oman lapsuutensa kokemusten ja omien vanhempien kasvatuksen merkityksestä omaan vanhemmuuteensa (myös Pitkänen 2011, 103). Vanhemmat saivat omaan vanhemmuuteensa uutta näkökulmaa ja vahvuutta, sekä tapoja toteuttaa sitä lasten kasvatuksessa. Ohjelman ja tutkielmani yksi keskeinen teema oli riittävä vanhemmuus. Riittävää vanhemmuutta arvioidaan lastensuojelussa jatkuvasti ja sen vahvistuminen on keskeinen asia lastensuojelutyössä. Haastatellut vanhemmat kuvasivat riittävän vanhemmuuden olevan muun muassa rakkautta, tunnesuhde lapseen, läsnäoloa, turvallisuutta ja rajojen asettamista. Kokemus siitä, olenko minä riittävän hyvä vanhempi, näytti muuttuva ohjelman aikana myönteiseen suuntaan. Suurin osa vanhemmista koki olevansa haastatteluhetkellä riittävän hyviä vanhempia, mutta vanhemmuus vahvistui ja kehittyi ohjelman aikana. Vanhemmuus voidaan nähdä motivaation lähteenä kuntoutumisessa (Pitkänen 2011, 26). Ennen ohjelmaa vanhemmuus kuvautui joidenkin vanhempien puheessa epävarmuutena. Vaatimukset omaa vanhemmuutta kohtaan saattoivat olla kohtuuttomia. Kohtuuttomuuden kokemusta itsessään loivat niin vanhemmat itse kuin toiset vanhemmat. Ohjelman aikana syyllisyyden tunteita oli pystytty puhumaan ja purkamaan. Myös suorittamisen tarve väheni.

Vanhemman, varsinkin äitien syyllisyydestä puhuttiin paljon. Äitien kantama syyllisyys on ollut myös yksi sosiaalityön tutkimuksen kohde (Berg 2008).

Useimmat vanhemmat oppivat uudelleen nauttimaan olemisesta lapsen kanssa. Vanhemman voimaantuminen vapautti energiaa myös lapsen kanssa olemiseen ja lapsen huomioimiseen. Lapsen kanssa vietettyä aikaa kuvattiin myös hetkessä olemiseksi. Vanhempi jaksoi ottaa vastaan lapsen tunteita, myös negatiivisia ja oppi ymmärtämään lapsen tunnetiloja paremmin. Myönteinen suhde toi molemmille osapuolille hyvän olon tunteen ja samalla se toi seesteisyyttä koko perheen tunneilmapiiriin. Vanhemman voimaantuessa myös kyky omaan itsehillintään kasvoi, joka näkyi rauhallisuuden lisääntymisenä. Perheessä kesti paremmin erilaisia tunteita ja niitä oli lupa näyttää, mutta niiden näyttäminen ei enää mennyt huutamiseksi tai tavaroiden heittämiseksi. Vanhempi pystyi tukemaan lapsen tunteita ja tunteiden ilmaisua ja luomaan turvallisen ilmapiirin.

Kolmanneksi ohjelmalla oli merkitystä *vanhempien sosiaaliin suhteisiin sekä kiinnostuksen ja uskalluksen lisääntymiseen lähteä toteuttamaan itseään myös kodin ulkopuolelle*. Vertaisryhmästä saatiin uusia ystäviä, joita tavattiin myös ryhmän päättymisen jälkeen. Useimmissa tutkimuksissa uusien sosiaalisten suhteiden löytymistä vertaisryhmistä pidetään merkityksellisimpänä asiana. Vertaisryhmien ei tarvitse olla vain elämäntilanteiden ja erilaisten kriisien käsittelyn paikka, vaan se voi laajentua myös ystävyudeksi ja yhteisöllisyydeksi (Hyväri 2005, 215).

Osa vanhemmista hakeutui opiskelemaan tai töihin. Liitän tämän voimaantumisen ennen kaikkea kokemukseen siitä, olen tarpeellinen ja kuulun johonkin. Ihmisyyttä ja tärkeyden tunnettamme määrittää vanhemmuuden lisäksi myös muut roolit, kuten opiskelijan tai työntekijän rooli. Näitä rooleja pidetään tärkeänä oman itsetuntonne, identiteettimme ja yhteiskunnasta oman paikan löytämisen kannalta. Suomalaisessa yhteiskunnassa työssäkäyntiä pidetään merkityksellisenä osallistumisen muotona. Työelämän ulkopuolelle jääminen näyttää johtavan pitkällä aikavälillä sosiaaliseen syrjäytymiseen, jolla on negatiivisia vaikutuksia ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja terveyteen. (Osallisuus 2016.)

Toisena tutkimuskysymyksenäni oli, mikä tai mitkä asiat edesauttoivat muutosta. Haastattelujen perusteella *voimaantuminen niin ihmisenä kuin vanhempana mahdollistui MES® -ohjelman ja*

vertaisten avulla. Ohjelmassa kaikista merkityksellisintä näytti olevan oman lapsuuden ja nykyisyyden käsittely. Tämän teeman käsittely oli vanhemmille raskasta mutta merkityksellistä, koska sitä kautta heidän oli mahdollista ymmärtää itseään nyt ja omaa tapaansa olla vanhempi. Vanhemmat ymmärsivät työskentelyn aikana, että omat toimintatavat ja käsitykset vanhemmuudesta tulevat omasta lapsuudesta. Tämän ymmärtäminen mahdollisti myös muutoksen omassa elämässä. Oman historian käsittely kuvautui haastattelussa hyvin terapeuttiseksi kokemukseksi. Ohjelman aikana vanhemmat kertoivat omasta eheytymisestään, jolloin oma sisäinen kaaos purkautui ja vanhemmat tulivat tietoisemmaksi omasta elämästään. Ohjelman aikana syntynyt uudenlainen kuva itsestä ihmisenä ja vanhempana mahdollistui vanhempien mukaan joutuessaan katsomaan itseään peilistä - kohtaamaan itsensä ja käymään läpi omaa elämäänsä aina lapsuudesta tähän päivään ja tulevaisuuteen.

Useissa suomalaisissa ja amerikkalaisissa tutkimuksissa on päädytty siihen, että vertaisryhmä on hyvä tukimuoto vanhempien kuntoutumisessa (esim. Barth ym. 2005; Franks ym. 2013; Hiltunen 2015; Hurley ym. 2012; Pitkänen 2011). Vertaisryhmästä merkityksellisen tekee toiset vertaiset, joiden kanssa voi jakaa samankaltaisen kokemuksen. Vertaisryhmä saattoi olla ensimmäinen paikka, jossa oman pahan olon purkaminen koettiin turvalliseksi. Voimaantumisessa keskeistä on omien kokemusten jakaminen turvallisessa ilmapiirissä, missä voi kokea itsensä hyväksytyksi ja tasavertaiseksi muiden kanssa (Siitonen 1999, 161-164).

Haastattelun mukaan vanhemmille oli merkityksellistä kuulla, kuinka muissakin perheissä on haasteita ja ettei asioiden kanssa olla yksin. Tämä toi vanhemmille myös kokemuksen siitä, etteivät he ole epäonnistuneet vanhempana tai ihmisenä. Häpeä ja syyllisyys ovat tunteita, joista on vaikea puhua. Vertaisryhmässä jaetut kokemukset auttavat vanhempia purkamaan myös näitä tunteita. Jaettu kokemus tuo tunteen myös siitä, ettei ole yksin, jolloin sillä on myös yksilöä voimaannuttava kokemus. (ks. Hiltunen 2015.) Omien kokemusten jakaminen ei olisi mahdollista ilman turvallista ilmapiiriä. MES®-ohjelmassa ryhmän turvallisuuteen on kiinnitetty erityistä huomiota. Ryhmän alkaessa jokainen vanhempi allekirjoitti vaitiolositoumuksen ja ryhmässä käytiin keskustelua siitä, ettei ryhmässä kuulluista asioista puhuta ryhmän ulkopuolella. Turvallisuutta lisäsi myös tieto siitä, että on lupa olla hiljaa ja kuunnella. Ohjaajan kyky ohjata keskustelua ja olla läsnä oli myös merkityksellistä ohjelman onnistumisen kannalta.

Ne asiat mitä MES® -ohjelman aikana jaetaan vertaisten kanssa, eivät ole jaettavissa kenen tahansa vanhemman kanssa. Ne kokemukset, joita vanhemmat ovat jakaneet ovat osittain sellaisia, joita monet vanhemmat eivät ole kokeneet. Näin ollen he eivät voi myöskään jakaa samanlaista ja yhteistä kokemusta. Tämän vuoksi on perusteltua, että ne perheet, jotka tarvitsevat erityistä tukea saavat oman vertaisryhmänsä. Vanhempien on silloin helpompi kokea olevansa hyväksytyjä ja puhua rehellisesti myös negatiivisesti koetuista tunteista.

Voimaantuminen voidaan nähdä prosessina, jossa muutokset elämän yhdellä osa-alueella vaikuttavat myös elämän muihin osa-alueisiin. Näin tapahtui myös vanhemmille ohjelman aikana. Hyvinvoiva ihminen antaa hyvää niin lähipiirilleen kuin yhteiskunnallekin. Voimaantuminen kietoutui monen asian ympärille ja näitä asioita on mahdotonta erottaa toisistaan. Siitosen (1999) mukaan voimaantunut ihminen on löytänyt omat voimavaransa, joka näyttää toteutuneen ohjelmassa mukana olleilla vanhemmilla. Tärkein anti ohjelmalla on mielestäni siinä, että sen aikana on mahdollisuus kasvaa ihmisenä ja voimaantua. Kun vanhempi on sinut itsensä kanssa, hänellä itsellään on hyvä olla. Vanhemman omalla hyvällä ololla on valtava merkitys myös vanhemmuudelle sekä vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen. Vanhemmaksi tullaan lapsen syntymän myötä, mutta vanhemmuutemme vaikuttaa vahvasti omat lapsuuden kokemuksemme. Lapsena kaltoin kohdelluksi tullut vanhempi joutuu tekemään enemmän töitä oman vanhemmuutensa eteen. Saatuja ja opittuja malleja joutuu pohtimaan, jotta voi itse ratkaista kysymyksen siitä, millainen vanhempi minä haluan olla lapselleni. Tämä prosessi on ollut haastattelemieni vanhempien mukaan raskas, mutta merkityksellinen ja tärkeä oman eheytyksen kannalta. Näen sen myös itse merkityksellisenä asiana, koska tiedämme jo useiden tutkimustenkin kautta, että haasteet perhesuhteissa ja elämäntavoissa periytyvät.

Lastensuojelussa puhutaan paljon ylisukupolvisuudesta, joka pitäisi pystyä pysäyttämään. Lastensuojelussa puhutaan voimaantumisen sijaan kuntoutumisesta. Vanhempien kuntoutuminen ja ylisukupolvisuus voidaan liittää yhteiseen kokonaisuuteen, jossa kuntoutuminen merkitsee toimintaa, jolla ylisukupolvisuus voidaan katkaista. Pitkäsen (2011) mukaan vanhempien kuntoutumisen tarve rakentuu suhteessa elämänselämään. Elämänselämä voi sisältää merkittäviä kokemuksia, joilla on vaikutusta siihen, mistä kaikesta vanhemman tulisi kuntoutua ja minkälaiset tuen vastaanottamisen mahdollisuudet vanhemmalla ovat.

Tutkielmani tulokset olivat erittäin myönteisiä ohjelman suhteen. Tutkijana olen joutunut pohtimaan, miksi kukaan vanhemmista ei kritisoinut ohjelmaa tai kokenut sen olleen täysin hyödytön. Oliko mahdollisesti kyse siitä, että sain vanhempien yhteystiedot yritykseltä, joka ohjelmasta vastaa, jolloin vanhemmat voidaan valita kertomaan myönteisistä kokemuksista. Vai onko kyse kuitenkin siitä, että jokainen vanhempi on ollut oikeasti tyytyväinen 15 kuukautta kestäväen intensiivisen ohjelman antiin. En usko, että motivaatio näin pitkään ohjelmaan riittää, jos siihen osallistuminen koetaan itselle turhana. Näin ollen ohjelmasta jää pois ne vanhemmat, joiden motivaatio on heikko tai heidän elämäntilanne on sellainen, ettei ohjelman läpikäyminen ole mahdollista.

Ohjelmien käyttö sosiaalityössä on Suomessa hyvin uutta, mutta tulevaisuudessa erilaiset ohjelmat varmasti rantautuvat myös suomalaiseen sosiaalityöhön. Ohjelmien hyödyllisyyttä on tutkittu paljon Yhdysvalloissa, jossa niiden käyttö lastensuojelussa on yleistä. Britaniassa, jossa erilaisia mittareita on käytetty lastensuojelussa jo hyvin pitkään, on syntymässä vastaliike, jonka mukaan tiukkaan standardoidut työprosessit eivät auta työntekijää kohtaamaan perheiden arkisia tarpeita. Tehokas byrokratiatyö ei pysty tunnistamaan ihmisen elämän moninaisuutta ja ihmisten keskinäisen riippuvuuden merkitystä. Ihmisen hyvinvoinnin kannalta merkityksellistä on ihmisen oman toimintakyvyn ja muutosta tukevien mahdollisuuksien edistäminen. Ihmisen toimintakyky kasvaa ihmisessä itsessään, jos sille vaan annetaan mahdollisuus. (Satka 2015, 349-350.) Olen Satkan kanssa samaa mieltä. Lastensuojelutyö pitää nähdä ennen kaikkea ihmisten toimintakykyä ja voimaantumista tukevana työnä. Tämä vaatii yksilöllisiä palveluita, joiden järjestämiseksi työntekijän tulisi asettua kuulemaan asiakkaan omaa elämäntarinaa ja tuen tarvetta. Tarvitaan entistä enemmän joustavia tukitoimia, joita voidaan räätälöidä tarpeen mukaan. Pitkänen (2001) on esittänyt samanlaisen kehittämisen tarpeen kuntoutumisen näkökulmasta.

Ajattelen MES®-ohjelman olevan yksi keino tukea vanhempien omaa voimaantumista ja erityisesti se näyttää olevan hyödyllistä yhdistettynä perhetyöhön. Se on ohjelma, jossa edetään tarkan sisällön mukaisesti, mutta se mahdollistaa yksilön oman sisäisen kasvun ja kehityksen. Toiseksi sen merkityksellisyys on vertaistuen. Vertaisryhmien merkityksellisyys vanhemmille on todettu jo useissa kansainvälisissä ja suomalaisissa tutkimuksissa. Sosiaalityön näkökulmasta vertaistuen ja ammattiavun yhteistyöllä pystytään tuottamaan osallisuutta ja voimaantumisen kokemuksia.

Työskentely ehkäisee uudenlaisia ongelmia ja ihmisten pahoinvointia. Ammattilaisten tehtävä on luoda sellaisia rakenteita, jotka mahdollistavat muutoksen ja voimaantumisen. (Palojärvi 2009).

Lastensuojelussa vaikuttavuuden tutkimus on todettu haasteelliseksi, koska työn asiakasvaikuttavuutta ei systemaattisesti arvioida. Tehdyistä asiakaskohtaisista arvioinneista ei myöskään koota yhteenvetoja, jotka kertoisivat sosiaalityön onnistumisesta. Tutkimuksen esteenä nähdään usein se, että ihmisen elämään vaikuttavat monet tekijät niin yksilö, yhteisö kuin yhteiskunnallisellakin tasolla, jolloin on vaikea arvioida, kuinka jokin yksittäinen tukitoimi on vaikuttanut. Kaiken kaikkiaan asiakkaiden kokemukset eivät välity toiminnan kehittämiseen. (Rousu & Holma 2004, 21.) Myöskään tämä tutkielma ei vastaa kuin pieniltä osin vaikuttavuuden arviointiin. Tällä tutkielmalla pystytään kuitenkin vastaamaan siihen kysymykseen, miten mukana olleet kymmenen vanhempaa ovat kokeneet ohjelman ja millaisista voimaantumisen kokemuksista he kertovat omassa elämässään. Tutkielma on kuvaus näiden vanhempien näkemyksistä. Pohjolan (2012) mukaan sosiaalityössä tavoitellaan ongelmallisen tilanteen muuttumista paremmaksi, jolloin työn vaikuttavuus on yksi sosiaalityön tavoite. Rousun (2007, 286-287) mukaan lastensuojelun kriittisiä menestystekijöitä ovat muun muassa toimintaprosessit, jotka edistävät asiakaan voimavaraistumista ja asiakkaan kokemusta elämänlaatunsa kohentumisesta. Sosiaalityön keskeisenä tavoitteena voidaan pitää ihmisten vahvuuksien ja voimavarojen vahvistamista ja sitä kautta oman elämänhallinnan vahvistamista.

Jatkossa olisi tarpeen tehdä pidempikestoista vaikuttavuuden arviointitutkimusta lastensuojelun eri palveluiden ja tähän tutkielmaan peilaten eri ohjelmien vaikuttavuudesta lasten ja perheiden elämään. Vaikuttavuutta tulisi arvioida ensisijaisesti asiakkaiden omista kokemuksista käsin. Yhteiskunnallisesti ja palvelujen järjestämisen näkökulmasta tarvitaan kriittistä arviointia palveluiden vaikuttavuudesta, mutta myös kustannustehokkuudesta. Pitkällä aikavälillä oikea-aikaiset ja tarkoituksenmukaiset palvelut ovat inhimillisiä ja taloudellisia resursseja säästäviä.

Vaikka tutkielmani rajautuukin koskemaan vanhempien omaa muutosta ja heidän kokemustaan omasta voimaantumisestaan, olen halunnut tuoda muutoksen merkityksen esille myös palvelun vaikuttavuuden näkökulmasta. Lastensuojelussa perheitä tuetaan erilaisin avohuollon tukitoimin. Lisäksi lastensuojelu tekee yhteistyötä perhettä auttavien muiden tahojen kanssa. Näitä muita

toimijoita ovat esimerkiksi psykiatria, perheneuvola ja päihde- ja mielenterveyspalvelut. Lastensuojeluperheillä ammatillinen tukiverkosto näyttää olevan hyvin monitahoinen ja moniammatillinen.

Kaikkien vanhempien lapsi tai lapset olivat lastensuojelun avohuollon asiakkaita ja heillä kävi ennen ohjelmaa ja sen aikana perhetyö. Lastensuojelun avohuollon tukitoimina vanhemmat mainitsivat perhetyön lisäksi tukiperheen, taloudellisen tuen ja avohuollon sijoituksen. Yksi vanhempi puhui myös sosiaalityöntekijän roolista perheen tukena. Lastensuojelun palveluiden lisäksi perheiden tukena oli psykiatrian palveluita, erilaisia terapioiden ja perheneuvola. Ohjelman jälkeen lastensuojelun asiakkuus päättyi viiden perheen lapsilla. Yhtä monella perheellä lastensuojelun asiakkuus jatkui niin, että perhetyö jatkoi perheen kanssa edelleen tai lapsilla oli avohuollon tukitoimena tukiperhe.

Ohjelman vaikuttavuus tulee esille yksilötasolla jokaisen vanhemman omassa muutosprosessissa, josta he kertoivat minulle haastatteluissa. Tämä muutosprosessi on tuonut hyvää niin vanhemmille itselleen kuin perheelle. Pitkäsen (2011) tutkimuksen tuloksissa vanhempien kuntoutuminen merkitsi myönteistä muutosta vanhemman elämäntilanteessa. Tärkeinä asioina muutoksessa näkyivät lapsen elämään liittyvien hyvien asioiden mahdollistuminen, vanhempien elämäntilanteen ja parantunut elämäntilanne. Lastensuojelun näkökulmasta pitkä intensiivinen työskentely näyttää kannattavalta. Monet vanhemmat kertoivat säilyttäneensä ohjelman aikana saadun materiaalin ja he ovat palanneet siihen myös ohjelman jälkeen. Osa vanhemmista jatkoi edelleen itsensä kanssa työskentelyä materiaalin avulla. Teemoja vanhemmat ovat käsitelleet sekä yksin että perhetyöntekijän kanssa.

Näyttää siltä, että vanhemmat saivat tukea omaan voimaantumiseensa nimenomaan perhetyön ja ohjelman samanaikaisuudella. Ryhmässä saatu ammatillinen tuki sekä vertaistuki ja arjessa tukena oleva perhetyö limittyivät yhteen ja yhdessä ne veivät kohti tavoitetta. Tavoitetta, joka lastensuojelun näkökulmasta on riittävän vanhemmuuden saavuttaminen ja ylläpitäminen, sekä lasten hyvinvointi. Jokaisella vanhemmalla on ollut myös omat tavoitteensa, joita kohti he ovat menneet tai ovat menossa ja osa omista tavoitteista on saavutettukin.

Kysyin vanhemmilta haastattelujen lopuksi palautetta ohjelmasta ja kenelle he suosittelisivat ohjelmaa. Jokainen haastateltava koki ohjelman omalla tavallaan itselleen merkityksellisenä kokemuksena. Ohjelma nähtiin myös tarpeellisenä muille vanhemmille. Tarvetta ei eritelty erityisesti äideille tai isille, vaan vanhemmille. Vanhempien mielestä jokaiselle vanhemmalle tai vanhemmaksi haluavalle tekee hyvää käydä läpi omaa elämäänsä. On tärkeää miettiä, miten vanhempana toimii, ettei siirrä epäedullisia kasvatustapoja sukupolvelta toiselle. Yhdessä haastattelussa tuli esille se, että ryhmästä hyötyvät vanhemmat, joilla on ylipäänsä huoli lapsesta. Kuten eräs vanhempi tiivisti:

”Vanhemmuuden jotenkin rakentamiseksi sitä tarvitaan et ihmisillä on just niin paljon on sitä syyllisyyttä ja epävarmuutta ja huonommuuden tunnetta ja ihan siis tavallaan perusäideille ja isille myös tietysti, et ei tarvi olla mikään juoppo tai hunsvotti ja vankilan käynyt että ois jotenkin ongelmii vanhemmuudessa et kaikki me tukee tarvitaan ja sitä tukee tulee ihan tämmösessä ryhmässä ihan eri lailla kun lukis vaan jotain vanhemmuuden kultasta käsikirjaa.” (37)

Osa vanhemmista toi esille, kuinka harmillista on, ettei ohjelmaan osallistuminen ole mahdollista kaikille, vaan se on rajattu lastensuojelun asiakasperheille ja vielä sen sisällä perheille, jotka ovat *Neljä Astetta Oy:n* perhetyön piirissä. Ohjelmalla nähtiin olevan paikkansa myös perussosiaalityössä tai muissa palveluissa, kuten neuvolassa tai perhekahvilassa. Ohjelma näyttäytyi lastensuojelun avohuollon tukitoimena myönteisenä palveluna.

Lastensuojelussa joudutaan myös kohtaamaan perheitä, joiden kanssa työskentely on haasteellista. Sosiaalityöntekijän esiin nostamat huolet ja vanhempien näkemys eivät aina välttämättä kohtaa. Tällaisissa tilanteissa vanhemmat saattavat kieltäytyä tarjotuista avohuollon tukitoimista tai kokevat ne ”kyttämisenä”. Sosiaalityöntekijän näkökulmasta voi näiden perheiden vanhempien motivoiminen muutokseen olla haastavaa. Ehkä he myös eniten tarvitsisivat tukea. Toisaalta ohjelma ei mielestäni palvele vanhempaa, jolla ei ole motivaatiota muutokseen. Ohjelma vaatii kuitenkin pitkän ajan sitoutumisen.

Vanhemmat pitivät ohjelmaa ylipäänsä vaikuttavana ja hyvänä, mutta myös kehittämis ehdotuksia esitettiin. Yhtenä kehitettävänä asiana pidettiin ryhmän kokoamista. Yhtenä toiveena oli, että perhetyöntekijät miettivät ryhmää kootessaan, että vanhemmat olisivat saman henkisiä, toisten vanhempien iällä tai elämäntilanteella ei ollut niinkään suurta merkitystä. Ryhmän kokoaminen tuli esille myös toisen vanhemman haastattelussa, joka pohti sitä, miten hän itse tuli päässeksi ryhmään. Haastattelussa pohdimme tätä huoli-teeman kautta, mutta tärkeä kysymys on myös se, että kuinka paljon on kyse siitä, että ryhmä päätetään perustaa ja siihen tarvitsee saada riittävästi osallistujia. Ohjelmaa tarjotaan kaikille vanhemmille ja halukkaat kopataan mukaan. Kysymys onkin lähinnä siitä, millä perusteella vanhemmat ohjautuvat ohjelmaan mukaan. Tämä jäi itsellekin harmaaksi alueeksi, koska huoli-teema ei tuottanut siihen riittävää perustelua.

Konkreettiset muutosehdotukset liittyivät ohjelman aikana läpikäytäviin teemoihin. Osa vanhemmista toivoi, että isot teemat, kuten tunnelukot, menetykset ja selviytymisstrategiat purettaisiin pienempiin osiin, jotta niitä ehtisi työstää ja sulatella. Näin teemaan pystyisi paneutumaan syvemmin. Osa kartoista tai tehtävistä tuntui myös sekavilta ja niihin toivottiin selkeyttä. Useampi vanhempi toivoi, että olisi enemmän aikaa teemojen käsittelyyn ja niistä puhumiseen. Osa vanhemmista jatkoikin puhumista esimerkiksi perhetyöntekijän tai oman hoitavan tahon kanssa. Yhden vanhemman mielestä ”vertsikka” eli kahden tunnin vertaisryhmä oli turha. Tämä johtui siitä, että siinä oli ollut eri vetäjä kuin varsinaisessa ryhmässä. Vanhempi koki, että sama vetäjä tietäisi missä mennään, eikä tarvitse kysellä niin paljon vanhemmilta asiasta. Toisille vanhemmille ”vertsikka” oli taas merkityksellinen.

Itse olen pohtinut tutkielmaa tehdessäni, voidaanko ohjelmaa kehittää siihen suuntaan, että lapset otettaisiin mukaan omaan vertaisryhmäänsä vanhempien ryhmän rinnalle. Näin lapset tulisivat entistä enemmän työskentelyn keskiöön. Toisaalta yhteisissä, koko perheen ryhmätapaamisissa pystyttäisiin todentamaan vuorovaikutusta ja tukemaan sitä vielä enemmän. Samalla lapsille todentuisi myös kokemus siitä, etteivät he ole yksin perhettä koskevien haasteiden kanssa ja myös lasten sosiaalisten suhteiden verkosto laajenisi.

Toiseksi olen pohtinut vertaisen merkitystä tuen antajana. Useimmissa vertaisryhmä tutkimuksissa todetaan, että toiselta vertaiselta on helpompi ottaa tukea ja neuvoja vastaan. Ammatillinen ohjaaja

on aina työskentelysuhteessa, joka voi jollekin olla tuen vastaanottamisen este. Vertaisohjaaja voisi olla ammattilaisen rinnalla jakamassa kokemustaan ja luoda myös uskoa siihen, että muutos voi olla pysyvää. Vertaisohjaajaa voi olla myös helpompi lähestyä omien, arkaluontoistenkin asioiden kanssa. Voisiko ohjelman käyneestä vanhemmasta tulla vertaisohjaaja?

Kolmantena asiana olen pohtinut monikulttuurisuuden näkökulmaa, jota ei tässä globaalissa maailmassa voida sosiaalityössä unohtaa. Meillä on entistä enemmän monikulttuurisia perheitä, jotka tarvitsevat myös tukea omaan vanhemmuuteensa. Monikulttuurisissa perheissä vanhemmuuden ja kasvatuksen haasteet ovat osaltaan erilaisia, koska eri kulttuurien käytännöt ja tavat vaikuttavat tapaamme olla vanhempia. Miten MES®-ohjelma jatkossa aikoo vastata tähän haasteeseen, on yksi tulevaisuuden kysymys.

9 LÄHTEET

Adams, Robert (1996) *Social work and empowerment*. Basingstoke: Macmillan press Ltd.

Alasuutari, Pertti (2014) *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino

Baker, Carolyn D. (2003) *Ethnomethodological Analyses of Interviews*. Teoksessa James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (toim.) *Inside Interviewing: New Lenses, New Concerns*. Thousand Oaks (Calif.): Sage, 395-414.

Banach, Mary & Iudice, John & Conway, Lindsay & Couse, Leslie J. (2010) Family support and empowerment: post autism diagnosis support group for parents. *Social Work with Groups* 33 (1), 69–83

Bardy, Marjatta (2013) *Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta*. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 49-78.

Bardy, Marjatta & Heino, Tarja (2013) *Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin*. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 13-42.

Barth, Richard P. & Landsverk, John & Chamberlain, Patricia & Reid, John B. & Hurlburt, Michael S. & Farmer, Elizabeth M. Z. & James, Sigrid & Mc Cabe, Kristin M. & Kohl, Patricia L (2005) *Parent-Training Programs in Child Welfare Services: Planning for a More Evidence-Based Approach to Serving Biological Parents*. *Social Work Practise* 15 (5), 353-371.

Baumrind, Diana (1967) *Child Care Practices Anteceding Three Patterns of Preschool Behavior*. *Generatic Psychology Monographs* 75, 43-88.

Berg, Kristiina (2008) *Äitiys kulttuurisina odotuksina*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto.

Bettelheim, Bruno (1987) *Kyllin hyvät vanhemmat. Kirja lastenkasvatuksesta.* Suom. Mirja Rutanen. Helsinki: WSOY.

Bigner, Jerry J. (1985) *Parent-child relations.* New York:MacMillan.

Boehm, Amnon & Staples, Lee H. (2002) The functions of social worker in empowering: The voices of consumers and professionals. *Social Work* 47 (4), 449-460.

Bowlby, John (1969) *Attachment and loss: Vol. 1, Attachment.* London: Hogart Press.

Bowlby, John (1988) *A Secure Base, Parent-Child Attachment and Healthy Human Development.* Great Britain by Routledge.

Briggs, Charles L. (2003) Interviewing, power/knowledge, and social inequality. Teoksessa James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (toim.) *Inside Interviewing: New Lenses, New Concerns.* Thousand Oaks (Calif.): Sage, 495-498.

Ellis, Carolyn & Berger, Leigh (2003) Their story/my story/our story. Including the Researcher's Experience in Interview Research. Teoksessa James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (toim.) *Inside Interviewing: New Lenses, New Concerns.* Thousand Oaks (Calif.): Sage, 467-487.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2001) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle.* Jyväskylä: PS-Kustannus, 24-42.

Franks, Sabrina B. & Mata, Francesca C. & Wofford, Erin & Briggs, Adam M. & LeBlanc, Linda A & Carr, James E. & Lazarte, Alejandro A. (2013) *Research on Social Work Practice* 23 (4), 377-382.

Forsberg, Hannele (2003) Kriittisiä näkökulmia jäljittämässä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhemurroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 7-15.

Forssén, Katja & Laine, Kaarina & Tähtinen, Juhani (2002) Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylä, 81-104.

Goldstein, Joseph & Freud, Anna & Solnit, Albert J. (1973) Beyond the best interests of the child. New York: MacMillan.

Goldstein, Joseph & Freud, Anna & Solnit, Albert J. (1980) Before the best interests of the child. London: Burnett.

Haaranen, Ari (2012) Realistinen arviointi lapsiperheiden vanhempainryhmistä. Muutokset perheen terveydessä ja vaikuttavuutta edistävät toiminnot. Akateeminen väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto, Terveystieteiden tiedekunta / Hoitotieteen laitos.

Heikkilä-Laakso, Kristiina & Heikkilä, Jorma (1997) Innovatiivisuutta etsimässä. Irtiottoa keskinkertaisuudesta. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja B 57. Turku: Turun opettajankoulutuslaitos.

Heikkinen, Alpo (2006) ”Olenko mä sitä riskiryhmää”?

Lastensuojelun poikaryhmien hyvinvoinnin muutostekijät -realistinen etnografia. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto: Yhteiskuntapolitiikan laitos.

Heino, Tarja (2013) Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 84-107.

Helminen, Marja-Liisa & Iso-Heiniemi, Mari (1999) Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Hiitola, Johanna (2015) Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere: Tampere University Press.

Hiitola, Johanna & Heinonen, Hanna (2009) Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 46/2009. Helsinki: Yliopistopaino.

Hiltunen, Tarja (2015) Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylä: University Printing House.

Hirsjärvi, Sirkka (2013) Tutkimustyypit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa Sirkka Hirsjärvi & Pirkko Remes & Paula Sajavaara (toim.) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi, 204-212.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2010) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hjelte, Jan & Sjöberg, Magdalena & Westerberg, Kristina & Hyvönen, Ulf (2015) From Thought to Action: Young Parents' Reasons for Participation in Parenting Support Groups at Child Welfare Centers. *Social Work in Public Health* 30 (6), 516-533.

Hoghugh, Masud (2004) Parenting – an introduction. Teoksessa Masud Hoghugh & Nicholas Long (toim.) *Handbook of parenting*. Lontoo: Sage Publications, 1-18.

Hokkanen, Liisa (2003) Vapaaehtoinen ja vertainen auttaminen. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hokkanen, Liisa (2009) Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-Kustannus, 315-337.

Hokkanen, Tiina (2002) ”Sitä eletään sitä eronneet perheen elämää” Vanhempien ja lasten väliset suhteet. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-Kustannus, 119-140.

Holland, Sally (2004) Child and family assessment in social work practice. London: SAGE Publications, 87-105.

Hurley, Kristin & Griffith, Annette & Ingram, Stephanie & Bolivar, Claudine & Mason, Alex W. & Trout, Alexandra (2012) An Approach to Examining the Proximal and Intermediate Outcomes of an Intensive Family Preservation Program. J Child Fam Stud 21, 1003-1017.

Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemassa -etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto: yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Huttunen, Jouko (1995) Kasvattajana toimiminen. Teoksessa Sirkka Hirsjärvi & Jouko Huttunen (toim.) Johdatus kasvatustieteeseen. Porvoo: WSOY, 45-62.

Huttunen, Jouko (2001) Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Huttunen, Jouko (2012) Lapset ja vanhemmat tämän päivän perheissä. Perheopinnot avoin yliopisto. 15.9.2012. Jyväskylän yliopisto.

Hyväri, Susanna (2005) Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Marianne Nylund & Annette Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta, anti, arvot ja osallisuus. Tampere. Vastapaino, 214-235.

Hämäläinen, Kati & Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna (2014) Sensitiiviset perheaiheet haastattelututkimuksessa -Eettiset haasteet, perhesalaisuudet ja intervention mahdollisuus. *Janus* 22 (1), 53-58.

Hämäläinen, Kati & Rautio, Susanna (2013) Participants home as an interview context when studying sensitive family issues. *Journal of comparative social work* 2013 (1), 1-30.

Inkinen, Matti & Santasalo, Helena (2005) Miksi minulle ei järjestetty syntymäpäiviä. Teoksessa Matti Inkinen (toim.) *Näkymätön lapsi aikuispsykiatriassa*. Helsinki: Tammi, 87-113.

Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Kimmo (2012) *Suomalainen ja eurooppalainen perhe 2000-luvulla*. Perheopinnot avoin yliopisto. 15.9.2012. Perhetutkimuskeskus.

Juhila, Kirsi (2006) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina*. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Järvi, Iina (2015) *Vanhempien palautteet VOIKUKKIA -vertaistukiryhmistä*. Teoksessa VOIKUKKIA – toimivien käytäntöjen käsikirja. Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry ja Sininauhaliitto ry: VOIKUKKIA-verkostohanke.

<http://www.voikukkia.fi/images/VOIKUKKIA-kasikirja2015.pdf>. Viitattu 11.5.2016.

Järvinen, Ritva & Lankinen, Aila & Taajamo, Terhi & Veistilä, Minna & Virolainen Arja (2012) *Perheen parhaaksi*. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Kalland, Mirjam (2004) *Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa*. Teoksessa Annamaija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) *Lastensuojelu tänään*. Helsinki: Tammi, 119-140.

Kangas, Urpo (2004) Lastensuojelu ja lapsen huolto. Teoksessa Annamaija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 105-118.

Keränen, Tuovi & Rönkä, Anna & Stiller, Ira (2001) Oikeus lapsuuteen ja vanhemmuuteen. Teoksessa Sirpa Sulku & Juha Aromaa (toim.) Kohtaamispaikkana lapsuus, vuoropuhelua lapsen maailmasta. Helsinki: Edita, 58-63.

Kivijärvi, Saira & Rönkä, Anna & Hyväluoma, Johanna (2009) Vanhemmuus arjessa: neuvottelua, hässäköitä ja hassuttelua. Teoksessa Anna Rönkä & Kaisa Malinen & Tiina Lämsä (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 47-68.

Kojo, Riitta (2012) Vanhempien kokemuksia sosiaalisesta tuesta huostaanoton jälkeen. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta, sosiaalityö.

Kolehmainen, Jani (2004) Osallistuva isä -muuttunut mies? Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja: mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino. 89-108.

Korhonen, Anne & Sukula, Seija (2004) Vauvaperhetyö. Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön Kiikku-projektin loppuraportti. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Kortteinen, Matti (1982) Lähiö, tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.

Kotkavirta, Jussi (2002) Kokemuksen ehdot ja hahmot. Teoksessa Leila Haaparanta & Erna Oesch (toim.) Kokemus. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 15-36.

Kristeri, Irene (2002) Vahvaan vanhemmuuteen. Helsinki: Kirjapaja.

Kuronen, Marjo (2004) Valtaistumista vai voimavaraistumista -Feministisiä näkökulmia empowermettiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Marjo Kuronen & Riitta Granfelt & Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004. Jyväskylä: PS-Kustannus, 277-296.

Kuuskoski, Eeva (2003) Vertaistoiminta osana ihmisyyttä. Teoksessa Jorma Niemelä & Virpi Dufva (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina (2010) Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.

Laine, Timo (2001) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 26-43.

Laitinen, Merja (2004) Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tampere: Vastapaino.

Laitinen, Merja (2011) Naiseuden narratiivit. Teoksessa Riitta Hannus & Sirkku Mehtola & Lulu Natunen & Auli Ojuri (toim.) Veitsen terällä. Naisuus ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 55-76.

Lastensuojelun käsikirja (2016) vertaisryhmät. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/pesapuu-ry-lapsilahtoisien-tyoskentelyn-valineet/vertaisryhmat>. Viitattu 12.4.2016.

Lhl. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. 84.1983/361.

Lehtomaa, Merja (2005) Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: Haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitystulkinta-ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia, 163-194.

LsL. Lastensuojelulaki. 417/2007.

Mahlakaarto, Salme (2010) Subjektiksi työssä. Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 394. Jyväskylä: University Printing House.

Mansikkamäki Suvi-Tuulikki (2014) Äitiys lapsen sijaishuollon aikana. Vertaistukiryhmä selviytymisen tukena. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, sosiaalityö.

Marklund, Kristin & Simic, Nino (2012) Pohjolan lapset. Varhainen tuki lapsille ja perheille. ”Varhainen tuki perheille” -hankkeen tulokset. Pohjoismainen hyvinvointikeskus.
<http://www.nordicwelfare.org/PageFiles/11042/5FI.pdf>. Viitattu 12.4.2016.

MES® -ohjelma Vanhemmille-esite.

MES® -ohjelma Vanhemmille: MES® -ohjelma syntyi toipumisesta.
<http://www.4astetta.fi/MES/MitenMESonsyntynyt.aspx>. Viitattu 1.11.2015.

MES® -ohjelma Vanhemmille: MES®-ohjelman toteutus käytännössä.
<http://www.4astetta.fi/MES/MESohjelmantoteutus.aspx>. Viitattu 1.11.2015.

Minjarez, Mendy Boettcher & Mercier, Emma M. & Williams, Sharon E. & Hardan, Antonio Y. (2012) Impact of pivotal response training group therapy on stress and empowerment in parents of children with autism. *Journal of Positive Behavior Interventions* 15 (2), 71–78.

Mullaly, Bob (2007) *New structural social work*. Don Mills: Oxford university press.

Munnukka, Terttu & Kiikkala Irma & Valkama Katri (2005) Vertaiset verkossa. Nettiäidit virtuaalihiikkalaatikolla. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) *Vapaaehtoistoiminta, anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino. 236-254.

Neljä Astetta: Uuden sukupolven lastensuojelua. <http://www.4astetta.fi/>. Viitattu 1.11.2015.

Niemelä, Pirkko (1991a) Naisten seksuaalisuuden kureliivit. *Psykologia* 26 (6), 445-453.

Niemelä, Pirkko (1991b) Äitiyden hillitty raivo. Teoksessa Sinikka Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys -Elämä vai kohtalo? Porvoo: WSOY, 107-116.

Nykyaikainen isyys kuulluksi, näkyväksi ja osallistuvaksi.

http://www.miessakit.fi/fi/miessakit_20-vuotta/juhlavuoden_artikkelisarja/?itemid=6968&a=viewItem. Viitattu 5.8.2016.

Nylund, Marianne (1996) Suomalaisia oma-apuryhmiä. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) Välittävät verkostot. Tampere: Vastapaino, 193-206.

Nylund, Marianne (2005) Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta, anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 195-213.

Osallisuus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hyvinvointi ja terveys erot. Osallisuus. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>. Viitattu 1.10.2016.

Paajanen, Pirjo (2005) Eri teitä vanhemmuuteen. Kaksikymppisenä ja kolmekymppisenä lapsen saaneiden näkemyksiä perheellistymisestä ja vanhemmuudesta. Perhebarometri 2005. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 21.

Paajanen, Pirjo (2006) Päivisin leiväntuoja, iltaisin hoivaisä. Alle 3-vuotiaiden esikoislasten isien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä. Perhebarometri 2006. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 24.

Palojärvi, Helena (2009) Vertaistuki voimaantumisen välineenä sosiaalityössä -miten NOVAT-ryhmä auttaa ja tukee, kun naisella on paha olo? Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Yhteisösosiaalityön erikoisala. Helsingin yliopisto, yhteiskuntapolitiikan laitos.

Payroovee, Zahra & Kashaninia, Zahra & Mahdaviani, Seyed Alireza & Rezasoltani Pouria (2014) Effect of family empowerment on the quality of life of school-aged children with asthma. *Tanaffos Journal* 13 (1), 35–42.

Pekkarinen, Elina (2004) Tyttöryhmän dialoginen prosessi. Fenomenologinen lähestymistapa. Pro Gradu- tutkielma. Helsingin yliopisto, yhteiskuntapolitiikan laitos, sosiaalityö.

Pekkarinen, Elina (2011) Kokemustiedon tarve. Lastensuojelun tieto ja tutkimus -Asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisusarja 51, 2011. Helsinki. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf>. Viitattu 1.10.2016.

Pelkonen, Marjaana (1994) Lapsiperheiden voimavarat ja niiden vahvistaminen hoitotyön keinoin. Akateeminen väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Perttula, Juha (2005) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitystulkinta-ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia, 115-162.

Perttula, Juha (2007) Kokemus objektiivinen, metodi subjektiivinen. *Talentia-lehti/ Sosiaalityön tutkimuksen seura* 2007, 19-23.

Perttula, Juha (2008) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitystulkinta-ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Pesäpuun tuotteet. <http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/materiaalit/tuotevihko.pdf>. Viitattu 1.8.2016.

Pietilä-Hella, Riitta (2010) Tuntemattomista vertaistuttaviksi, esikoisäitien ja -isien perhevalmennusprosessi Espoon uudentyyppisessä perhevalmennuskokeilussa. *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A tutkimuksia* 29. Tampere: Juvenes Print.

Pietilä, Ilkka (2010) Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi: kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa Johanna Ruusuvaori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelujen analyysi. Tampere: Vastapaino, 212-241.

Pitkänen, Miia (2011) Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Käytäntötutkimus. Soccan ja Heikki Waris -Instituutin julkaisusarja nro 26, 2011. Yliopistopaino.

Pohjola, Anneli (2012) Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kempainen & Sanna Väyrynen (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Poutiainen, Päivi (2006) Perheen kehitystehtävät. Teoksessa Eila Laukkanen & Mauri Marttunen & Seija Miettinen & Matti Pietikäinen (toim.) Nuorten psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Helsinki: Duodecim, 51-58.

Pösö, Tarja (2007) Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 65-82.

Rauhala, Pirkko-Liisa & Vironkangas, Elina (2011) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoturva. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 235-256.

Riessman, Catherine Kohler (2003) Analysis of personal narratives. Teoksessa James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (toim.) Inside Interviewing: New Lenses, New Concerns. Thousand Oaks (Calif.): Sage, 331-346.

Ritala, Salla (2014) Vanhempien kokemuksia MES-ohjelmasta lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Opinnäytetyö. Laurea Ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Tikkurila.

Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? - Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väitöskirja. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D : 38/2001.

Rose, Stephen M. (2003) *Advocacy and empowerment*.

Rose, Stephen ja Black, Bruce L. (1985) *Advocacy and empowerment. Mental health care in the community*. Boston: Routledge & Kegan Paul.

Roulston, Kathy (2001) "Investigating the 'Cast of Characters' in a Cultural World." in *How to Analyse Talk in Institutional Settings: A Casebook of Methods*, edited by A. McHoul and M. Rapley. London: Continuum International.

Rousu, Sirkka (2007) *Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi*. Acta nro 197. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Rousu, Sirkka & Holma, Tupu (2004) *Lastensuojelupalveluiden onnistumisen arviointi*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Ruusuvuori, Johanna (2010) *Litteroijan muistilista*. Teoksessa Ruusuvuori Johanna & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelujen analyysi*. Tampere: Vastapaino, 424-431.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti (2010) *Haastattelujen analyysin vaiheet*. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelujen analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9-38.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) *Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus*. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 22-56.

Ryan, Peter & Baumann Anja Esther & Griffiths, Chris (2012) *Empowerment: Key concepts and evidence base*. Teoksessa Peter Ryan, Shulamit Ramon & Tim Greacen (toim.) *Empowerment, lifelong learning and recovery in mental health. Towards a new paradigm*. Hampshire: Palgrave macmillan, 135-145.

Saarnio, Tuula (2004) Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Annamajja Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 240-255.

Satka, Mirja (2015) Mittaritietoa ja ihmissuhteissa rakentuvaa hyvinvointia, pääkirjoitus, Janus 4 (23), 349-350.

Schmitt, Florence (2003) Riittävän hyvä vanhemmuus. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 257-268.

Sevón, Eija & Notko, Marianne (2008) Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) Perhesuhteet punterissa. Helsinki: Palmenia, 13-26.

Siekkinen, Kirsi (2010) Syvähaastattelu. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus, 45-60.

Siitonen, Juha (1999) Voimaantumisen perusteiden hahmottelua. Akateeminen väitöskirja. Opettajan koulutuslaitos, Oulun yliopisto, Oulu.

Siitonen, Juha & Robinson, Heljä (2001) Pohdintaa voimaantumisesta. Teoksessa Lea Järvisalo (toim.) Muutoksen kautta kasvuun. Savonlinna: Kotilo ry.

Sinkkonen, Juha (2003) Lapsen varhainen isäsuhde. Teoksessa Pirkko Niemelä & Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 261-267.

Swallow, Veronica M. & Knafl, Kathleen & Santacroce Sheila & Campbell Malcolm & Hall, Andrew G. & Ed, Cert & Smith, Trish & Carolan, Ian (2014) An interactive health communication application for supporting parents managing childhood long-term conditions: outcomes of a randomized controlled feasibility trial. JMIR Research Protocols 3 (4), e69.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietintö (2009) Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>. Viitattu 11.5.2016.

Uuden sukupolven lastensuojelua; monimuotoinen rakkaus.
<http://www.4astetta.fi/Monimuotoinenrakkaus.aspx>. Viitattu 12.11.2015.

Valkonen, Leena (2006) Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 286. Jyväskylä: University Printing House.

Vanhanen, Emma (2011) Vertaistuki verkkokeskustelussa -neuvottelevaa tukea ja autoritääristä auttamista. *Janus* 19 (1), 36-51.

Vanhanen-Silvendoin, Sari (1996) Äitien vuorovaikutusryhmät. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) *Välittävät verkostot*. Tampere: Vastapaino, 227-242.

Vanhempien vertaisryhmätoiminta (2015). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/vertaisryhmatoiminta/vanhempien-vertaisryhmatoiminta>. Viitattu 15.11.2015.

Vilén, Marika & Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena (2002) Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Porvoo; Helsinki: WSOY.

Vilén, Marika & Vihunen, Riitta & Vartiainen, Jari & Sivèn, Tuula & Neuvonen, Sohvi & Kurvinen, Auli (2006) *Lapsuus, erityinen elämänvaihe*. Helsinki: WSOY: Oppimateriaalit.

Viljamaa, Marja-Leena (2003) *Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki*. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 212. Jyväskylä: University Printing House.

VOIKUKKIA (2016) Huostaanoton jälkeekin vanhemmuus voi kukkia.

<http://www.voikukkia.fi/tietoa/tuki/vertaistuki>. Viitattu 12.4.2016.

Vuorenmaa, Maaret (2016) Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere University Press.

Vuori, Jaana (2003) Äitiyden ainekset. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva

Nätkin (toim.) Perhe murroksessa: kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.

Vuori, Jaana (2004) Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja: mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino. 29-63.

Värri, Veli-Matti (2000) Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään: dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere: Tampere University Press.

Värri, Veli-Matti (2002) Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere: Tampere University Press.

Wahlberg, Karl-Erik (1999) Perhe- ja vuorovaikutus. Teoksessa Jari Sinkkonen ja Päivi Pihlaja (toim.) Ulos umpikujasta. Porvoo: WSOY, 35-53.

Wahlberg, Karl-Erik (2005) Lapsi vanhemmuutta kasvattamassa. Teoksessa Jaana Syrjälä (toim.) Vahva vanhemmuus -Paras tuki nuoren kasvuun. Helsinki: Väestöliitto, 81-88.

Winnicott, Donald W. 1965. The maturational processes and the facilitating environment. Studies in the theory of emotional development. New York: International Universities Press.

LIITE 1. TEEMAHAASTATTELU

PERUSTIEDOT

-Ryhmään osallistunut vanhempi äiti/ isä

-perhekokoonpano

-milloin olet osallistunut ryhmään?

OSALLISTUMINEN VERTAISRYHMÄÄN

-Mistä tai keneltä sait tiedon MES-ohjelmasta?

-Mikä sai sinut osallistumaan MES-ohjelmaan?

-Oliko perheessäsi ollut muita tukitoimia (lastensuojelu/peruspalvelut) ennen ryhmään osallistumistasi? -Entä ryhmän aikana ja jälkeen?

→ Jos oli, niin millaisia ja koitko niistä olevan hyötyä?

- Miten itse kuvailisit omaa elämäntilannettasi ryhmän alkaessa?

VANHEMMUUS JA VOIMAANTUMINEN

-Miten kuvailisit itseäsi vanhempana ennen ryhmän alkamista?

→ millaisia vahvuuksia sinulla on, entä millaisia heikkouksia? Olitko huolissasi itsestäsi?

-Oliko joku huolissaan sinun vanhempana olemisesta ryhmä alkaessa?

→ Jos oli niin, mistä?

-Minkälainen sinun mielestäsi on riittävän hyvä vanhempi?

-Millaisia keinoja sait ohjelman aikana oman vanhemmuutesi vahvistumiseen?

-Koetko, että ryhmän aikana tapahtui muutosta itsessäsi, vanhempana?

→ Jos tapahtui niin millaisia muutoksia?

-Miten ohjelma on vaikuttanut suhteeseesi lapsiin, puolisoon tai muihin läheisiin ihmisiin?

VERTAISRYHMÄÄN OSALLISTUMINEN JA VOIMAANTUMINEN

-Millaisia tavoitteita asetit itsellesi ohjelman alussa?

-Saavutitko tavoitteesi ryhmän aikana?

→ miten tavoitteisiin pääseminen näkyy arjessa?

- Miten koit MES-ohjelman teemat, olivatko ne sinusta kiinnostavia, tarpeellisia, hyödyllisiä, tuttuja/vieraita?

-Millaisista kokemuksista/asioista sinun oli helppo puhua ryhmässä/ mistä asioista oli vaikea puhua?

-Mitä sait itsellesi ohjelman aikana? Entä perheellesi?

→ miten se näkyy tällä hetkellä sinussa, lapsessa, perheessä, arjessa

-Mitä ryhmä on merkinnyt sinulle, miten se on tukenut sinua ja miten se on auttanut arjessa eteenpäin?

-Kuvaile, millaista tukea sait muilta ryhmän vanhemmilta itsellesi?

-Miten koit ohjaajan työskentelyn ryhmän aikana?

-Millainen merkitys muilla ryhmään osallistuvilla vanhemmilla tai ohjaajalla oli sinulle?

-Onko sinulla muita läheisiä ihmisiä, joilta saat tukea vanhempana olemiseen?

PALAUTE

- Millaista palautetta antaisit näin jälkeenpäin ryhmästä?
- Tarvitaanko tällaista ryhmää? Miksi/miksi ei
- Ketkä mielestäsi hyötyvät ryhmästä?
- Suositteisitko ryhmää muille vanhemmille? Miksi/miksi ei

LIITE 2. TUTKIMUSLUPA VANHEMMILLE

Teen tutkimusta vanhempien kokemuksista MES®-ohjelmasta. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten MES®-ohjelma on tukenut vanhempia ja millaisia muutoksia vanhemmuudessa on tapahtunut MES®-ohjelman aikana ja sen jälkeen. Tutkimukseni yhteyshenkilönä toimii MES®-ohjelmasta vastaava Noora Malinen Neljä Astetta yrityksestä (Noora.malinen@4astetta.fi / puh: 045 8953207).

Tutkimukseen osallistuminen ei vaikuta perheesi asioimiseen lastensuojelussa. Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden tietoja tai kertomiasi asioita en luovuta toisille sosiaalityöntekijöille tai muille viranomaisille. Tutkimuksen toteutan teemahaastattelulla, jonka nauhoitan. Haastattelun kirjaan tekstitiedostoksi ja siinä yhteydessä haastateltavien nimet muutetaan peitenimiksi. Nauhoitteen ja tekstiaineiston tuhoan tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Tutkimusaineistoa käytetään vain tähän tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja voit keskeyttää tutkimukseen osallistumisen haastattelun aikana. Valmiissa tutkimuksessa haastateltavat eivät esiinny omilla nimillään, eikä XXX kunnan lastensuojelua mainita.

Tutkimukseni on sosiaalityön opintoihini kuuluva pro gradu-tutkimus. Tutkimustani ohjaa yliopistonlehtori Aino Ritala-Koskinen (Aino.Ritala-Koskinen@uta.fi/ puh:050 318 6200). Tutkimusta tehdessäni työskentelen XXX kunnan lastensuojelun avoimuudessa vs. sosiaalityöntekijänä.

Tutkimukseen liittyvissä kysymyksissä voit olla minuun yhteydessä sähköpostitse. Tarvittaessa lisätietoja antaa myös MES®-ohjelman vastaava Noora Malinen ja Tampereen yliopistonlehtori Aino Ritala-Koskinen.

Annan suostumukseni tutkimukseen osallistumiseen

Päivämäärä _____

Allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____

Hämeenlinnassa 12.10.2015

Taija Ylätalo

taija.ylatalo@XXX